

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Γ. ΠΑΠΠΑΔΑΤΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
EN ΑΘΗΝΑΙΣ
1940

17.9.38

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Γ. ΠΑΠΠΑΔΑΤΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1940

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

‘Ορισμὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας.

Ἐκκλησία λέγεται τὸ σύνολον ἐκείνων, οἱ δποῖοι πιστεύουν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου καὶ ἀναγνωρίζουν αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν τῆς θρησκείας των. Πλὴν τῆς γενικῆς ταύτης σημασίας ἡ λέξις «Ἐκκλησία» σημαίνει καὶ τὸ σύνολον τῶν χριστιανῶν μιᾶς πόλεως, ἢ ἐνὸς κράτους π. χ. Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ρωσίας κ.λ.π.

Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία λέγεται ἡ περιγραφὴ τῆς ἰδρύσεως, τῆς ἔξαπλώσεως, τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐν γένει τοῦ βίου τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Πηγαὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας.

Αἱ σπουδαιότεραι πηγαὶ ἀπὸ τὰς δποίας γνωρίζομεν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι αἱ ἴδιωτικαὶ μαρτυρίαι, τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ τὰ μνημεῖα.

Αἱ ἴδιωτικαι μαρτυρίαι περιέχονται εἰς τὰ βιβλία, ποὺ ἔγραψαν διάφοροι χριστιανοὶ καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καθὼς καὶ εἰς βιβλία ἱστορικῶν συγγραφέων, ὅταν ταῦτα ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

Τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα εἶναι αἱ διάφοροι διατάξεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ νόμοι τῶν διαφόρων κρατῶν, ὅσοι ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν.

Τὰ δὲ μνημεῖα εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ‘Ἄγια Γραφὴ (Πλαταιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη) καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ χριστιανικοὶ ναοί, οἱ χριστιανικοὶ τάφοι, αἱ εἰκόνες, αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ νομίσματα τῶν διαφόρων χριστιανικῶν λαῶν.

Διαίρεσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας.

Τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἴστορίαν δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τέσσαρας περιόδους. Ἡ πρώτη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1 μέχρι τοῦ 313 μ. Χ. Ἡ δευτέρα περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ φθάνει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν (σχίσμα), ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 313 μέχρι τοῦ 867. Ἡ τρίτη περίοδος ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸ σχίσμα φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 867 μέχρι τοῦ 1453. Ἡ τετάρτη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453) καὶ φθάνει μέχρι σήμερον. (¹)

(1) ΣΗΜ. Νεώτεροι Ἐκκλησιαστικοί ἴστορικοί διαιροῦν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ὡς ἔξης:

Περίοδος Α'. Ἀπὸ τοῦ 1ου αἰῶνος μέχρι τέλους τοῦ 7ου.

Περίοδος Β' Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ 15ου.

Περίοδος Γ' Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 15ου μέχρι ἀρχῶν 19ου αἰῶνος καὶ

Περίοδος Δ' Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι σήμερον.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

1. ΕΥΝΟΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Μετά τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐξηκολούθει νὰ ἐπεκτείνεται πολὺ ταχέως εἰς τοὺς διαφόρους εἰδωλολατρικοὺς λαούς. Ἀπὸ τὸ ἔτος εἰς τὸ ἄλλο ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ηὔξανε καταπληκτικῶς. Τὴν αὐξησιν τῶν ὀπαδῶν τῆς θρησκείας τοῦ Σωτῆρος διηγούντων ἀρκεταὶ εύνοϊκαὶ περιστάσεις. Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἔξης:

1. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα ώμιλετο εἰς δλόκληρον τὸν τότε πολιτισμένον κόσμον. Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διασθήκης ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν, τὸ δὲ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ἐγίνετο εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν. Ἡτο λοιπὸν εὔκολον δῆλος ὁ πολιτισμένος κόσμος νὰ ἐννοῇ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος.

2. Ἡ ἐνωσις πολλῶν λαῶν ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ποὺ διεδίδετο ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ὑποδουλωμένους δῆλους σχεδόν τοὺς πολιτισμένους λαούς. Οἱ Ρωμαῖοι ἥσαν εὐχαριστημένοι, δταν οἱ ὑποδουλωμένοι εἰς αὐτοὺς λαοὶ δὲν ἔκαμνον ἐπαναστάσεις καὶ ἐπλήρωνον τακτικὰ τοὺς φόρους των. Δὲν ἐνδιεφέροντο διὰ τὰς θρησκείας τῶν ὑπηκόων των, δταν δὲν παρέβαινον τοὺς ρωμαϊκοὺς νόμους. Διὰ τοῦτο ὁ κάθε λαὸς διετήρει τὰς ἴδιας του συνηθείας καὶ τὴν

1. Ἡ ιστορία τῆς Ἐκκλησίας, ἡτις περιέχει τὸ ἔργον τῶν Ἀποστόλων (1—70 μ. Χ.), ἐδιδάχθη εἰς τὴν τρίτην τάξιν τοῦ Γυμνασίου.

Ιδικήν του θρησκείαν. Δὲν ἔδωσαν λοιπὸν καμμίαν προσοχὴν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, διότι τὸν ἐθεώρησαν μίαν ἀπὸ τὰς πολλὰς θρησκείας τῶν ύπηκόων των. Οὕτω κατ’ ἀρχὰς δὲν εῦρε μεγάλην δυσκολίαν ἢ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν ύπηκόων τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

3. Ἡ ἀγιότης τοῦ βίου καὶ ἡ ἡθικὴ τῶν χριστιανῶν. Οἱ εἰδωλολάτραι ἔβλεπον τὴν μεταβολήν, ποὺ ἔφερεν ἡ δύναμις τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς δόσους τὸ ἐπίστευον. “Οσοι ἐγίνοντο χριστιανοὶ ἐλησμόνουν τὰς κακὰς συνηθείας ποὺ εἶχον, ὅταν ἥσαν εἰδωλολάτραι καὶ ἔζων βίον ἐνάρετον καὶ εὔσεβῃ. Τοῦτο τοὺς ἐπροξένει κατάπληξιν, πλεῖστοι δὲ δι’ αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον ἐγίνοντο χριστιανοί.

4. Ἡ διαφθορά τῶν λαῶν. Ἡ διαφθορά εἰς τὰς μεγάλας πόλεις εἶχε φθάσει τότε εἰς τὸ ἀπροχώρητον, αἱ δὲ εἰδωλολατρικαὶ θρησκεῖαι, ὅχι μόνον δὲν ἡμπόδιζον τὴν διαφθοράν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τὴν εύνοοῦσαν. Αὐτὸ δέ βέβαια τὸ ἔβλεπαν καὶ τὸ ἡννόουν πολὺ καλὰ οἱ μορφωμένοι. “Οταν λοιπὸν ἥκουον ἡ ἀνεγίνωσικον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ἐσχημάτιζον τὴν πεποίθησιν, ὅτι μόνον ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε τὴν δύναμιν νὰ σώσῃ τοὺς λαούς ἀπὸ τὴν ἡθικὴν καταστροφήν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐγιναν χριστιανοί καὶ εἰργάσθησαν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

5. Ἡ ἀκλόνητος πίστις τῶν χριστιανῶν. “Οταν ἥρχισαν νὰ καταδιώκουν τοὺς χριστιανούς, τοὺς ύπερβαλον εἰς φοβερὰ μαρτύρια, διὰ νὰ ἀρνηθοῦν τὴν πίστιν των. Οἱ χριστιανοὶ ὅμως τὰ ύπέφεραν μὲ μεγάλην ύπομονήν, διότι εἶχον πεποίθησιν, ὅτι ὁ Θεός θὰ τοὺς ἀνταμείψῃ. Πολλάκις αὐτοὶ οἱ βασανισταὶ τῶν χριστιανῶν, τόσον τοὺς ἐθαύμαζον, ὡστε ἐγίνοντο καὶ αὐτοὶ χριστιανοί καὶ ὑφίσταντο τὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

‘Αλλ’ ὅμως αἱ εύνοϊκαὶ αὐταὶ περιστάσεις, δὲν ἥσαν τίποτε ἐμπρός εἰς τὰς τόσας δυσκολίας ποὺ παρουσιάσθησαν καὶ εἰς τοὺς τόσους διωγμούς ποὺ ύπέστησαν οἱ χριστιανοί, ὅταν ἥρχισε νὰ ἐπικρατῇ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία.

2. ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΡΟΣ ΕΞΑΠΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Τὰ ἐμπόδια τὰ ὅποια συνήντησεν ἡ ἑξάπλωσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, ἥσαν φοβερώτατα. Τὰ σπουδαιότερα ἔξι αὐτῶν ἥσαν τὰ ἔξης:

1. Ἡ ἴδεα ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἥσαν ἄθεοι, καὶ ἐπαναστάται. Οἱ χριστιανοὶ δὲν μετεχειρίζοντο εἰδωλα καὶ δὲν ἔκαμνον θυσίας καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους δὲν εἶχον οὕτε ναούς. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι καλοὶ ἄνθρωποι οἱ χριστιανοὶ, ἐσκέπτοντο οἱ εἰδωλολάτραι, ἀφοῦ δὲν ἔχουν ναούς, ἀγάλματα, θυσίας καὶ ἐπομένως εἶναι ἄθεοι; Οἱ χριστιανοὶ, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλοῦν οἱ διώκται τῆς πίστεώς των, ἐμαζεύοντο κρυφὰ εἰς διάφορα μέρη, ὅπου προσηγόριζοντο, ὑμνούν τὸν Θεόν καὶ μετελάμβανον τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ εἰδωλολάτραι, καταλλήλως διδασκόμενοι ἀπὸ τοὺς ἵερεῖς των, ἐνόμιζον ὅτι ἐμαζεύοντο καὶ ἔκαμνον συνωμοσίας κατὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

2. Τὰ συμφέροντα τῶν Ἰουδαίων καὶ ἔθνικῶν Ἱερέων καὶ τῶν τεχνιτῶν καὶ ἀγαλματοποιῶν. Οἱ ἱερεῖς ἔβλεπον, ὅτι ἐὰν ἐπικρατήσῃ ὁ Χριστιανισμός, θὰ ἔχανον τὰ κέρδη των καὶ τὴν δόξαν των, οἱ δὲ τεχνῖται καὶ ἀγαλματοποιοὶ θὰ ἔχανον τὰς ἐργασίας των. Διὰ τοῦτο μετεχειρίζοντο κάθε ψεῦδος καὶ κάθε συκοφαντίαν, διὰ νὰ καταστήσουν μισητοὺς τοὺς χριστιανούς καὶ εἰς τοὺς λαούς καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντάς των.

3. Αἱ κακαὶ συνήθειαι τῶν εἰδωλολατρῶν. Οἱ εἰδωλολάτραι ἥσαν συνηθισμένοι εἰς τὴν πολυτέλειαν, εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἑορτάς. Διὰ τοῦτο πολὺ δύσκολον νὰ ἀλλάξουν τὴν ζωὴν των καὶ νὰ προτιμήσουν τὴν ἀπλῆν καὶ ἐνάρετον ζωὴν τῶν χριστιανῶν καὶ τὰς σεμνὰς τελετάς των.

4. Ἡ ὑπερηφάνεια τῶν φιλοσόφων. Οὓτοι ἐνόμιζον ὅτι κατέχουν πᾶσαν γνῶσιν καὶ πᾶσαν σοφίαν. Δὲν κατεδέχοντο κατ' ἀρχὰς νὰ ἀκούσουν ἢ νὰ μελετήσουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τοῦτον ὡς διδάσκαλόν των. Διὰ τοῦτο

ώνόμαζον τὴν νέαν θρησκείαν μωρίαν και ἐθεώρουν ἔξευτελιστικὸν διὰ τὴν ἀξίαν των νὰ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτήν.

5. Η διδασκαλία τῶν χριστιανῶν περὶ ισότητος τῶν ἀνθρώπων. Οἱ εἰδωλολάτραι εἶχον συνειθίσει νὰ βλέπουν ἄλλους μὲν ἐκ τῶν ἀνθρώπων κυρίους και ἄλλους δούλους. Δὲν ἤμποροῦσαν νὰ καταλάβουν, πῶς ἡτο δυνατὸν δῆλοι οἱ ἀνθρωποι νὰ εἶναι ἵσοι και διὰ τοῦτο ἐπειφρόνουν τὸν Χριστιανισμόν, ποὺ ἐδίδασκε τοῦτο. Τὴν διδασκαλίαν περὶ ισότητος ἐμίσουν πρὸ πάντων οἱ ἀρχοντες τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ όποιοι οὔτε νὰ ἀκούσουν ἥθελαν, δτι εἶναι ὀρθὸν και δίκαιον νὰ γίνουν ἵσοι μὲ τοὺς δούλους των.

Τὰ ἐμπόδια ταῦτα ἥσαν κατὰ πολὺ ἀνώτερα τῶν εύνοϊκῶν περιστάσεων, διὰ τὴν ἔξαπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Καὶ ὅμως τὰ ἐμπόδια ταῦτα ἥσαν πολὺ μικρά, δταν τὰ συγκρίνωμεν, πρὸς τοὺς φοβεροὺς διωγμούς, οἱ όποιοι ἔγιναν κατὰ τῶν χριστιανῶν, δταν ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἥρχισε νὰ ἐπικρατῇ, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

3. ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΑΥΤΩΝ. ΜΑΡΤΥΡΕΣ

"Οταν ἰδρύθη ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐλατρεύοντο ὡς θεοί. Ἡ θεοποίησις αὕτη τῶν αὐτοκρατόρων ἔλαβε ὀρχὴν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν και διεδόθη εἰς δῆλους τοὺς λαοὺς τοὺς ὑποδούλους εἰς τὸ ρωμ. κράτος. "Ἐκαστος ἐκ τῶν λαῶν τούτων εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λατρεύῃ ἐλεύθερα τοὺς ἴδιοις του θεούς, ἀλλὰ μέσα εἰς αὐτοὺς ἐπρεπε νὰ συμπεριλαμβάνωνται και οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες. Τοῦτο βέβαια δὲν ἐπραττον οἱ χριστιανοί. Διὰ τοῦτο οἱ αὐτοκράτορες ἐμίσουν τοὺς χριστιανούς και ἐπεδίωξαν νὰ ἔξαφανίσουν τὸν Χριστιανισμὸν διὰ τῆς βίας, ἥγειραν δὲ κατὰ τῶν χριστιανῶν σκληρούς διωγμούς.

"Ἐκτὸς τῶν αὐτοκρατόρων, και οἱ εἰδωλολατρικοὶ λαοὶ κατεδίωκον μὲ φανατισμὸν τοὺς χριστιανούς. Εἶχον σχηματίσει τὴν ἴδεαν, δτι τὰ διάφορα δυστυχήματα ποὺ συνέβαινον (σεισμοί, πυρκαϊσί, πλημμύραι κτλ.), τὰ ἔστελλον οἱ θεοί των, ποὺ ἥσαν ὡργισμένοι διὰ τὴν ἀσέβειαν τῶν χριστιανῶν!

Οι διωγμοί τῶν χριστιανῶν ἥρχισαν κυρίως ἀπὸ τὸ ἔτος 64 καὶ ἐσταμάτησαν τὸ 313. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων Κωνσταντίνος ὁ μέγας ἐξέδωκε διάταγμα καὶ δι’ αὐτοῦ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς χριστιανούς ἐλεύθερα πλέον νὰ τελοῦν τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα.

Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν διωγμῶν τούτων ἦσαν οἱ ἑξῆς:

α) Διωγμὸς ἐπὶ Νέρωνος (64—68).

‘Ο αἵμοβόρος οὗτος αὐτοκράτωρ ἤσθάνετο εὔχαριστησιν νὰ χύνῃ τὸ ἀνθρώπινον αἷμα. Τοῦ παρουσιάσθη λοιπὸν μία καλὴ εὐκαιρία μὲ τοὺς χριστιανούς. Ἡ κακούργος ψυχή του, τοῦ ἐνέπνευσε νὰ πυρπολήσῃ τὴν Ρώμην, διὰ νὰ τὴν ξανακτίσῃ ὥραιοτέραν καὶ διὸ νὰ μεταχειρισθῇ μεγάλην ἔκτασιν δι’ εὔρυχωρα καὶ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα. Μερικοὶ λέγουν, δτὶ ἔκαυσε τὴν Ρώμην, διὰ νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν τῆς καιομένης Τροίας καὶ νὰ κατασκευάσῃ ποίημα, ὅπως ὁ “Ομηρος, διότι εἶχε καὶ τὴν μωρίαν νὰ νομίζῃ πῶς εἶναι καὶ καλλιτέχνης. Ἐνῷ δύως ἡ πόλις ἐκαίετο, ἔγινε γνωστόν, δτὶ δ αἴτιος τῆς καταστροφῆς ταύτης ἦτο ὁ Νέρων καὶ δ λαὸς ἐξηγέρθη ἐναντίον του. Διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τότε κάθε ύποψίαν, διέδωσεν δτὶ τὴν κακούργον ταύτην πρᾶξιν ἔκαμπαν οἱ χριστιανοί, διὰ νὰ καταστρέψουν τοὺς εἰδωλατρικούς ναούς καὶ νὰ κτίσουν ἰδικούς των. Ἡ κατηγορία αὐτὴ ἐπιστεύθη εὔκολα ἀπὸ τοὺς ρωμαίους εἰδωλολάτρας, οἱ δόποιοι ἐμίσουν τοὺς χριστιανούς. Ἐκαμε τότε ὁ Νέρων ἰδιαιτέρους νόμους κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ διέταξε φοβερὸν ἐναντίον των διωγμόν.

‘Ο διωγμὸς οὗτος τῶν χριστιανῶν ἦτο ἐκ τῶν φοβερωτέρων διωγμῶν, ποὺ ἔγιναν μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (313). Μεταξύ τῶν μαρτυρησάντων κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Νέρωνος ἦσαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος (64 μ.Χ.).

β) Διωγμὸς ἐπὶ Δομιτιανοῦ.

‘Ο αὐτοκράτωρ οὗτος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τὸ ἔτος 81 μέχρι τοῦ 96 μετὰ Χριστόν. Ἡτο διεφθαρμένος καὶ αἵμοχαρής, διαρκῶς δὲ ἐλήστευε καὶ ἐφόνευε τοὺς ὄπηκόους του. Κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐκίνησε διωγμὸν κατηγορῶν αὐτούς, δτὶ ἦσαν ἄθεοι καὶ

έχθροι τοῦ κράτους. Ό Δομιτιανὸς κατεδίωξε τοὺς χριστιανούς, δχι μόνον εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλὰ καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ρώμην, εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ τοὺς καταγγελλομένους ως χριστιανούς, ἄλλους μὲν ἔξωριζεν καὶ ἄλλους ἐθανάτωνε. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δομιτιανοῦ ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, Τιμόθεος καὶ Ὁνήσιμος, ἔξωρίσθη δὲ εἰς τὴν Πάτμον δὲ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης.

γ) Διωγμὸς ἐπὶ Τραϊανοῦ (Μαρτύριον τοῦ Ἰγνατίου).

Ο Τραϊανὸς ἦτο αὐτοκράτωρ ἀπὸ τὸ ἔτος 98 μέχρι τοῦ 117 μετὰ Χριστὸν. Οὗτος ἔκαμε νόμον καὶ ἀπηγόρευσεν εἰς τὸ κράτος νὰ ὑπάρχουν σωματεῖα. Οἱ χριστιανοὶ ἐμαζεύοντο εἰς ἴδιαιτερα μέρη καὶ προσηύχοντο καὶ ἐπομένως παρέβαινον τὸν νόμον κατὰ τῶν σωματείων. Ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ οἱ χριστιανοὶ κατεδικάζοντο ἀπὸ τὸ δικαστήριον. Ἐνῷ εἰς τοὺς προηγουμένους διωγμούς ἐρευνοῦσαν, διὰ νὰ εὕρουν ποῖος εἶναι χριστιανὸς καὶ νὰ τὸν καταδικάσουν, τώρα ἔπρεπε νὰ γίνῃ καταγγελία καὶ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸ δικαστήριον. Ἔκεī τοὺς ἔβαζαν νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἰδωλα. Ἐάν τὸ ἔκαμνον αὐτό, ἡθωώνοντο, ἐάν δμως ἐπέμενον, κατεδικάζοντο εἰς θάνατον. Πολλὰς φορὰς δμως δὲ θύνικός λαὸς ἐέηγήρετο καὶ κατεδίωκε καὶ ἐφόνευε τοὺς χριστιανούς, χωρὶς νὰ δικασθοῦν ὑπὸ τοῦ δικαστήριου.

Ἐπὶ Τραϊανοῦ ἐμαρτύρησε καὶ δὲ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος. Οὗτος ἦτο μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, δονομάζεται δὲ Θεοφόρος διὰ τὴν μεγάλην πίστιν του. Ἐπειδὴ μὲ πολὺ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν ὑπεστήριζε τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν, συνελήφθη καὶ ἐστάλη δέσμιος εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ ριφθῇ εἰς τὰ ἄγρια θηρία. Κατὰ τὴν μεταφοράν του ἀπὸ τὴν Ἀντιοχείαν εἰς τὴν Ρώμην ὑπέστη πολλὰ βασανιστήρια ἀπὸ τοὺς σκληροὺς στρατιώτας, ποὺ τὸν μετέφερον.

Ο Ἰγνάτιος ἀπέθανε κατασπαραχθεὶς ἀπὸ τὰ θηρία τοῦ ἀμφιθεάτρου τῆς Ρώμης, κατὰ τὸ ἔτος 107 μετὰ Χριστόν. Τὸ μαρτύριόν του ὑπέστη χωρὶς νὰ δείξῃ καμμίσαν δειλίαν. "Οταν τὸν

ἐπήγαιναν εἰς τὴν Ρώμην οἱ στρατιῶται, ἔγραφεν εἰς μίαν ἐπιστολήν του πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς Ρώμης τὰ ἔξῆς: «Ἐὕχομαι νὰ φθάσω τὸ ταχύτερον εἰς τὰ θηρία, ποὺ θὰ μὲ ρίψουν καὶ θὰ τὰ κολακεύσω, διὰ νὰ μὲ καταφάγουν γρήγορα καὶ ὅχι ὅπως συμβαίνει κάποτε, ποὺ δειλιάζουν καὶ δὲν ἐγγίζουν τοὺς ριπτόμένους εἰς αὐτά. Ἐάν δὲν θελήσουν νὰ μὲ καταφάγουν, ἐγὼ θὰ τὰ ἀναγκάσω νὰ τὸ πράξουν».

δ) Διωγμοὶ ἐπὶ Ἀντωνίνου καὶ Μάρκου Αύρηλίου (Μαρτύριον Πολυκάρπου καὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς).

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων τούτων (138—161—180) οἱ χριστιανοὶ ἀνεζητοῦντο πανταχοῦ καὶ πρὶν τοὺς θανατώσουν ἔζητουν νὰ τοὺς ἀναγκάσουν μὲ μαρτύρια νὰ ὀρηγθοῦν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἰδωλα. Ἐμαρτύρησαγ τότε μεταξὺ ἄλλων ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης Πολύκαρπος καὶ ἡ μάρτυς Ἁγία Παρασκευή.

‘Ο Πολύκαρπος ἦτο μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Μὲ πολὺ θάρρος ἐκήρυττε τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκάλει τοὺς εἰδωλολάτρας νὰ γίνουν χριστιανοί. Συνελήφθη τότε καὶ ὀδηγήθη ἐνώπιον τοῦ Ρωμαίου ἀνθυπάτου τῆς Ἀσίας Φιλίππου. Οὗτος προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Πολύκαρπον νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ δρκισθῇ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Καίσαρος. «“Ομοσον καὶ ἀπολύσω σε· λοιδόρησον τὸν Χριστὸν”» τοῦ ἔλεγε. ‘Ο Πολύκαρπος ἀπήνητησε «δύδοικοντα καὶ ἔξ ἔτη δουλεύω αὐτῷ καὶ οὐδὲν μὲ ἥδικησε· καὶ πῶς δύναμαι βλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μου τὸν σώσαντά με». Τότε ὁ Πολύκαρπος ἐφονεύθη διὰ τοῦ ξιφούς (155 - 6).

Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ ἐγεννήθη εἰς Ρώμην περὶ τὸ 138. Εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν ἔχασε τοὺς χριστιανούς γονεῖς της, τῶν ὅποιών ἦτο τὸ μόνον τέκνον. Ἐπώλησε τότε τὰ ὑπάρχοντα της, τὰ ἐμοίρασεν εἰς τοὺς πτωχούς καὶ περιήρχετο πόλεις καὶ χωρία διδάσκουσα τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, διότι εἶχε λάβει ἀπὸ τοὺς γονεῖς της λαμπράν μόρφωσιν. Συλληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου ὑπέστη πολλὰ μαρτύρια, διὰ νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν. Τὸ θάρρος καὶ ἡ αὐταπάρνησίς της ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τοῦ αὐτοκράτορος, δοτις τὴν ἡλευθέρωσε. Ἡ Παρασκευὴ

έξηκολούθησε τὸ ἀποστολικὸν ἔργον τῆς. Συνελήφθη τότε ἐπὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ ἀφοῦ ποικιλοτρόπως ἐβασανίσθη, ἐκαρατομήθη. Τὴν μνήμην τῆς ἔορτάζομεν τὴν 26ην Ἰουλίου.

ε) Διωγμοὶ ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου (Μαρτύριον τῆς Ἀγίας Περπέτουας)

Ο Σεπτίμιος Σεβήρος (193—211) ἐξέδωκε κατὰ τὸ 202 διάταγμα, διὰ τοῦ ὅποιου ἀπηγορεύετο νὰ προσέλθῃ κανεὶς εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ο διωγμὸς κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου ἐξηπλώθη εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Β. Ἀφρικήν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον ἐμαρτύρησαν ὁ πατήρ τοῦ μεγαλειτέρου ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως Ὡριγένους Λεωνίδας εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ σοφὸς ἐπίσκοπος τῆς γαλλικῆς πόλεως Λουγδούνου (Λυδωνος) Εἰρηναῖος καὶ ἡ ἔνδοξος μάρτυς Περπέτουα εἰς τὴν Καρχηδόνα.

Ἡ Περπέτουα καὶ ἤγετο ἀπὸ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τῆς Καρχηδόνος. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου συνελήφθη ὡς χριστιανὴ καὶ ἐφυλακίσθη (203). Μόλις εἶχε χάσει τὸν σύζυγόν της. Ἡτο ήλικίας 22 ἐτῶν ἔχουσα καὶ τέκνον, τὸ ὅποιον ἐθήλαζεν. “Οταν ἔγινεν ἡ δίκη τῆς, ἥτο παρὼν ὁ πατήρ τῆς κρατῶν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸ βρέφος τῆς καὶ τὴν παρεκάλει νὰ λυπηθῇ τὸ τέκνον τῆς καὶ νὰ θυσιάσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἡ Περπέτουα ὅμως ἐθεώρησεν ἀνωτέραν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν πίστιν τῆς, ἀπὸ τὴν μητρικὴν ἀγάπην πρὸς τὸ τέκνον τῆς καὶ ἡρνήθη. Διὰ τοῦτο κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ὡδηγήθη εἰς τὸ ἀμφιθέατρον καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς κερατισμοὺς ἀγρίσις ἀγελάδος. Οὕτω κακωθείσα, ἐσφάγη κατόπιν ὑπὸ τοῦ δημίου. Τὴν μνήμην τῆς ἔορτάζομεν τὴν 1ην Φεβρουαρίου.

στ) Διωγμὸς ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (Οἱ μεγαλομάρτυρες Γερργιαῖος καὶ Δημήτριος).

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου (284—350) ὑπάρχει πληροφορία ὅτι ἐσφάγησαν ἐντὸς μηνὸς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν 15.000 χριστιανού. Εἰς δὲ τὴν Αἴγυπτον ἐφονεύθησαν 140.000, ἐκτὸς πολλῶν χιλιάδων χριστιανῶν, οἵτινες ἀπέθανον εἰς τὰς

φυλακάς ἐκ τῶν πολλῶν βασανιστηρίων. Ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τούτου ἐμαρτύρησαν οἱ δύο μεγαλομάρτυρες Γεώργιος καὶ Δημήτριος.

‘Ο μεγαλομάρτυς Γεώργιος κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας ἀπὸ γονεῖς ἐπιφανεῖς, ἦτο δὲ ἀξιωματικός εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας. Ἐπειδὴ ἦτο χριστιανός, ἥψηνε ἐλευθέρους τοὺς δούλους καὶ αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου καὶ εἰργάζετο νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιωματικούς τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ.

“Οταν ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς ἐκήρυξε διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὁ Γεώργιος, ὅχι μόνον ἡρνήθη νὰ συλλάβῃ χριστιανούς, ἀλλὰ ὡμολόγησεν ὅτι ἦτο καὶ αὐτὸς χριστιανὸς καὶ κατηγόρει σφοδρῶς τὸν κατ’ αὐτῶν διωγμόν. Οὔτε αἱ κολακεῖαι, οὔτε αἱ ὑποσχέσεις, οὔτε αἱ ἀπειλαὶ τὸν ἔπεισαν νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ὄμοιογίαν του. Διὰ τοῦτο κατὰ διαταγὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐδέθη ἐπὶ ἐνός ἔγλου καὶ ἐδάρη ἀνηλεῶς. Κατόπιν ἐσύρθη δεδεμένος ἐπὶ τροχοῦ καὶ τέλος ἀπεκεφαλίσθη περὶ τὸ ἔτος 303. Ἡ παράδοσις ἀποδίδει εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Γεώργιον τὴν ἀπελευθέρωσιν παίδων αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τῶν ἔχθρων τῆς αὐτοκρατορίας. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς εἰκόνας ζωγραφίζεται ἔφιππος μὲ ἐν παιδίον εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἵππου του.

‘Η Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴν μνήμην του τὴν 23ην Ἀπριλίου.

‘Ο μεγαλομάρτυς Δημήτριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατήγετο ἀπὸ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν. Καταταχθεὶς εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν διεκρίθη ὡς ἀξιωματικός διὰ τὴν γενναιότητά του. “Οταν ἔξεδόθη τότε αὐτοκρατορικὸν διάταγμα (303) καὶ διέτασσε τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν συναθροίσεων τῶν χριστιανῶν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν χριστιανικῶν ναῶν, ὁ Δημήτριος οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχὴν καὶ ἔξηκολούθησε τὸν χριστιανικὸν βίον του. Διὰ τοῦτο ἐφυλακίσθη μὲ πολλούς ἄλλους χριστιανούς. Συνέβη τότε, εἰς νεανίας χριστιανός, ὁ Νέστωρ, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν εὐλογίαν του, διὰ νὰ παλασίσῃ εἰς τὸ θέατρον πρός τινα εἰδωλολάτρην παλαιστήν, Λύσιον ὄνομαζόμενον. Ὁ Νέστωρ ἐπάλαισε καὶ τὸν ἐνίκησε.

"Οταν ἔγνωσθη τοῦτο, ἐφονεύθη καὶ ὁ Νέστωρ καὶ ὁ εὔρισκό-
μενος εἰς τὴν φυλακὴν Δημήτριος.

'Ο μεγαλομάρτυς Δημήτριος εἶναι ὁ πολιοῦχος τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου του ἐκτίσθη ἀργότερα μεγαλοπρεπέστατος ναός. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι ἐκ τοῦ τάφου του ἀνέβλυζε μύρον καὶ διὰ τοῦτο ὡνομάσθη μυροβλήτης· ἡ δὲ πίστις τῶν χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, πολλάκις ἔδωκε θάρρος εἰς αὐτοὺς καὶ ἔσωσαν τὴν πόλιν των ἀπὸ τὴν ὑπόδιούλωσιν εἰς διαφόρους ἐπιδρομεῖς. Τὴν μνήμην τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἔορτάζομεν τὴν 26ην Ὁκτωβρίου.

Μὲν ὅλα τὰ ἐμπόδια, τὰς αἰρέσεις καὶ τοὺς διωγμούς, ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεκράτησε, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει, ὅτι ἀληθῶς προέρχεται ἐκ Θεοῦ. Κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης εἶχεν ἔξαπλωθή ὁ Χριστιανισμὸς εἰς πάσας τὰς πόλεις τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Εἰς τὴν Εὐρώπην, Ἀφρικήν καὶ Ἀσίαν, ὅπου εἶχεν διαδοθῆ ὁ Ἑλληνορωμαϊκὸς πολιτισμός, ὑπῆρχον ὡργανωμέναι χριστιανικαὶ κοινότητες ἢ Ἐκκλησίαι, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμούς εἶχεν ἀνέλθει εἰς τέσσαρα ἑκατομύρια.

4. ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΗΣ Α' ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Αἰρέσεις καλοῦνται αἱ διδασκαλίαι, αἱ ὅποιαι δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Οἱ ἀκολουθοῦντες τὰς διδασκαλίας ταύτας καλοῦνται **αἱρετικοί**.

'Η διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου διεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς πλέον πολιτισμένους λαοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἑλληνες, οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Ἡτο λοιπὸν φυσικὸν ἡ χριστιανικὴ πίστις νὰ μελετηθῇ καὶ νὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ τοὺς μορφωμένους. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐννοοῦν δλοι μίαν διδασκαλίαν μὲ τὸν ἕδιον τρόπον, ἥτο ἐπόμενον νὰ συμβοῦν παρεξηγήσεις καὶ ἐσφαλμέναι ἔρμηνεῖαι τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Διὰ τοῦτο, μόλις ἤρχισεν ἡ ἔξαπλωσις τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, παρουσιάσθησαν

καὶ διάφοροι αἱρέσεις, αἱ ὅποῖαι ἔφεραν μεγάλην ἀνωμαλίαν καὶ πολλὰ προσκόμματα εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Τὰς αἱρέσεις τῆς πρώτης περιόδου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο τάξεις: εἰς τὰς Ἰουδαϊζούσας καὶ εἰς τὰς Γνωστικάς. *Ιουδαιϊζουσαι* αἱρέσεις ἥσαν αἱ ἀναμιγνύουσαι τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ μὲν τὸν Ιουδαιϊσμόν. Οἱ ὅπαδοι τῶν αἱρέσεων τούτων δὲν ἀνεγνώριζον μὲν τὸν Χριστὸν δπως καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐκήρυττον, ὅτι ἔπρεπε νὰ τηροῦνται διάφοροι διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Αἱ αἱρέσεις αὗται, παρουσιάσθησαν ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν, ἀπέκτησαν πολλοὺς ὅπαδούς καὶ πάρα πολὺ ἐτάρασσον τοὺς χριστιανούς.

Αἱ αἱρέσεις, αἱ ὅποῖαι ἐπροξένησαν μεγάλην ἀνωμαλίαν εἰς τὴν νεοσύστατον Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἥσαν αἱ ὁνομαζόμεναι *γνωστικαί*. Αἱ αἱρέσεις αὗται ἥσαν ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι προήρχοντο ἀπὸ τοὺς ἄλλοτε ἐθνικούς, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἀπετελεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ ἐπομένως ἡδύναντο νὰ ἀποκτήσουν πολλοὺς ὅπαδούς. Μερικοὶ μορφωμένοι χριστιανοί, οἱ ὅποιοι εἶχον μελετήσει διάφορα βιβλία φιλοσόφων, ἐνόμισαν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀναμίξουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος μὲ διαφόρους θεωρίας γνωστὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οὕτοι ὠνομάσθησαν γνωστικοὶ διότι ἐπίστευον, ὅτι αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἀληθῆ γνῶσιν περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αἱ κυριώτεραι ἰδέαι τῶν γνωστικῶν διὰ τὸν Θεόν καὶ διὰ τὸν κόσμον ἥσαν αἱ ἔξης:

1) Ὁ ύλικὸς κόσμος εἶναι ἀτελῆς καὶ δὲν τὸν ἐδημιούργησεν ὁ “Ψυστος Θεός, ἀλλὰ ἄλλος Θεός κατώτερος, ὁ «Δημιουργός». «Ωστε κατὰ τοὺς γνωστικούς ὑπάρχουν δύο Θεοί, ὁ “Ψυστος Θεός, ὁ ὅποιος εἶναι ὁ ἀγαθός Θεός καὶ ὁ Δημιουργός, ὁ δημιουργήσας τὸν ύλικὸν κόσμον, δοτις εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ.

2) Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ πολεμήσουν τὸ κακόν. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν πρέπει νὰ καταπολεμήσουν τὸ σῶμα, τὸ ὅποιον εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ αὐτό, διὰ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ βασίλειον ταῦ Υψίστου Θεοῦ, ὅπερ εἶναι τὸ βασίλειον τοῦ φωτός.

3) Ό "Υψιστος Θεός ἐφανερώθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δόστις ἥλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔσωσε τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν διδασκαλίαν του. Αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς γνωστικὰς αἵρεσεις ἐδίδασκον, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἦτο πραγματικὸς ἀνθρωπος. Ἐφαίνετο μὲν ὅτι εἶχε σῶμα, ὅλλα τὸ σῶμα του ἦτο πνευματικὸν ἢ ὅλαι αἱ λειτουργίαι καὶ αἱ παθήσεις του σώματός του ἦσαν φαινομενικαὶ μόνον καὶ ὅχι πραγματικαὶ.

Αἱ γνωστικαὶ αἵρεσεις συνετάραξαν τοὺς χριστιανοὺς κατὰ τὸν δεύτερον καὶ τρίτον αἰῶνα μ. Χ., διότι ἐκινδύνευε νὰ θεωρηθῇ ὁ Χριστιανισμὸς ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ φιλοσοφικὰ συστήματα καὶ νὰ λάβῃ τὴν τύχην τούτων. Ἀλλ' οἱ χριστιανοὶ διδάσκαλοι μὲ μεγάλην ἴκανότητα κατεπολέμησαν τὰς αἵρεσεις ταύτας, αἱ δόποιαι ἐπὶ τέλους ἔσβήσαν καὶ ἐπεκράτησε τὸ φῶς του Εὐαγγελίου.

5. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Μετὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους, μαζὶ μὲ τὴν ἐξάπλωσιν του Χριστιανισμοῦ παρουσιάσθη καὶ ἡ Ἔκκλησιαστικὴ παιδεία. Οἱ λόγιοι χριστιανοὶ γράφουν βιβλία, διὰ νὰ διδάξουν καὶ διὰ νὰ διατυπώσουν σαφῶς τὴν διδασκαλίαν του Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Γράφουν ἐπίσης βιβλία διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς χριστιανοὺς ἐναντίον ἐκείνων, ποὺ τοὺς ἐσυκοφάντουν καὶ ἐναντίον ἐκείνων, ποὺ τοὺς κατεδίωκον. Ἀπὸ τὸ τέλος του δευτέρου αἰῶνος ἡ Ἔκκλησιαστικὴ παιδεία ἔλαβεν ἀνάπτυξιν σπουδαιοτάτην.

Κέντρον τότε πάσης σοφίας καὶ πόλις τῶν γραμμάτων ἦτο ἡ Ἀλεξάνδρεια. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ σοφοὶ εἶχον τὴν ἀρχήν, κάθε νέαν διδασκαλίαν νὰ τὴν μελετοῦν καλῶς, νὰ ἔξετάζουν ἐάν συμφωνῇ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικήν καὶ κατόπιν νὰ τὴν παραδέχωνται. Καὶ οἱ χριστιανοὶ λοιπὸν ἐπρεπε νὰ συμπληρώσουν τὴν βεβαιότητα, ποὺ εἶχον περὶ τῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, μὲ τὴν ἐπιστημονικήν ἔρευναν. Ἐπρεπε νὰ ύποστηρίξουν τὴν χριστιανικήν πίστιν μὲ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν φιλοσο-

φίαν, καὶ νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἀνθρωπίνην σοφίαν.

Διὰ νὰ λαμβάνουν τὴν μόρφωσιν ταύτην οἱ λόγιοι χριστιανοί, τὴν καλουμένην «θεωρητικὴν μόρφωσιν», ίδρυθησαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν πολλαὶ ἔλληνικαὶ χριστιανικαὶ σχολαὶ. Οἱ φοιτῶντες εἰς τὰς σχολὰς ταύτας ἐμελέτων καὶ ἐμάνθανον, ὅχι μόνον τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τὰς διδασκαλίας τῶν φιλοσόφων. Προσεπάθουν δὲ νὰ συνδυάσουν τὸν Χριστιανισμὸν μὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ μὲ αὐτὴν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ διδάγματά του. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐκ τῶν ίδρυθεισῶν σχολῶν ἥτο τῆς Ἀλεξανδρείας. Οὕτω οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι ἔγιναν θεμελιωταὶ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ ἡσχολοῦντο εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔξετασιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι δὲν ἔθεώρουν ἀρκετὴν τὴν ἀπλῆν πίστιν εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας ἄνευ ἔξετάσεως, ἀλλὰ ἐπεδίωκον τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ βαθυτέραν ἔξετασιν τούτων. Οὕτω ἐφρόνουν, ὅτι αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις στερεώνονται καὶ γίνονται ἀκλόνητοι, ἐνῷ ἡ ἄνευ βαθυτέρας ἔξετάσεως πίστις εὔκολα κλονίζεται καὶ χάνεται.

Οἱ θεολόγοι ὅμως τῆς Δύσεως δὲν ἤκολούθησαν τὸν ἴδιον τρόπον τῆς θεολογικῆς μορφώσεως, ποὺ ἤκολούθησαν οἱ θεολόγοι τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ θεολόγοι τῆς Δύσεως ἤκολούθησαν τὴν Ἀφρικανικὴν λεγομένην μόρφωσιν, ὀνομαζούμενην οὕτω, διότι ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Καρχηδόνος, πρωτευούσης τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Ἡ Ἀφρικανικὴ σχολὴ ἥτο ἐχθρὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ παρεῖχε τὴν λεγομένην «πρακτικὴν μόρφωσιν». Τινὲς τῶν θεολόγων τῆς Δύσεως ἐδίδασκον, ὅτι ὁ χριστιανὸς πρέπει νὰ πιστεύῃ τυφλῶς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ νὰ μὴ τὰς ἐρευνᾷ, διότι εἶναι ἀνίκανος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ τὰς κατανοήσῃ· ἐδίδασκον δηλαδὴ τὸ «πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα» ἐνῷ, οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι ἐδίδασκον τὸ «ἐρεύνα καὶ πίστευε». Οἱ ίδρυτης τῆς Ἀφρικανικῆς θεολογικῆς σχολῆς Τερτυλλιανὸς ἔγραφεν «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπέθανεν· εἶναι πιστευτὸν τοῦτο, διότι εἶναι ἄτοπον· ταφεῖς δὲ ἀνέστη· εἶναι βέβαιον τοῦτο, διότι εἶναι ἀδύνατον».

Πάντες οἱ χριστιανοὶ λόγιοι, οἱ δόποιοι μὲ τὸ κήρυγμά των

καὶ μὲ τὰ συγγράμματά των διετύπωσαν ὄρθως τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ κατεπολέμησαν τοὺς ἔχθροὺς ταύτης, καλοῦνται *Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας*. Ἐκ τούτων ὅσοι ἔζησαν μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, μερικοὶ ἐκ τῶν ὅποιων πιθανὸν νὰ ἦσαν καὶ μαθηταὶ των, καλοῦνται *Ἀποστολικοὶ πατέρες*.

Οσοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν διωγμῶν ἀπεδείκνυον, διὰ συγγραμμάτων τὴν ἀλήθειαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸ ἄδικον τῶν διωγμῶν καλοῦνται *Ἀπολογηταί*. Πάντες οἱ λοιποὶ λόγιοι χριστιανοὶ καλοῦνται *Ἑκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς*.

6. ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

Οἱ πατέρες οὗτοι τῆς Ἑκκλησίας ἔγραψαν πρὸ πάντων ἐπιστολὰς μιμούμενοι τοὺς Ἀποστόλους. Εἰς ταύτας διετύπωσαν τὴν ὄρθὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ συνεβούλευον τοὺς χριστιανούς, νὰ μὴ δίδουν προσοχὴν εἰς τοὺς αἱρετικούς, νὰ ἔχουν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, ἀγάπην μεταξύ των καὶ ύπομονὴν εἰς τοὺς διωγμούς. Σπουδαιότεροι ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν πατέρων ἦσαν οἱ ἔξης :

α) Κλήμης ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης.

Ο πατήρ οὗτος τῆς Ἑκκλησίας ἦτο Ρωμαῖος. Πιστεύσας εἰς τὸν Σωτῆρα παρηκολούθησε τὰ κηρύγματα τῶν Ἀποστόλων καὶ ἔγινε βαθὺς γνώστης τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν. Κατόπιν οἱ Ἀπόστολοι τὸν ἔχειροτόνησαν ἐπίσκοπον Ρώμης. Οὕτω δὲ Κλήμης ἔγινε τρίτος ἐπίσκοπος Ρώμης⁽¹⁾ ἀπὸ τὸ ἔτος 88 μέχρι τοῦ 97. Ο Κλήμης είργασθη μὲ μεγάλον ζῆλον, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὴν Ἑκκλησίαν τῆς Ρώμης.

Απὸ τὰς πολλὰς ἐπιστολὰς ποὺ ἔγραψε, διεσώθη μία, τὴν ὥποιαν ἔστειλε πρὸς τοὺς Κορινθίους. Εἰς τὴν Κόρινθον τότε συνέβη μία φιλονικία καὶ οἱ χριστιανοὶ ἔξεδιώξαν τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἑκκλησίας των. Ο Κλήμης τοὺς ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν καὶ τοὺς

Σημ. (1) Ο πρώτος ἐπίσκοπος Ρώμης ἐλέγετο Λίνος, ὁ δεύτερος Κλητὸς καὶ τρίτος ἦτο ὁ Κλήμης.

συνιστᾶ νὰ ἔχουν πειθαρχίαν. Οἱ Ἱερεῖς, τοὺς γράφει, ἔχειροτονήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, διότι ἡσαν καλοὶ καὶ εὐσέβεῖς χριστιανοί. "Οπως οἱ στρατιῶται πρέπει νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς ἀνωτέρους των, οὕτω καὶ οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας, οἱ δόποῖ οἱ ἐκτελοῦν τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ. "Ολοὶ οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἡνωμένοι καὶ νὰ μὴ ὑπάρχουν μεταξύ των φθόνοι καὶ ζηλοτυπίαι. Ἐπειδὴ εἶχε πληροφορηθῆ ἀκόμη, δτι μερικοὶ χριστιανοὶ τῆς Κορίνθου δὲν ἔζων βίον εὐσέβη καὶ ἡθικόν, τοὺς συμβουλεύει μὲ τὴν ἐπιστολήν του νὰ ἀπέχουν ἀπὸ κάθε κακήν πρᾶξιν καὶ τοὺς διδάσκει, δτι κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν θὰ εὐλογηθοῦν καὶ θὰ δοξασθοῦν ἀπὸ τὸν Θεόν, δσοὶ ἔδειξαν πίστιν εἰς αὐτὸν καὶ ἔπραξαν εἰς τὴν ἐπὶ γῆς ζωήν των ἔργα ἄγαθά.

β) Ἰγνάτιος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας.

Ο Ἰγνάτιος ἦτο μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, διὰ δὲ τὴν μεγάλην πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην του, ὀνομάσθη «Θεοφόρος». Ο Ἰγνάτιος ἔγινε δεύτερος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, διαδεχθεὶς τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον ταύτης Εύόδιον. Κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων Τραϊανοῦ ἀπέθανε κατασπαραχθεὶς ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία τοῦ ἀμφιθεάτρου (§ 3).

Τὴν μνήμην αὐτοῦ ἔορτάζουμεν τὴν 20ην Δεκεμβρίου.

Ο Ἰγνάτιος ἔγραψε πολλὰς ἐπιστολὰς εἰς τοὺς χριστιανοὺς διαφόρων Ἐκκλησιῶν. Ἐξ αὐτῶν διεσώθησαν ἑπτά. Ταύτας ἀπηγθύνει πρὸς τοὺς Ἐφεσίους, τοὺς Μαγνησιεῖς, τοὺς Τραλλιανούς, τοὺς Φιλαδελφεῖς, τοὺς Σμυρναίους καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Πολύκαρπον. Εἰς τὰς ἐπιστολὰς ταύτας συμβουλεύει τοὺς χριστιανοὺς νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τοὺς ψευδοδιδασκάλους, νὰ ἀκολουθοῦν δσα ἐδίδαξαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς ἄρχοντας τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἡσαν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι (ἱερεῖς) καὶ οἱ διάκονοι.

Κατάπληξιν προξενεῖ ἡ ἀφορμή, διὰ τὴν ὅποιαν ἔστειλε μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Ρωμαίους. "Οταν τὸν μετέφερον εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ τὸν ρίψουν εἰς τὰ θηρία, ἐπληροφορήθη δτι

οἱ χριστιανοὶ τῆς Ρώμης ἐνήργουν νὰ τὸν σώσουν ἀπὸ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Τοὺς ἔγραψεν λοιπόν, διὰ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ μὴ ἐμποδίσουν τὸν μαρτυρικὸν θάνατόν του, διότι ἐπόθει νὰ μαρτυρήσῃ διὰ τὸν Χριστόν.

Κ ο ν τ ἄ κ ι θ ν

Τῶν λαμπρῶν ἀγώνων σου νὴ φωτοφόρος ἡμέρα, προκηρύττει ἀπασι τὸν ἐν σπηλαίῳ τεχθέντα· τούτου γὰρ διψᾶν ἐκ πόθου κατατροφῆσαι⁽¹⁾, ἐσπενσας ὑπὸ θηρίων ἀγαλωθῆναι⁽²⁾· διὰ τοῦτο Θεοφόρος προσηγορεύθης, Ἰγνάτιε ἔνδοξε.

γ) Πολύκαρπος, ἐπίσκοπος Σμύρνης.

Ο πατὴρ οὗτος τῆς Ἑκκλησίας ἐδιδάχθη τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἐχειροτονήθη δὲ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους ἐπίσκοπος Σμύρνης. Κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου δ Πολύκαρπος, ὅπως ἐμάθομεν εἰς τὸ κεφάλαιον «περὶ διωγμῶν», ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τὴν 23ην Φεβρουαρίου καθ' ἥν ἐορτάζομεν τὴν μνήμην του.

Απὸ τὰ συγγράμματα τοῦ Πολυκάρπου σώζεται μία ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῶν Φιλίππων τῆς Μακεδονίας. Εἰς ταύτην δミλεῖ περὶ τοῦ Σωτῆρος, ὅτι ὑπέμεινε τὸν θάνατον διὰ τὰς ἀμαρτίας μας, ὅτι ἀνέστη καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι μέλλει νὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς μὴ ὑπακούσαντας εἰς τὰς ἐντολὰς του. Συμβουλεύει προσέτι τοὺς χριστιανούς νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς ἄρχοντάς των καὶ νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ πάντων τῶν χριστιανῶν, ὑπὲρ τῶν βασιλέων, ὁκόμη δὲ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν τῶν καὶ ὑπὲρ τῶν διωκόντων αὐτούς.

1. Νὰ ζήσῃς εὐχαρίστως μετὰ τούτου.

2. Νὰ καταφάγωθῆς.

Απολυτίκιον

Καὶ τρόπων μέσοχος καὶ θρόνων διάδοχος τῶν Ἀποστόλων γενόμενος, τὴν πρᾶξιν εὖρες, θεότηνεστε, εἰς θεωρίας ἐπίβασιν⁽¹⁾. Διὰ τοῦτο τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὁρθοτομῶν καὶ τῇ πίστει ἐιήθησας⁽²⁾ μέχρις αἰώνιος, Ἱερομάρτιν Πολύκαρπε. Πρέσβειν Χριστῷ τῷ Θεῷ, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

«Διδαχὴ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων».

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Φιλοθέου Βρυεννίου καὶ ἔξεδόθη ὑπ’ αὐτοῦ τὸ 1883. Ὁ συγγραφεὺς τούτου εἶναι ἄγνωστος, ἐγράφη δὲ πιθανώτατα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου αἰώνος. Τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου εἶναι πολυτιμώτατον. Ἐξ αὐτοῦ πλὴν ἄλλων σπουδάιων χριστιανικῶν διδασκαλιῶν, πληροφορούμεθα πῶς ἐλάτρευον τὸν Θεὸν τότε οἱ χριστιανοὶ καὶ ποίαν διοίκησιν εἶχον. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν λατρείαν ἡ διδαχὴ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ὅμιλεῖ περὶ βαπτίσματος, νηστείας, προσευχῆς καὶ θείας εύχαριστίας. Ὡς πρὸς δὲ τὴν διοίκησιν ὅμιλεῖ περὶ ἀποστόλων, προφητῶν, διδασκάλων, ἐπισκόπων καὶ διακόνων.

7. ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

Οἱ ἀπολογηταὶ εἰργάσθησαν κυρίως κατὰ τὸν δεύτερον αἰώνα. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ οὗτοι συγγραφεῖς μὲ τὰ συγγράμματά των ἀπεδείκνυον τὴν ἀλήθειαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος καὶ ὅτι εἶναι ἄδικοι αἱ κατηγορίαι καὶ οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο τὰ περισσότερα ἐκ τῶν συγγραμμάτων των, τὰ ὅποια λέγονται Ἀπολογίαι, τὰ ἔγραφον διὰ τοὺς αὐτοκράτορας ἡ διὰ τὸν λαόν καὶ ὑπερήσπιζον τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τὰς ἐναντίον των συκοφαντίας τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἔθνικῶν.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀπολογητῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Ἰουστῖνος ὁνομαζόμενος φιλόσοφος καὶ μάρτυς. Ὁ Ἰουστῖνος

1. Διὰ νὰ στηρίξῃς τὴν θεωρίαν.

2. Ὅπεμεινες ὡς ἀθλητής.

κατήγετο ἐκ τῆς Σαμαρειτικῆς πόλεως Φλαβίας (κτισθείσης πρός τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Φλαβίου Βεσπασιανοῦ παρὰ τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας Συχέμ) καὶ ἡτο εἰδωλολάτρης. Ποθῶν νὰ εὔρῃ μίαν ἀληθινὴν θεωρίαν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου, παρηκολούθει τὰς διδασκαλίας διαφόρων φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπὸ τὰ διάφορα φιλοσοφικά συστήματα, τὰ δόποια ἐμελέτησε, τοῦ ἔκαμε κάποιαν καλὴν ἐντύπωσιν ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος. Ἀπεχώρησε τότε εἰς ἡσυχον καὶ ἔρημον τόπον, διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν θεωριῶν τοῦ Πλάτωνος. Ἐκεῖ ὅμως τὸν συνήντησεν εἰς σεμνὸς καὶ πρᾶος γέρων χριστιανός, δοτις τὸν ἐπεισε νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ὅπου θὰ εὑρισκε τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Ἰουστίνος μελετήσας τὴν διδασκαλίαν τῶν χριστιανῶν, ταύτην καὶ μόνην εὗρε «φιλοσοφίαν ἀσφαλῆ τε καὶ σύμφορον» δπως γράφει ὁ ἔδιος, καὶ οὕτω ἔγινε χριστιανός.

‘Ο Ἰουστίνος ἔχων τὴν πεποίθησιν, ὅτι «πᾶς ὁ δυνάμενος λέγειν τὸ ἀληθὲς καὶ μὴ λέγων, κριθήσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ», περιῆλθε διαφόρους χώρας ὑπερασπίζων τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τῶν ἔχθρῶν του Ἰουδαίων, ἐθνικῶν καὶ αἱρετικῶν. Ἐπισκέφθεις τὴν Ρώμην ἔμεινεν ἐκεῖ ἀρκετὸν χρόνον, ὅπου εἶχε πολλοὺς μαθητάς. Ὁ Ἰουστίνος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (161—180), ἀποκεφαλισθεὶς τὴν 1ην Ἰουνίου, καθ’ ἥν ἡ Ἐκκλησία μας ἔօρταζει τὴν μνήμην του.

Τοῦ Ἰουστίνου διεσώθησαν δύο ἀπολογίαι καὶ εἰς ἀπολογητικὸς διάλογος πρός τινα Ἰουδαῖον δνομαζόμενον Τρύφωνα. Τὰς ἀπολογίας του ἐνεχείρισε πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας Ἀντωνίνον καὶ Μάρκον Αὐρήλιον. Εἰς ταύτας ἀποδεικνύει, ὅτι εἶναι ψευδεῖς αἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν κατηγορίαι, ὅτι εἶναι αἰσχροί, ἄθεοι καὶ ἐπαναστάται καὶ ὅτι τουναντίον οἱ χριστιανοὶ εἶναι τίμιοι, ἐνάρετοι καὶ εύπειθεῖς εἰς τοὺς ἄρχοντας. Εἰς δὲ τὸν διάλογόν του ἀποδεικνύει πρὸς τὸν Ἰουδαῖον Τρύφωνα τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος, μεταχειριζόμενος τὰ περὶ αὐτοῦ δμιλοῦντα χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

8. ΟΙ ΛΟΙΠΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Οὗτοι εἰργάσθησαν διὰ τὴν ὄρθὴν ἔρμηνείαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἀνέπτυξαν τὰς διδασκαλίας αὐτῆς. Κατεπολέμησαν ώστα τὰς παρουσιασθείσας αἵρεσεις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Οἱ περισσότεροι καὶ σπουδαιότεροι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τῆς περιόδου ταύτης ἤκολούθησαν τὸ σύστημα τῆς θεωρητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ ὅποιον ἐκαλλιεργεῖτο, ὥπως ἔμαθομεν, κυρίως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Κατωτέρω θὰ ἔξετάσωμεν τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τινῶν ἐξ αὐτῶν.

α) Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λουγδούνου (Λυῶνος).

Ο Εἰρηναῖος ἔγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην. Τὸν Χριστιανισμὸν ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Σμύρνης Πολύκαρπον, κατόπιν δὲ ἐμελέτησε τοὺς Ἔλληνας ποιητὰς καὶ φιλοσόφους καὶ οὕτω ἀπέκτησεν εὐρυτάτην μόρφωσιν χριστιανικὴν καὶ φιλοσοφικὴν. Οἱ χριστιανοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐθεώρησαν τὸν Εἰρηναῖον κατάλληλον, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς χριστιανοὺς τῆς τότε ἀπολιτίστου Γαλλίας. Οἱ χριστιανοὶ τῆς Γαλλίας, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς διωγμούς, ἐταράσσοντο καὶ ἀπὸ διαφόρους γνωστικὰς αἵρεσεις. Ο Εἰρηναῖος μεταβάτησε εἰς τὴν Γαλλίαν ἔγινεν ἐπίσκοπος Λουγδούνου τὸ 178. Ἐπὶ 24 ἔτη εἰργάσθη μὲ ζῆλον δίδων θάρρος εἰς τοὺς διωγμούνους χριστιανοὺς τῆς Γαλλίας καὶ προφυλάττων τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰς γνωστικὰς αἵρεσεις. Τὸ 202 ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου (193—211).

Ο Εἰρηναῖος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἀλλ’ ἐκ τούτων σώζεται μόνον τὸ περὶ «*μιρέσεωι*» μεταφρασμένον εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸ σύγγραμμά του τοῦτο καταπολεμεῖ τὰς περὶ Θεοῦ διδασκαλίας τῶν γνωστικῶν (§ 4) καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι «*εἰς καὶ δ αὐτὸς Θεὸς εἴται πατὶρ καὶ δημιουργὸς τῶν πάντων*», δὲ Χριστὸς εἶναι «*οὐδὲν οὐδὲν θεός τοῦ Θεοῦ, συναίδιος καὶ δύοούσιος τῷ Πατρὶ*». Διδάσκει ἐπίσης εἰς τὸ σύγγραμμά του, ὅτι δὲ ἀνθρωπος συνίσταται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, ὅτι ἐδόθη εἰς τοὺς πρωτοπλάστους ἡ δύναμις τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς.

τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ καὶ ὅτι, μετὰ τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα οἱ ἄνθρωποι ἀναγεννῶνται διὰ τοῦ βαπτίσματος. Γράφει προσέτι περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας εὐχαριστίας, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι πηγαὶ τῶν ὀρθῶν διδασκαλιῶν τῆς Ἔκκλησίας εἶναι ἡ παράδοσις καὶ ἡ Ἀγία Γραφή.

β) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς.

‘Ο Κλήμης κατήγετο ἐξ Ἀθηνῶν, ὀνομάζεται δὲ Ἀλεξανδρεύς, διότι ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὅτοι ἀπὸ ἑκείνους τοὺς χριστιανούς, οἱ ὅποιοι πρὶν γίνουν χριστιανοὶ ἐμελέτησαν καὶ κατενόησαν καλῶς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ προσῆλθον μετὰ γνώσεως εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ο Κλήμης ἐπεσκέφθη πολλούς τόπους ἀκούων τὰ κηρύγματα τῶν διαφόρων σοφῶν χριστιανῶν καὶ τέλος μετέβη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ἐκεῖ, φοιτήσας εἰς τὴν χριστιανικὴν σχολήν, ἔγινεν ἄριστος καὶ διαπρεπῆς θεολόγος καὶ ἔχειροτονήθη ἵερεύς. Τέλος ἔγινε καὶ διευθυντὴς τῆς σχολῆς ταύτης. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, ὁ Κλήμης κατέφυγεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, διότι εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι δὲν πρέπει ὁ χριστιανὸς νὰ παραδίδεται ἐκουσίως εἰς τὸν θάνατον, ἀλλὰ νὰ προφυλάσσεται. Ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος πιθανώτατα τὸ 220.

Ἐκ τῶν πολλῶν βιβλίων τοῦ Κλήμεντος μόνον τέσσαρα σφύζωνται. Εἰς ταῦτα ἀναπτύσσει τὴν περὶ Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν. Ὡς πρὸς τὰς χριστιανικάς Ἔκκλησίας γράφει, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἀποτελοῦν ἀληθῆ Ἔκκλησίαν, ὅταν ζοῦν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ δὲν μεταβάλλουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, δπως ἐπραττον οἱ αἱρετικοί. Οἱ διοικηταὶ τῆς Ἔκκλησίας κατὰ τὸν Κλήμεντα εἶναι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι. Οὗτοι πρέπει νὰ ἔχουν τελείαν γνῶσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, νὰ διδάσκουν ταύτην καὶ νὰ ζοῦν κατ’ αὐτήν. Δὲν πρέπει νὰ θεωρῇται κανεὶς δίκαιος, διότι εἶναι κληρικός, ἀλλὰ διότι εἶναι δίκαιος.

‘Ο Κλήμης εἰς τὰ συγγράμματά του ἔξηγει τὰ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος, τῆς μετανοίας, τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τοῦ γά-

μου. Όμιλετιώσαντες περί πίστεως και γνώσεως. Πίστις, λέγει εἶναι ή άπλη παραδοχή τῶν παραδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, γνῶσις δὲ ή ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἔξήγησις καὶ κατανόησις αὐτῶν. Η γνῶσις δύμας τοῦ χριστιανοῦ διαφέρει τῆς γνώσεως τῶν γνωστικῶν αἱρετικῶν, διότι ή γνῶσις τῶν γνωστικῶν ἐστηρίζετο εἰς φανταστικάς θεωρίας καὶ οὐχὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Προφητῶν, τοῦ Σωτῆρος, τῶν Ἀποστόλων καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Περὶ τῆς φιλοσοφίας φρονεῖ ὁ Κλήμης διτι εἶναι θεραπαινὶς τῆς Θεολογίας. Η φιλοσοφία λέγει εἶναι ἔργον τῆς θείας προνοίας· εἶναι δῶρον δοθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς "Ἐλληνας" ή φιλοσοφία, ὡς ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος, ὑπῆρξε παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν, παιδαγωγοῦσα τὸ Ἑλληνικόν, ὡς ὁ Νόμος ἐκεῖνος τοὺς Ἐβραίους.

γ) Ὡριγένης.

Ο μεγαλείτερος οὗτος συγγραφεὺς δλων τῶν ἐποχῶν ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν τὸ 185 ἐκ γονέων χριστιανῶν. Ο πατήρ του Λεωνίδας, παῖδα ἀκόμη, τὸν ἀπέστειλε νὰ σπουδάσῃ εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, δῆπου ἔδειξεν εὐφύταν καὶ ἐπιμέλειαν καταπληκτικήν. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, δστις ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου. Ο νεαρὸς Ὡριγένης, δταν ὁ πατήρ του εύρισκετο εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἐζήτει νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, διὰ νὰ ὑποστῆ μαρτυρικὸν θάνατον μαζὶ μὲ τὸν πατέρα του. Η δυστυχὴς μήτηρ του, μὴ δυνηθεῖσα κατ' ἄλλον τρόπον νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, ἀπέκρυψε τὰ ἐνδύματά του καὶ τότε ὁ Ὡριγένης, ἀφοῦ δὲν ἦδυνατο νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς οἰκίας του, ἔγραψεν εἰς τὸν πατέρα του «ἴπεχε μὴ δι' ἴμας ἀλλο τι φρονήσῃς», ἥτοι «πρόσεχε μήπως χάριν ἡμῶν μεταβάλης φρόνημα».

Μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ πατρός του ὁ Ὡριγένης ἔμεινεν ὁ μόνος προστάτης τῆς μητρός του καὶ τῶν ἔξι μικροτέρων ἀδελφῶν του, ἄνευ πόρων ζωῆς, διότι ή περιουσία τοῦ πατρός του ἐδημεύθη. Αγων τὸ 180ν ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐκλήθη ὡς διευθυντής τῆς Θεολογικῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, συνετήρει δὲ τὴν οἰκογένειάν του ἀντιγράφων χειρόγραφα καὶ κερδίζων ἐκ

τούτου 4 ὄβιολούς ήμερησίως, διότι παρ' οὐδενὸς μαθητοῦ τῆς σχολῆς ἐδέχετο δίδακτρα.

Ἡ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ὡριγένους ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀκμῆς τῆς. Μετὰ τινα ἔτη, διήρεσε τὴν σχολὴν εἰς δύο τάξεις, τὴν τῶν ἀρχαρίων καὶ τὴν τῶν προκεχωρηκότων. Εἰς τὴν τάξιν τῶν προκεχωρηκότων αὐτὸς ὁ Ἰδιος ἐδίδασκεν, ὅχι μόνον θεολογίαν, ἀλλὰ καὶ φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν καὶ μαθηματικά, διότι ἡτα βαθὺς γνώστης τούτων, κατ' ἴδιαν ταῦτα μελετήσας. Εἰς τὴν σχολὴν δὲν ἐφοίτων πλέον μόνον γνήσιοι χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ αἵρετικοι καὶ εἰδωλολάτραι καὶ Ἰουδαῖοι, τοὺς πλείστους δὲ ἐξ αὐτῶν προσείλκυεν εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν.

Ἡ φήμη τοῦ Ὡριγένους διεδόθη τάχιστα εἰς δόλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Πολλοὶ ἄρχοντες καὶ πολλοὶ ἀντιπρόσωποι Ἐκκλησιῶν ἐπεσκέπτοντο αὐτὸν, ἀλλοι δὲ ἐκάλουν αὐτὸν εἰς τὰς χώρας των, ἵνα τὸν γνωρίσουν καὶ ἵνα διδαχθοῦν ὅπ' αὐτοῦ.

Οὐριγένης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του μετέβη εἰς Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἰδρυσεν εἰς Καισάρειαν νέαν θεολογικὴν σχολὴν. Ἐκεῖ ἀπέθανε τὸ 234 ἀπὸ τὰ βασανιστήρια, τὰ διποτα. ὑπέστη κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου.

Οὐριγένης εἶναι ὁ πολυγραφώτατος ἐκ πάντων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη ἀδαμάντιος καὶ χαλκέντερος. Οὐριγένης μᾶς πληροφορεῖ, δτὶ ἔγραψε περὶ τὰς 6.000 βιβλία. Ἡ ἔκδοσις τῶν συγγραμμάτων του ὀφείλεται εἰς τινα πλούσιον φίλον του, Ἀμβρόσιον, δστις ἔμισθοδότει ἐπτὰ ταχυγράφους καὶ ἀλλούς τόσους καλλιγράφους, οἱ δποῖοι τὰ ἔγραφον, ὑπαγορεύδμενα νύκτα καὶ ἡμέραν ὑπὸ τοῦ Ὡριγένους. Ἐκ τούτων ἐλάχιστα διεσώθησαν καὶ τὰ περισσότερα εἰς λατινικὴν μετάφρασιν, ἀποτελοῦν δὲ ἐν συνόλῳ δύο τόμους. Οὐριγένης ἡρμήνευσεν δλόκληρον τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Εἰς τὰ διάφορα βιβλία του προσεπάθησε νὰ συνδυάσῃ τὰς ὥραιοτέρας ἰδέας καὶ σκέψεις ποὺ παρήγαγεν ἡ Ἑλληνικὴ μεγαλοφυΐα, πρὸς τὰς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐδίδαξεν ἐπίσης περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ

τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀπολυτρώσεως τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν ταύτην, διδάσκει ὁ Ὁριγένης, ἔλαβον μέρος καὶ αἱ ἐν τῷ "Ἄδῃ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων, διότι ἡ ψυχὴ τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματός του, ὅπερ παρέμεινεν εἰς τὸν τάφον ἐπὶ τριήμερον, κατέβη εἰς τὸν "Ἄδην καὶ ἐδίδαξε τὰς ἐκεῖ ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ἀπηλευθέρωσε δὲ τὰς εἰς αὐτὸν πιστεύσασας. Τὰ βιβλία τοῦ Ὁριγένους, παρ' ὅλην τὴν μεγάλην ἀξίαν του, δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν θέσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι περιέχουν πλάνας τινάς, εἰς τὰς ὅποιας περιέπεσε παρασυρθεὶς ἐκ τῆς φιλοσοφίας.

δ) Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας, ὁ θαυματουργός.

‘Ο Γρηγόριος έγεννήθη εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν τοῦ Πόντου ἀπὸ γονεῖς εἰδωλολάτρας, λέγεται δὲ θαυματουργός, διὰ τὰ πολλὰ θαύματα, τὰ ὅποια ἐτέλεσεν. Εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, ἢ δὲ μῆτηρ του τὸν ἔστειλεν εἰς τινα σχολὴν νὰ σπουδάσῃ τὴν ρητορικήν, διὰ νὰ γίνη δικηγόρος. Σκοπεύων νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην, διὰ νὰ σπουδάσῃ καλῶς τὸ Ρωμαϊκὸν δικαίον, ἐπέρασεν ἐκ τῆς Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης. Ἐκεῖ ὅμως ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Ὠριγένους, ὅστις ἐδίδασκε τότε ἐκεῖ, καὶ λησμονήσας τὴν Ρώμην καὶ τὰς νομικὰς σπουδάς, ἐφοίτησεν ἐπὶ πέντε ἔτη εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ὠριγένους. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του πλήρης σοφίας καὶ γνώσεως καὶ ἀπεσύρθη μακρὰν τῆς πόλεως παραδεδομένος εἰς τὴν μελέτην. Ο ἐπίσκοπος τῆς Ἀμασείας, μητροπόλεως τοῦ Πόντου, πληροφορθεὶς περὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς εύσεβείας τοῦ Γρηγορίου, ἀπεφάφασισε νὰ τὸν χειροτονήσῃ ἐπίσκοπον τῆς Νεοκαισαρείας. Ο Γρηγόριος ὅμως θεωρῶν τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα φορτίον βαρὺ δὲν ἐδέχετο, ἀλλ’ ἐπὶ τέλους, κατόπιν τῆς ἐπιμονῆς τοῦ ἐπισκόπου Ἀμασείας, ύπεχώρησε. Ο πατήρ τῆς Ἐκκλησίας Γρηγόριος, ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης, μᾶς πληροφορεῖ δι, δταν δ Γρηγόριος ἔγινεν ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας, ύπηρχον ἐκεῖ μόνον 17 χριστιανοί, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ύπηρχον μόνον 17 εἰδωλολάτραι.

Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου οἱ χριστιανοὶ τῆς Νεοκαισα-

ρείας ύπέστησαν φοβερὸν διωγμὸν ἀπὸ τοὺς ἔθνικούς. Ὁ Γρηγόριος τότε φρονῶν, ὅτι δὲν ἔπρεπεν οἱ χριστιανοὶ ἐκουσίως νὰ παραδίδωνται εἰς τὰ μαρτύρια ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Νεοκαισαρείας, ἐπανῆλθε δὲ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ διωγμοῦ καὶ ἐξηκολούθησε μὲν ζῆλον τὸ ἔργον τῆς ἐκχριστιανίσεως τῶν ἔθνικῶν.

Ὁ Γρηγόριος ἀσχολούμενος εἰς τὸ νὰ κάμῃ χριστιανοὺς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς ἐπισκοπῆς του, δὲν ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα. Εἰς ἐν τῶν συγγραμμάτων του ἔγραψε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν, διὰ νὰ τοὺς ἔξασφαλίσῃ ἀπὸ κάθε αἱρετικὴν πλάνην. Εἰς τὸ σύμβολον τοῦτο διδάσκει τὴν πίστιν εἰς ἔνα Θεόν, τέλειον γεννήτορα, εἰς ἔνα Υἱόν, μόνον ἐκ μόνου, Θεόν ἐκ Θεοῦ κτλ. καὶ εἰς ἐν Πνεῦμα "Ἄγιον ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχον. Ἐκ μιᾶς δὲ ἐπιστολῆς του μανθάνομεν, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του οἱ ἀμαρτάνοντες χριστιανοὶ ὑιεβάλλοντο εἰς χριστιανικὰ ἐπιτίμια ἄτινα ἥσαν : α) Νὰ μὴ συνεύχωνται μὲ τοὺς ἄλλους χριστιανούς, ἀλλὰ νὰ ἴστανται ἔξω τοῦ ναοῦ. β) Νὰ συνεύχωνται μὲ τοὺς ἄλλους χριστιανούς μέσα εἰς τὸν ναόν, ἀλλὰ νὰ ἔξερχωνται, δταν ἐξήρχοντο καὶ οἱ κατηχούμενοι καὶ γ) Νὰ συνεύχωνται εἰς τὸν ναὸν μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ νὰ μὴ μεταλαμβάνουν.

Ἀπολυτίκιον

*"Ἐν προσευχαῖς γρηγορῶν, ταῖς τῶν θαυμάτων ἐργασίαις ἐγκαροτερῶν, ἐπωρυμάιαν ἐκτίσω τὰ κατοιδήματα. Ἀλλὰ πρέπει νε
Χριστῷ τῷ Θεῷ, πάτερ Γρηγόριε, φωτίσας τὰς ψυχὰς ἡμῶν, μήποτε ὑπνώσωμεν ἐν ἀμαρτίαις εἰς θάρατον.*

ε) Τερτυλλιανός.

Ο Τερτυλλιανὸς ἐγεννήθη εἰς τὴν Καρχηδόνα περὶ τὸ 155 ἐκ γονέων εἰδωλολατρῶν. Ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν εἰς τὴν Καρχηδόνα καὶ εἰς τὴν Ρώμην. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του, ἔζη εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Ἡ περιφρόνησις τῶν χριστιανῶν εἰς τὰ μαρτύρια καὶ τὸν θάνατον καὶ ὁ ἡθικὸς βίος των, τὸν ἔκαμαν

νὰ γίνη καὶ αὐτὸς χριστιανός, Ἐγκατασταθεὶς τότε εἰς τὴν Καρχηδόνα, ἔγινε διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ πιθανώτατα ἔχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ διῆλθεν δλόκληρον τὸν βίον του γράφων καὶ διδάσκων τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας. Ἀπέθανε περὶ τὸ 222.

Ο Τερτυλλιανὸς ἡκολούθησε τὴν μέθοδον τῆς Ἀφρικανικῆς σχολῆς (§ 5), κατὰ τὴν δόποιαν δὲν ἔχρειάζετο ἡ φιλοσοφία διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν χριστιανῶν. Οὗτος ἦτο ἐκ τῶν Ἐκκλησιαγράφων, οἱ δόποιοι ἔγραψαν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἐδημιούργησε δὲ τὴν λατινικὴν θεολογικὴν φιλολογίαν.

Μολονότι ἀπὸ τὰ πολλὰ βιβλία του ποὺ σώζονται φαίνεται βαθὺς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλοσοφίας καὶ ποιήσεως, ἐνόμιζεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ πιστεύουν, χωρὶς νὰ ἐρευνοῦν. Εἰς ἐν ἀπὸ τὰ βιβλία του ἔγραφε: «τί κοινὸν μεταξὺ Ἱεροσολύμων καὶ Ἀθηνῶν, μεταξὺ Ἀκαδημίας καὶ Ἐκκλησίας;»

9. ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΝΑΟΙ. ΤΕΛΕΤΑΙ. ΕΟΡΤΑΙ

Ναοί. Οἱ χριστιανοὶ κατ’ ἀρχὰς δὲν εἶχον ὡρισμένους τόπους λατρείας τοῦ Θεοῦ. Μετεχειρίσθησαν τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὰς συναγωγάς. Πολὺ γρήγορα ὅμως εἶδον, ὅτι ἐπρεπε νὰ μαζεύωνται καὶ νὰ λατρεύουν τὸν Θεόν εἰς ἴδιαιτερα μέρη, διότι πλὴν τῆς προσευχῆς ἐπρεπε νὰ κάμνουν καὶ τελετάς. Διὰ τοῦτο ἐμάζεύοντο εἰς διαφόρους οἰκίας εὐσεβῶν χριστιανῶν, καὶ τὰς ἔλεγον κατ’ οἶκον Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ β’ πιθανώτατα αἰῶνος ἥρχισαν νὰ κτίζουν ἴδιαιτερα κτίρια διὰ τὴν λατρείαν, τούς ναούς.

Οἱ ναοὶ τῶν χριστιανῶν ἐπρεπε νὰ εἶναι εὐρύχωροι, διότι οἱ χριστιανοὶ ἐπρεπε νὰ εἰσέρχωνται ὅλοι ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Διὰ τοῦτο ἔλασθον τὸ σχέδιον ἀπὸ τὰς ρωμαϊκὰς στοάς, αἱ δόποιαι ἥσαν ὑπόστεγα μὲ τὴν στέγην των στηριζομένην εἰς κίονας. Τοιουτοτρόπως οἱ χριστιανοὶ ἀρχιτέκτονες διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ναῶν των ἐδημιούργησαν τὸν λεγόμενον ρυθμὸν Β α σι-

λικής (ένν. στοᾶς). Οἱ ναοὶ τοῦ ρυθμοῦ τούτου εἶχον σχῆμα ὀρθογωνίου παραπληγράμμου μὲ στέγην ξυλίνην, στηριζομένην εἰς δύο σειράς κιόνων τοποθετημένων κατὰ μῆκος. Οἱ κίονες διήρουσν τὸν ναὸν εἰς τρία μέρη καλούμενα κλίτη. Ὁ ναὸς ἦτο ἑστραμμένος πρὸς ἀνατολάς, ἔχων τὴν εἴσοδον εἰς τὴν δύσιν, ἔχωρίζετο δὲ εἰς τρία μέρη. Τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἐλέγετο "Ἄγιον βῆμα καὶ ἔμενον ἐκεῖ οἱ κληρικοί, τὸ μέσον καὶ μεγαλείτερον μέρος ἐλέγετο Κυρίως ναὸς καὶ Ἰσταντο εἰς αὐτὸν οἱ πιστοί τὸ δὲ δυτικὸν μέρος ἐλέγετο. Πρόναος ἡ Νάρθηξ καὶ ἔμενον ἐκεῖ οἱ κατηχούμενοι, δηλ. οἱ διδασκόμενοι τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ μὴ βαπτισθέντες ἀκόμη.

Οἱ χριστιανοὶ κατ' ἀρχὰς ὅπερευγον νὰ κοσμοῦν τοὺς ναοὺς μὲ εἰκόνας καὶ ἀγάλματα, διότι τοιαῦτα εἶχον καὶ οἱ εἰδωλολάτραι. Δὲν ἥθελον νὰ ἔχῃ καμμίαν σχέσιν ἡ λατρεία των μὲ τὴν εἰδωλατρείαν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ἐπανέλθῃ κανεὶς χριστιανὸς εἰς τὴν εἰδωλατρείαν. Ἀργότερα δημως, δταν δὲν ὑπῆρχε πλέον τοιοῦτος φόβος, ἥρχισαν νὰ κοσμοῦν τοὺς ναοὺς μὲ διάφορα σύμβολα καὶ ἐνίστε μὲ γλυπτάς παραστάσεις. Τὰ σύμβολα ἥσαν εἰκόνες, αἱ ὅποιαι ἄλλα παρουσίαζον καὶ ἄλλα εἰκόνιζον. Τοιαῦτα σύμβολα ἥσαν ὁ κριός ἡ ἀμνὸς ἡ ποιμὴν εἰκονίζοντα τὸν Χριστόν, περιστερά εἰκονίζουσα τὴν ἀθωότητα, πλοῖον εἰκονίζον τὴν Ἐκκλησίαν, σταυρός εἰκονίζων τὸν Χριστὸν κτλ. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης ἐκόσμουν

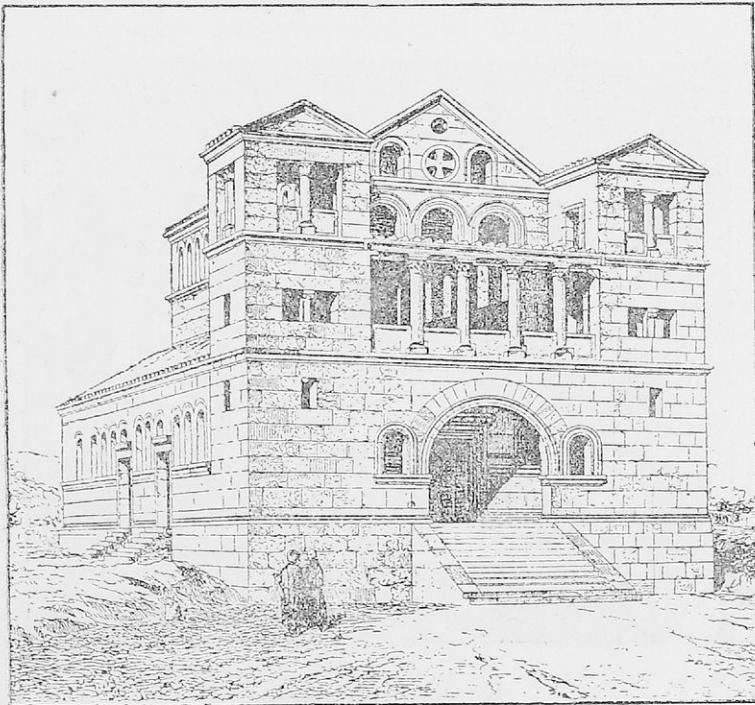

Μαρμάρινος ἀνδριάς παρι-
στάνων τὸν Χριστὸν ὡς
καλὸν ποιένα.
(Μουσεῖον Λατερανοῦ).

πλοῖον εἰκονίζον τὴν Ἐκκλησίαν, σταυρός εἰκονίζων τὸν Χριστὸν κτλ. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης ἐκόσμουν

τούς ναούς καὶ μὲ εἰκόνας τῆς Θεοτόκου κρατούσης εἰς τὰς ἀγκάλας της τὸ θεῖον βρέφος ἢ παριστανούσης διάφορα γεγονότα τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

“Οταν ὅμως οἱ χριστιανοὶ κατεδιώκοντο, συνηθροίζοντο καὶ ἐτέλουν τὴν λατρείαν των εἰς ἔρήμους, σπήλαια καὶ κατα-

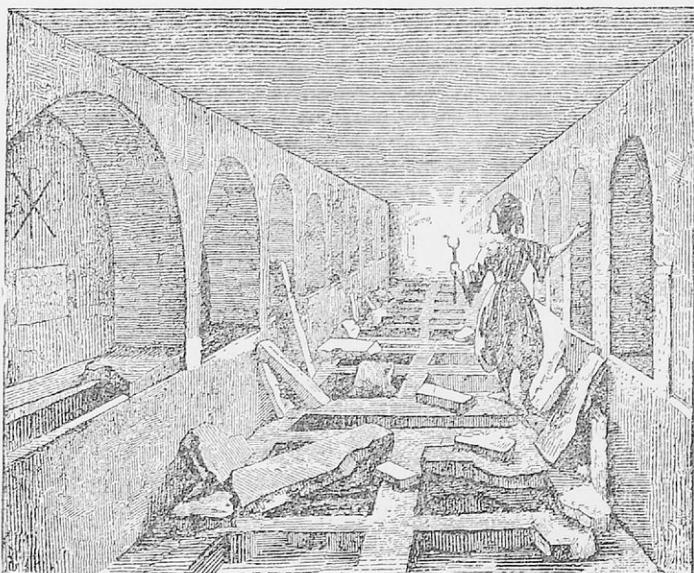

Βασιλικὴ τοῦ 5ου ἡ δου αἰῶνος σωζομένη σχεδὸν ἀκεφαλία
εἰς τὸ Τουρμανὸν τῆς Συρίας.

κόμβας. Αἱ κατακόμβαι ἥσαν κρύπται ὑπὸ τὴν γῆν, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίζοντο ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς οἰκοδομικῶν χωμάτων. Τὰς κατακόμβας, ὅπου ὑπῆρχον τοιαῦται, ἐχρησιμοποιούν οἱ χριστιανοὶ ὡς κοιμητήρια.

Τελεταί. Κατ’ ἀρχὰς οἱ χριστιανοὶ συνηθροίζοντο καὶ ἔψαλτον ὕμνους τινάς, ἀνεγίνωσκον περικοπάς ἀπὸ τὴν Ἀγίαν

Γραφήν καὶ ἡκουον κήρυγμα. Μετὰ τοῦτο ἐτελεῖτο τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ μετελάμβανον δλοὶ ἀπὸ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, δστις μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἱερέως ἐγίνετο σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειτα ἔτρωγον δλοὶ μαζὶ καὶ ἀπεχωρίζοντο, ἀνταλλάσσοντες ἀδελφικὸν ἀσπασμόν. Ἐπίσης ἐτέλουν τὸ βάπτισμα τῶν νεοπροσερχομένων εἰς τὴν χριστια-

Κατακόμβη εἰς Μῆλον.

νικήν πίστιν. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ὅμως σιῶνος αἱ τελεταὶ ἐτακτοποιήθησαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν. Τὴν πρωίαν ἐτέλουν τὴν λειτουργίαν, τῆς ὁποίας τὸ σπουδαιότερον μέρος ἦτο ἡ τέλεσις τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἐτέλουν ἐπίσης τὸ χρῖσμα, μὲ τὸ ὅποιον ἐλάμβανον οἱ βαπτιζόμενοι τὴν θείαν χάριν. Παρείχετο ἀκόμη ἡ συγχώρησις εἰς τοὺς μετανοοῦντας, καὶ ἐτελεῖτο ἡ εὐλογία τοῦ γάμου, ἡ χρίσις τῶν ἀσθενῶν μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον καὶ ἡ χειροτονία τῶν κληρικῶν. Αὗται αἱ τελεταὶ, διὸ:

τῶν ὁποίων μετεδίδετο εἰς τοὺς χριστιανούς ἡ ἀόρατος χάρις τοῦ Θεοῦ, λέγονται μυστήρια. Οὕτω βλέπομεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ δευτέρου αἰῶνος οἱ χριστιανοὶ ἐτέλουν τὰ ἐπτὰ μυστήρια, ἔτινα εἶναι τὸ βάπτισμα, τὸ χρῖσμα, ἡ εὐχαριστία, ἡ μετάνοια, ἡ Ἱερωσύνη, ὁ γάμος καὶ τὸ εὐχέλαιον.

Ἐορταὶ. Ἐπειδὴ οἱ χριστιανοὶ εἶχον τὰς ἑργασίας των καὶ δὲν ἦτο εὔκολον νὰ πηγαίνουν κάθε ἡμέραν εἰς τοὺς ναούς, ἀπεφάσισαν νὰ πράττουν τοῦτο κατὰ τὰς ἑορτάς. Ἐορταὶ ἐλέγοντο αἱ ἡμέραι ποὺ ὥρισεν ἡ Ἔκκλησία εἰς μνῆμην τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἀγίων καὶ ἀφέρωσε ταύτας εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Τοιαύτας ἑορτάς κατ' ἀρχὰς οἱ χριστιανοὶ εἶχον τὰς Κυριακὰς καὶ τὸ Πάσχα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Μέχρι τοῦ τέλους ὅμως τῆς περιόδου ταύτης ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑορτῶν ὑδεκάθη. Οὕτω προσετέθησαν αἱ ἑορταὶ τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς Ἀναλήψεως, τῶν Θεοφανείων καὶ ἄλλαι εἰς μνῆμην διαφόρων μαρτύρων. Ἐτιμῶντο προσέτι μὲν ηστείαν ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευὴ ἐκάστης ἑβδομάδος, εἰς ἀνάμνησιν τῶν Παθῶν τοῦ Σωτῆρος.

10. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κατὰ τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους διώκουν τὴν Ἔκκλησίαν οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὅποιοι ἔχειροτόνουν ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ τοὺς ἀφηναν ὡς ἀντιπροσώπους των εἰς τὰς ἐπὶ μέρους Ἔκκλησίας ποὺ ἴδρυον. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων, διεδέχθησαν τούτους ὡς προϊστάμενοι τῶν Ἔκκλησιῶν οἱ ἐπίσκοποι, ἔχοντες βοηθούς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς διακόνους. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ τάξις τῶν κληρικῶν, δηλαδὴ τῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἔργον εἶχον νὰ ὑπηρετοῦν τὴν Ἔκκλησίαν, καὶ οἱ τρεῖς βαθμοὶ αὐτῶν, ὁ τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πρεσβύτερου (τοῦ Ἱερέως) καὶ τοῦ διακόνου. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικούς χρόνους ὑπῆρχον καὶ αἱ λεγόμεναι διακόνισσαι. Αὗται δὲν εἶχον ἱερατικὸν βαθμόν, ἔργον δὲ εἶχον νὰ διδάσκουν τὰς γυναικας, νὰ φροντίζουν διὰ τὰς ἐξ αὐτῶν πτωχὰς καὶ ἀσθενεῖς καὶ νὰ παρίστανται εἰς τὸ βάπτισμά των.

“Οταν ήρχισε νὰ διαδίδεται ὁ Χριστιανισμὸς εἰς πολλὰς χώρας, ἔκαστη ἐξ αὐτῶν ἀπέκτα τὴν ἰδιαιτέραν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν της, τὴν ὅποιαν διηγύθυνεν ὁ ἐπίσκοπος. Πολλάκις δῆμως παρουσιάζοντο ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις καὶ ζητήματα εἰς τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας, τῶν ὅποιων τὴν λύσιν ἐδίσταζε νὰ δώσῃ ὁ ἐπίσκοπος, φοβούμενος μῆπως δὲν ἥτο σύμφωνος πρὸς τὰς διδασκαλίας τῆς καθόλου χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο συνεννοοῦντο οἱ ἐπίσκοποι ὀλοκλήρου περιφερείας καὶ συνηθροίζοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν ταύτης, ὅπου συνεζήτουν καὶ ἀπεφάσιζον περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων, τὰ ὅποια παρουσιάζοντο εἰς τὴν ἰδιαιτέραν Ἐκκλησίαν ἑκάστου, ἥτις ἐκαλεῖτο Ἐπισκοπὴ. Εἰς τὰς συναθροίσεις ταύτας, τὰς ὅποιας λέγομεν ἐπαρχιακὰς συνόδους, πρόεδρος ἦτο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης τῆς περιφερείας (Μητροπόλεως), δῆστις ἐκαλεῖτο μητροπολίτης.

Οἱ Μητροπολῖται τοὺς ὅποιους ἐτίμων περισσότερον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἥσαν τῆς Ρώμης, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας, διότι ἥσαν ἐπίσκοποι τῶν μεγαλυτέρων χριστιανικῶν πόλεων τοῦ κόσμου.

11. ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Α' ΠΕΡΙΟΔΟΝ. ΟΙ ΑΣΚΗΤΑΙ

Κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους ἐβασίλευε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον τὸ δίκαιον τοῦ ἴσχυροῦ. Αἱ ἀνθρώπιναι κοινωνίαι δὲν ἐκαλλιέργουν δῆσον ἐπρεπε τὰς ἥθικὰς ἐκείνας ἀρχάς, ἐπὶ τῶν ὅποιων στηρίζεται ἡ πρόοδος. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐδίδαξε συστηματικὰ καὶ ὑπεστήριξε τὰς ἥθικὰς ταύτας ἀρχὰς καὶ οὕτω ἀνύψωσε τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἥθικῶν τούτων ἀρχῶν ἥσαν ἡ ἀγάπη, ὁ καθαγιασμὸς τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἵσστητης.

Α'. Ἡ ἀγάπη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος οἱ ἀνθρωποὶ κατὰ τὸ πλεῖστον προσεπάθουν νὰ ἴκανοποιήσουν πᾶσαν ἐπιθυμίαν των, χωρὶς νὰ δίδουν προσοχὴν, ἐὰν τὰ μέσα ποὺ μετεχειρίζοντο διὰ νὰ ἐπιτύχουν ἥσαν ἀνήθικα καὶ ἀπάνθρωπα. Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσάγει τὴν σωτήριον

διδασκαλίαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης. Θεωρεῖ πάντας ὡς ἀδελφούς, ἔχοντας κοινὸν πατέρα τὸν Θεόν. Τὴν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ἀγάπην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐξετίμησαν οἱ ἑθνικοί, οἵτινες ἀνεφώνουν: «ἴδετε πῶς ἀγαπῶσιν ἀλλήλους καὶ πῶς εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνωσι δι' ἀλλήλους». Ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης ταύτης ἦτο νὰ μὴ ἐνδιαφέρωνται οἱ χριστιανοὶ μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν των, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Οὕτω παρουσίασθη ἡ ἀγνωστος μέχρι τότε φιλανθρωπία. Οἱ χορταίνοντες φροντίζουν διὰ τοὺς πεινῶντας, οἱ ὑγιεῖς διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, οἱ ἴσχυροὶ διὰ τοὺς ἀδυνάτους. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ χριστιανοὶ παρέδιδον δλην τὴν περιουσίαν των εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἀργότερα δέ, δταν ηὔξηθη ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν, ἐγίνοντο ἔρανοι καὶ ὁ κάθε χριστιανὸς προσέφερεν δσα ἥδυνατο, διὰ τοὺς πιωχούς, τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς γέροντας, τὰς χήρας καὶ τὰ δρφανὰ τῆς Ἔκκλησίας.

Β'. 'Ο καθαγιασμὸς τῆς ἐργασίας. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἀποκτήσει ἀπὸ τὰς κατακτήσεις των πολλούς δούλους. Τούτους μετεχειρίζοντο εἰς τὰς ἐργασίας των, αὐτοὶ δὲ δὲν είργαζοντο. Οὕτω ἐσχηματίσθη ἡ Ἰδέα, δτι ἡ ἐργασία εἶναι ἔξευτελιστικὴ καὶ ἀρμόζει μόνον εἰς δούλους. 'Ο Χριστιανισμὸς καθηγίασε τὴν ἐργασίαν καὶ ἐδίδασκεν, δτι τιμᾶ τοὺς ἀνθρώπους. 'Ο Ἀπόστολος Παῦλος ἐκαυχᾶτο, δτι δὲν ἐπεβάρυνε κανένα, ἀλλ' ἔζη διὰ τῆς ἐργασίας του, ἐκήρυξε δὲ δτι «ὅ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω».

Γ'. 'Η ισότης. 'Η Ἰδέα τῆς ισότητος εἰς τὰς πρὸ Χριστοῦ ἀνθρωπίνους κοινωνίας ἦτο κτῆμα μόνον τῶν φιλοσόφων. Οἱ ἀρχοντες πολλάκις ἐθεώρουν κτῆμα των τοὺς ὑπηκόους των, τῶν δποίων ἡ εὐημερία, ἡ ἐλευθερία καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ των ἦτο εἰς τὰς χεῖρας των. Οἱ ἀνθρωποὶ ἐγεννῶντο ἐλεύθεροι ἡ δοῦλοι, προορισμὸς δὲ τῶν δούλων ἦτο νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς ἐλευθέρους, δπως τὰ ἐργατικὰ ζῶα καὶ νὰ θυσιάζωνται ὑπερασπίζοντες τοὺς κυρίους των ἡ διὰ νὰ τοὺς διασκεδάσουν, διότι ἡ ζωὴ των δὲν εἶχε καμμίαν ἀξίαν. Συνεζητεῖτο κάποτε εἰς τὴν Ρώμην νὰ ψηφισθῇ νόμος κατὰ τὸν ὅποιον νὰ συνθάπτωνται οἱ δοῦλοι μετὰ τῶν ἀποθνησκόντων κυρίων των.

‘Ο Χριστιανισμός είσηγαγε τὴν σωτήριον διδασκαλίαν τῆς Ισότητος τῶν ἀνθρώπων. Μὲ δλα τὰ παρουσιασθέντα ἐμπόδια ἡ κολοσσιαία αὕτη κοινωνικὴ μεταρρύθμισις ἥρχισε νὰ ἐπικρατῇ καὶ νὰ γίνεται ἀντιληπτόν, δτι δλοι οἱ ἀνθρωποι ἔχουν τὴν αὐτὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν. “Οταν συνέστησαν αὶ πρῶται χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι, οἱ ἔχοντες δούλους χριστιανοὶ ἀπηλευθέρωναν τούτους, οἱ δὲ πλούσιοι προθύμως προσέφερον τὰ χρήματά των, διὰ νὰ ἔξαγοράσουν καὶ κατόπιν νὰ ἀπελευθερώσουν, ὅχι μόνον χριστιανούς δούλους, ἀλλὰ καὶ ἔθνικούς.

Τὸ κήρυγμα τῆς Ἰσότητος καὶ ἄλλην σπουδαιοτάτην μεταβολὴν εἰσήγαγεν, ἥτις τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόσδον τῶν λαῶν. “Ἔως τότε ἡ γυνὴ εἰς τὴν οἰκογένειαν κατεῖχε δουλικὴν θέσιν. ‘Ο Χριστιανισμός δμως ἐκήρυξεν δτι «ἐν Χριστῷ οὐκ ἔστι ἄρσεν καὶ θῆλυ», δ ἀνὴρ δὲν ἔχει προνόμιον νὰ εἶναι τύραννος καὶ κυρίαρχος τῆς γυναικός. ‘Η γυνὴ μήτηρ κατέστη θήτικῶς καὶ πνευματικῶς ἵση πρὸς τὸν ἀνδρα, οὕτω δὲ ἐπῆλθεν ἡ βελτίωσις καὶ ἀνύψωσις τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἡ δὲ βελτίωσις καὶ ἀνύψωσις τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ πρῶτος καὶ σπουδαιότατος ὅρος τῆς βελτιώσεως καὶ ἀνυψώσεως τῆς κοινωνίας, ἥτις εἶναι τὸ σύνολον πολλῶν οἰκογενειῶν.

Τέλος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πολλοὶ χριστιανοὶ ἥρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ νὰ ἔγκαθίστανται εἰς ἔρημα μέρη. Ἐκεῖ ἔζων βίον λιτότατον καὶ ἐθεώρουν ύψιστην εὔχαριστησιν νὰ ἐπικοινωνοῦν διαρκῶς μὲ τὸν Θεόν διὰ τῆς προσευχῆς. Οὗτοι ἐλέγοντο ἀ σ κ η τ α ἴ. Οὕτω βλέπομεν δτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἥρχισαν νὰ δημιουργοῦνται τὰ Μοναστήρια καὶ ὁ μοναχικὸς βίος.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ Α' ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἥρχισεν ἡ διάδοσις τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἰδρυθείσης Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν δπαδῶν αὐτῆς. ‘Αλλα’ ἡ διάδοσις τῆς νέας θρησκείας συνήγητσεν ἐπίμονον ἀντίδρασιν καὶ ἐκ μέρους τῶν Ιουδαίων, οἱ δποῖοι δὲν παρεδέχοντο

ὅτι ὁ Χριστὸς ἥτο δὲ Μεσίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἐκ μέρους τῶν εἰδωλολατρῶν. Σφοδρότατοι διωγμοὶ ἔγιναν κατὰ τῶν χριστιανῶν καθ' ὅλην ταύτην τὴν περίοδον, κατὰ τοὺς ὅποιους οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐπεδίωξαν τὴν τελείαν ἔξοντας τιναν των, μυριάδες δὲ πολλαὶ χριστιανῶν ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον.

Απέναντι τῶν διωγμῶν τούτων οἱ χριστιανοὶ οὐδέν ἄλλο ἀντέταξαν παρὰ μόνον τὴν ἀγαθότητά των καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὰ μιαρτύρια καὶ τὸν θάνατον. Καὶ ὅμως οἱ διωγμοὶ οὕτοι οὐδόλως ἐσταμάτησαν τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, διότι, ὅταν οἱ ἀνθρώποι εἶδον τὸ φῶς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ σκότος. Κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης, εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ίδρυθησαν χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι.

Μαζὶ μὲ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤρχισε νὰ ἐμφανίζεται καὶ ἡ χριστιανικὴ φιλολογία. Πολλοὶ λόγιοι χριστιανοί, διὰ τῶν συγγραφῶν των ἐνεθάρρυναν τοὺς χριστιανούς εἰς τοὺς διωγμούς, ὑπεστήριζον τὴν ἀθωότητα τῶν κατσδιωκούμενων χριστιανῶν. Πλὴν τούτων ἡρμήνευον καὶ ἀνέπτυσσον τὰς Ἀγίας Γραφάς, ἔχοντες ὑπὸ ὅψει καὶ τὴν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα διαδιδομένην προφορικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἡ προφορικὴ αὕτη διδασκαλία, ἥτις καλεῖται «*Ιερὰ παράδοσις*», κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους, τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν δργάνωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Ἐκκλησίας.

Τέλος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ· κτίζονται ναοί, καθορίζονται τελεταὶ καὶ ἡμέραι ἔορτῶν, διαμορφώνεται δὲ ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν χριστιανῶν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ (313-867)

12. ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Οι διωγμοί κατά τῶν χριστιανῶν ἐξηκολούθουν. Χιλιάδες χριστιανοί ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἐξηκολούθουν νὸς χύνουν τὸ αἷμα τῶν διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑκκλησίας παρουσιάζεται ἡ μορφὴ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, δόστις ἔθεσε τέρμα εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ ἐστερέωσε τὴν ἐπὶ γῆς βασιλείαν τοῦ Σωτῆρος.

“Ο Μέγας Κωνσταντῖνος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναϊσσὸν⁽¹⁾ τὸ 288 καὶ ᾧτο σὺδός τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς εύσεβοῦς Ἐλένης. Ο Κωνσταντῖνος ἔλαβεν ἔθνικὴν ἀνατροφὴν, κατόπιν ὅμως ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ χριστιανούς ἔλαβε γνῶσιν τῶν σωτηρίων διδασκαλιῶν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ συνεπάθει πολὺ τοὺς χριστιανούς.

“Η συμπάθεια τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς χριστιανούς μετεβλήθη εἰς θερμὴν ἀγάπην καὶ ἐνδιαφέρον, διταν τὸ 313 ἐνίκησε τὸν ἀντίπαλόν του αὐτοκράτορα Μαξέντιον, ἔξω ἀπὸ τὴν Ρώμην μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Μεσημβρίαν τινὰ ποὺ παρεκάλει δ Κωνσταντῖνος τὸν Θεὸν τῶν χριστιανῶν νὰ τὸν βοηθήσῃ, εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν ἕνα φωτεινὸν σταυρὸν μὲ τὰς λέξεις «Ἐν τούτῳ νίκα». Κατεσκεύασε τότε τὴν πρώτην χριστιανικὴν σημαίαν, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα ποὺ

1. Ναϊσσὸς εἶναι ἡ σημερινὴ Νίσσα, πόλις τῆς Νοτιοσλαβίας.

εἶδεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἥτις ὡνομάσθη λάβαρον. Τὸ λάβαρον τοῦτο προηγεῖτο τοῦ στρατοῦ, ὅταν ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον καὶ εἰς δλας τὰς κατόπιν ἐκστρατεύεις του.

Τὸ ἔτος 313 ὁ Κωνσταντῖνος ἔξέδωκεν εἰς τὸ Μεδιόλανον διάταγμα μὲ τὸ δόπιον ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν θρησκείαν ἐλευθέραν καὶ οὕτω ἐπαυσαν πλέον οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν.

Εἶς ἀρχαῖος ἴστορικός, δὲ Εὔσέβιος, ἀναφέρει ὅτι τὸ διάταγμα τοῦτο, ὅπερ καλεῖται Ἐδικτὸν Μεδιολάνων, ἔγραφεν ὅτι δὲ Μ. Κωνσταντῖνος τὸ ἔξέδωκε «σκοπῶν τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας οὐκ ἀρνητέαν εἶναι, ἀλλ' ἐνὸς ἐκάστου τῇ διανοίᾳ καὶ βουλήσει ἐξουσίαν δοτέον τοῦ τὰ θεῖα πράγματα τημελεῖν (νά φροντίζῃ) κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν». Ἀπὸ τότε μὲ διαφόρους νόμους ἀπήλλαξε τοὺς κληρικούς ἀπὸ τοὺς φόρους, ἐπέτρεψεν εἰς τὰς ἑκκλησίας νὰ δέχωνται κληρονομίας, ἀφήνε τὰς ἑκκλησίας νὰ ἐλευθερώνουν τοὺς δούλους καὶ ὥρισε τὴν Κυριακὴν ἀργίαν.

Ο Κωνσταντῖνος μὲ τὴν μητέρα του Ἐλένην ἔκτισαν εἰς πολλὰς πόλεις χριστιανικούς ναούς, ἐκ τῶν ὅποιων σπουδαιότερος ἦτο δὲ περίφημος ναὸς τῆς Θείας Σοφίας, τὸν δόπιον ἔκτισεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Σπουδαία ὑπηρεσία τὴν δόποιαν προσέφερεν δὲ Κωνσταντῖνος εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἦτο δὲ μετάθεσις τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἥτις ἦτο γεμάτη ἀπὸ εἰδωλα, εἰς τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον (330). Ἡ νέα πρωτεύουσα, ἥτις ὡνομάσθη Νέα Ρώμη καὶ ἀργότερα Κωνσταντινούπολις, ἔγινε τὸ κέντρον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Ο Κωνσταντῖνος μὲ δλην τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν δὲν ἔγινεν ἐπισήμως χριστιανός, ἀλλὰ διετήρησε τὸν τίτλον τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως τῶν εἰδωλολατρῶν (pontifex maximus). Τοῦτο ἀπῆτουν τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, τὸ δόπιον ἀπετελεῖτο καὶ ἀπὸ χριστιανούς καὶ ἀπὸ εἰδωλολάτρας. Κατὰ τὸ τέλος δημώς τοῦ βίου του ἐβαπτίσθη εἰς τὴν Νικομήδειαν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Εὔσεβίου, ἀπέθανε δὲ τὴν 21ην Μαΐου 337. Τὸν Κωνσταντῖνον ἦ μὲν ἴστορία

Ο Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως τῶν Ἰεροσολύμων.

ώνόμασε Μέγαν διὰ τὰ ἔργα του, ἡ δὲ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ ἐσαπόστολον καὶ ἄγιον.

Ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ἐλένη, ἐκτὸς τῆς τιμῆς ἡ

ὕποια τῆς ὄφείλεται, διότι ἀνέθρεψε τοιοῦτον υἱόν, τῆς ὄφείλεται καὶ μεγάλη τιμή, διότι ἔξετέλεσε καὶ ἄλλο σπουδαιότατον χριστιανικὸν ἔργον. Ἡ Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν δὲ Σωτὴρ, ἔνεκα τῶν διαφόρων ἐπαναστάσεων τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῶν Ρωμαίων κυρίων των, κατεστράφη τελείως. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων της εἶχε κτισθῆ νέα ρωμαϊκὴ πόλις, ἡ Αἰλία Καπιτωλίνα, ὁ δὲ τόπος, διτις ἐποτίσθη μὲ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου. ἦτο ἄγνωστος. Ἡ Ἐλένη τὸ 327 μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλάς ἐρεύνας ἀνεῦρε τὸν Ἀγιον τοῦ Σωτῆρος Τάφον καὶ τὸν ἐφ' οὐ ἐσταυρώθη τίμιον καὶ ζωποιόν Σταυρὸν καὶ διέταξε νὰ κτισθῇ ἐπὶ τοῦ Ἀγίου Τάφου ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως. Τὴν μνήμην τῆς Ἀγίας Ἐλένης καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς Κωνσταντίνου ἐορτάζομεν τὴν 21ην Μαΐου.

Πάντες οἱ μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντίνον αὐτοκράτορες ἦσαν χριστιανοὶ καὶ ἐπροστάτευσαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Τινὲς δὲ ἔξ αὐτῶν μετεχειρίσθησαν βίαια² μέσα κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, πρᾶγμα διὰ τὸ ὄποιον πολλάκις διεμαρτυρήθησαν οἱ πατέρες τῆς Ἑκκλησίας. Οὕτω δὲ Ιουστινιανὸς (527—565), δὲ κτίσας ἐκ νέου τὸν ναὸν τῆς Θείας Σοφίας, ἔκλεισε πάσσος τὰς φιλοσοφικὰς σχολάς, διότι οἱ διδάσκοντες εἰς αὐτὰς δὲν ἦσαν χριστιανοί. Ο μόνος ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων, διτις προσεπάθησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρείαν ἦτο δὲ Ιουλιανὸς (361—363). Οὗτος ὡνομάσθη παραβάτης, διότι, ἐνῷ ἀνετράφη χριστιανικῶς, δταν ἔγινε βασιλεύς, ὑπεστήριξε τὴν εἰδωλολατρείαν. Ο Ιουλιανὸς εἶχε σταλῆ εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐκεῖ οἱ εἰδωλολάτραι διδάσκαλοι του, ἐνέπνευσαν εἰς αὐτὸν σφοδρὰν ἀγάπην πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν. "Οταν λοιπὸν ἔγινεν αὐτοκράτωρ, εἰργάσθη μὲ μέγαν ζῆλον, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, εἰσήγαγεν εἰς τὴν λατρείαν τὴν μουσικήν, τὸ κήρυγμα καὶ ἄλλας χριστιανικὰς συνηθείας. Αὔτος δὲ ίδιος ἐπήγαινεν εἰς τοὺς ναούς καὶ ἐκήρυττε καὶ ἀφθόνους θυσίας προσέφερεν εἰς τοὺς ἔθνικούς θεούς. Τίποτε δὲν ἔκαμεν. Αὐτὸς δὲ ίδιος, δταν ἀπέθνησκε πολεμῶν κατὰ τῶν Περσῶν, ἀνεγνώρισεν δτι αἱ προσπάθειαι του νὰ ἐπαναφέρῃ

τὴν εἰδωλολατρείαν ἀπέτυχον καὶ εἶπε «νενίκηκάς με Ναζωραῖε».

Α πολυτίκιον

Τοῦ Σταυροῦ Σου τὸν τύπον⁽¹⁾ ἐν οὐρανῷ θεασάμενος καὶ ὡς δ Παῦλος τὴν αἱῆσιν⁽²⁾ οὐκ ἔξ ἀνθρώπων δεξάμενος, δ ἐν βασιλεῦσιν Ἀπόστολός Σου, Κύριε, βασιλεύονταν πόλιν τῇ χειρὶ Σου παρέθετο, ⁽³⁾ ἦν περίσωζε⁽⁴⁾ διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ, πρεσβείας τῆς Θεοτόκου μόνη φιλάνθρωπε.

13. ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΗΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ. ΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ

Κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον, ἀρκετοὶ αἱρετικοὶ παρουσιάσθησαν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Δὲν ἐπροξένησαν δῆμος σπουδαίαν βλάβην εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, διότι οἱ διωγμοὶ ἐκράτουν τοὺς χριστιανούς ήνωμένους. Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ αἱρετικοὶ ἔγιναν περισσότεροι καὶ θρασύτεροι, διότι οἱ διωγμοὶ εἶχον παύσει πλέον. Αἱ συζητήσεις μεταξὺ τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν γνησίων χριστιανῶν ἐγίνοντο τώρα μὲ πεῖσμα καὶ μὲ φανατισμὸν καὶ ὅχι μὲ ἡσυχίαν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην, ὅπως ἐδίδασκε τὸ Εὐαγγέλιον. Ό φανατισμὸς αὐτὸς καὶ τὸ πεῖσμα μετεδίδετο, ὅχι μόνον εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς αὐτοκράτορας. Αἱ αἱρέσεις αὗται ἐδημιούργουν φοβερὸν μῆσος μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ ἔγιναν αἵτια καὶ αἷμα χριστιανικὸν ἀκόμη ὅχι δλίγον νὰ χυθῇ. Ἡμποροῦμεν δῆμος νὰ εἴπωμεν δτι αἱ αἱρέσεις ἔδωσαν κάποιαν ὡφέλειαν. Ἡ Ἐκκλησία λαβοῦμσα ἀφορμὴν ἐκ τούτων διετύπωσε σαφῶς καὶ συστηματικὰ τὰς διδασκαλίας της, διὰ νὰ μὴ παρασύρωνται οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὰς αἱρετικὰς πλάνας. Τοῦτο ἐπέτυχε πρὸ πάντων διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

“Οταν παρουσιάζοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αἱρέσεις ἢ ἐκκλησιαστικά ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς

1. Τὸ σημεῖον. 2. Τὴν πρόσκλησιν 3. "Ἐθεσεν εἰς τὴν προστασίαν σου. 4. Διαφύλαττε.

χριστιανικής πίστεως, συνεκρότουν συνόδους εἰς μίσην ὥρισμένην πόλιν οἱ ἐπίσκοποι ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἀπεφάσιζον. Αἱ σύνοδοι αὗται λέγονται Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, διότι ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτάς ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς οἰκουμένης. Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι συνεκαλοῦντο ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, ἄλλοτε μὲν κατόπιν ὑποδείξεως τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλοτε δὲ διότι ἐπεθύμουν νὰ καθορισθοῦν σαφῶς σπουδαῖα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας λέγονται δόγματα, δροι, σύμβολα, αἱ δὲ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λατρείαν λέγονται κανόνες.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου τὴν Ἐκκλησίαν διευθύνει τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Σύνοδους παρευρίσκετο διὰ τῶν ἀντιπροσώπων της ἐπισκόπων ὅλη ἡ Ἐκκλησία, εἶναι φυσικὸν ὅτι αἱ ἔργασίαι τῶν συνόδων κατηύθυνοντο ἀσφαλῶς ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἐθεωροῦντο θεόπνευστοι, οἱ δὲ αὐτοκράτορες τὰς ἔκαμνον νόμους τοῦ κράτους καὶ ὅσοι δὲν ὑπῆκουν εἰς αὐτάς, ἐθεωροῦντο αἵρετικοι καὶ ἀπεχωρίζοντο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν.

Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι εἶναι ἐπτά καὶ ἐκλήθησαν ὅλαις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ σχίσματος. Εἶναι δὲ αἱ ἔξι.

'Η Α' ἐν Νικαίᾳ κληθεῖσα τὸ ἔτος 325 ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Εἰς ταύτην συνῆλθον 378 ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν τῆς Οἰκουμένης. Τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοὺς τοὺς λέγομεν πατέρας. 'Η Σύνοδος αὕτη ἐθεώρησεν αἵρετικοὺς τοὺς διαδούς τοῦ Ἀρείου.

'Ο "Ἀρείος" ἦτο πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ, τὸ δποῖον ἐδημιούργησεν ὁ Θεός πρὶν δημιοι ργήσῃ τὸν κόσμον. 'Η ἀληθής δύως χριστιανικὴ διδασκαλία εἶναι, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Γίδας τοῦ Θεοῦ, ὑπῆρχε δὲ πάντοτε μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ εἶναι τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ

τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα. Ἡ αἵρεσις αὕτη ἥρχισεν ἀπὸ τὸ ἔτος 318 μ. Χ. καὶ ἀποκτήσασα πολλούς ὀπαδούς, ἐπροξένησε πολλὰς ταραχὰς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς διάστημα ἑνὸς περίου αἰώνος. Εύτυχῶς κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἡ αἵρεσις αὕτη ἔξελιπεν.

Πλὴν τούτου ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ὥρισε νὰ ἑορτάζεται τὸ Πάσχα τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἴσημερίας, συνέταξε δὲ καὶ τὰ ἐπτὰ πρῶτα ἅρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. Εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην ἔλαβε μέρος καὶ διεκρίθη διὰ τὸ θάρρος του ὁ νεαρὸς τότε διάκονος, ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, συνοδεύσας τὸν Μητροπολίτην Ἀλεξανδρείας.

Ἡ Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ὁποίαν συνεκάλεσε τὸ ἔτος 381 ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Μέγας. Εἰς ταύτην ἔλαβον μέρος 150 πατέρες.

Ἡ σύνοδος αὕτη κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου καὶ ἄλλας αἱρέσεις ἄλλων αἱρετικῶν. Ὁ Μακεδόνιος ἦτο ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι τὸ "Αγιον Πνεῦμα εἶναι κτίσμα καὶ οὕτω τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἅγιας Τριάδος τὰ περιώριζεν εἰς δύο. Κατεδίκασεν ἐπίσης ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀπολιναρίου, ἐπισκόπου Λασιθικείας. Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος θεός, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τέλειος ἄνθρωπος, διότι τὴν θέσιν τοῦ πνεύματος ἐν τῷ Χριστῷ κατεῖχε ὁ Θεῖος Λόγος. Συνέταξε προσέτι ἡ σύνοδος αὕτη τὰ ὑπόλοιπα ἅρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

Ἡ Γ' ἐν Ἐφέσῳ, κληθεῖσα τὸ 431 ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθον 200 πατέρες. Ἡ σύνοδος αὕτη ἐτακτοποίησε διάφορα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατεδίκασε τοὺς αἱρετικούς νεστοριανούς.

Ο Νεστόριος ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐδίδασκε δὲ ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἐγέννησεν ἐνα κοινὸν ἄνθρωπον, τὸν Χριστὸν καὶ μετὰ τὴν γέννησίν του ἡνῶθη μὲ αὐτὸν δ. Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὡνόμαζε τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ οὐχὶ Θεοτόκον, ἀλλὰ Χριστότοκον. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἦτο ἀσεβῆς,

διότι τὸ Εὐαγγέλιον διδάσκει δτὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δστις ὑπῆρχε πάντοτε μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἔγινεν ἀνθρώπος γεννηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας. Ἐπομένως εἰς τὸν Χριστὸν ὑπάρχουν καὶ ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἡνωμέναι. Οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Νεστορίου (νεστοριανοὶ) ἐσχημάτισαν ὀργότερον ἴδικήν των Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Περσίαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Σήμερον ὑπάρχουν ὅχι περισσότεροι ἀπὸ 70.000 νεστοριανοὶ εἰς τὰς Ἰνδίας, οἱ ὄποιοι ἀποτελοῦν ἴδιαιτέραν Ἐκκλησίαν καὶ θέλουν νὰ ὀνομάζωνται χριστιανοὶ τοῦ Θωμᾶ, διότι ἰσχυρίζονται δτὶ ἐδίδαξεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Ἀπόστολος Θωμᾶς.

Ἡ Δ' ἐν Χαλκηδόνι, συγκληθεῖσα τὸ 451 ὑπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ τῆς Πουλχερίας, εἰς τὴν δποίαν παρευρέθησαν 630 πατέρες. Ἡ σύνοδος αὕτη πλὴν τῶν ἄλλων ἀποφάσεων, κατεδίκασε τοὺς μονοφυσίτας δπως ὡνομάσθησαν οἱ ὄπαδοὶ τοῦ αἵρετικοῦ Εὐτυχοῦς, πρεσβυτέρου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὗτος πολεμῶν τὴν αἵρεσιν τοῦ Νεστορίου περιέπεσεν εἰς ἄλλην ἀσεβῆ αἵρεσιν. Ἐδίδασκεν δτὶ εἰς τὸν Χριστὸν ὑπάρχει μόνον μία φύσις, ἡ θεία, διότι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀπερροφήθη ἀπὸ τὴν θείαν φύσιν καὶ ἐξηφανίσθη. Ἡ ὅρθη διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, δτὶ εἰς τὸν Χριστὸν ὑπῆρχον δύο φύσεις ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ἡνωμέναι χωρὶς μὲν νὰ δύνανται νὰ χωρισθοῦν, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ συγχωνευθοῦν εἰς μόνον τὴν θείαν φύσιν. Ἡ μονοφυσιτικὴ ἔρις ἔγινεν αἵτια πολλῶν ταραχῶν, μέχρις δτου οἱ ὄπαδοὶ ταύτης ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐσχημάτισαν ἴδιας τῶν Ἐκκλησίας. Σήμερον ὑπάρχουν ἀκόμη μερικαὶ μονοφυσιτικαὶ Ἐκκλησίαι, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μονοφυσιτῶν εἶναι περίπου 10 ἑκατομμύρια. Τοιαῦται Ἐκκλησίαι εἶναι τῶν Ἱακωβιτῶν, ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ὀλίγους μονοφυσίτας τῆς Συρίας, Μεσοποταμίας καὶ Παλαιστίνης, ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἀρμενίων, ἡ Ἐκκλησία τῶν Κοπτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀβησσουνίας.

Ἡ Ε' ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν δποίαν συνεκάλεσε τὸ 553 δ Ἰουστινιανός. Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην, εἰς τὴν δποί-

αν ἔλαβον μέρος 165 πατέρες, κατεδικάσθησαν διάφοροι αἵρεσις, που ὑπῆρχον εἰς βιβλία μερικῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων.

‘Η ΣΤ’ ἐν Κωνσταντινουπόλει, συγκληθεῖσα ύπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου τὸ ἔτος 680. Η σύνοδος αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθησαν 289 πατέρες, κατεδίκασε τοὺς αἵρετικούς μονοθελήτας. Τῆς αἵρεσεως ταύτης σπουδαιότερος ὀπαδὸς ἦτο ὁ μητροπολίτης Ρώμης Ὄνωριος. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἵρεσεως ταύτης ἐνόμιζον, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μίαν μόνον θέλησιν, διότι ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις ἐξηφανίσθη. Ή ὁρθὴ δύμας διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, ὅτι εἰς τὸν Χριστὸν ὑπῆρχον δύο θελήσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη καὶ μόνον ὑπετάσσετο ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις εἰς τὴν θείαν. Σήμερον ἐλάχιστοι σώζονται, ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς τούτους εἰς μίαν Μονὴν τοῦ ὄρους Λιβάνου, λεγομένην τοῦ Μάρωνος, δύνομά-ζονται δὲ Μαρωνῖται.

‘Η Ζ’ ἐν Νικαίᾳ, τὴν ὁποίαν συνεκάλεσε τὸ ἔτος 787 ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, ἥτις ἦτο ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ τῆς Κωνσταντίνου τοῦ ἔκτου. Εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην προσῆλθον 350 πατέρες. Τὸ ζήτημα, τὸ ὄποιον ἐτακτοποίησεν ἡ ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἦτο τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων.

Πολλοὶ ἀμαθεῖς χριστιανοί, ἀντὶ νὰ τιμοῦν καὶ νὰ σέβωνται τὰς Ἱεράς εἰκόνας καὶ τὰ λειψανα τῶν ἀγίων, ἀπέδιδον εἰς αὐτὰ λατρείαν, ἐνῷ μόνον τὸν Θεόν διφείλοιμεν νὰ λατρεύωμεν. Ἐκτὸς τούτου, ἐπειδὴ εἰς τὰς Μονὰς ἐμάζεύθη πλοῦτος, οἱ δὲ μοναχοί, δὲν ὑπηρέτουν εἰς τὸν στρατόν, πολλοὶ ἐγίνοντο μοναχοὶ ὅχι ἀπὸ εὐσέβειαν, ἀλλὰ ἀπὸ ὀκνηρίαν. Τέλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔορτῶν ηὑξῆθη πολύ, οἱ δὲ χριστιανοὶ παρημέλουν τὰς ἐργασίας των καὶ ἐπήγαινον εἰς τοὺς ναούς. Τὰ ἄτοπα ταῦτα ἤθελησαν νὰ διορθώσουν πολλοὶ λόγιοι χριστιανοὶ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα τὸν “Ισαυρον (717—741).” Άντι δύμας νὰ φροντίσῃ ὁ Λέων “Ισαυρος νὰ διδαχῇ ὁ ἀμαθῆς δχλος καὶ μὲ διαφόρους νόμους νὰ διορθώσῃ σιγὰ σιγὰ τὰ πράγματα, μετεχειρίσθη βίαν. Τὸ σπουδαιότερον

κακὸν ποὺ διέπραξε ἥτο νὰ καταργήσῃ τελείως τὰς εἰκόνας. Τοῦτο ἔξηγειρε τὸ μεγαλείτερον μέρος τοῦ λαοῦ καὶ τοὺς μοναχούς, διηρέθησαν δὲ οἱ χριστιανοὶ εἰς εἰκονομάχους καὶ εἰκονοφίλους καὶ ἀνεπτύχθη μεταξύ των μῖσος θανάσιμον. Οἱ εἰκονομάχοι, ἔχοντες μὲ τὸ μέρος των τὸν αὐτοκράτορα, κατέστρεφον ναούς, ἔκαιον σχολεῖα καὶ βιβλιοθήκας, ἔρριπτον εἰς τοὺς δρόμους καὶ κατεπάτουν τὰ ιερὰ σκεύη τῶν ναῶν, τὰς εἰκόνας καὶ τὰ λείψανα τῶν ἄγιών, ἄφθονον δὲ ἔχυνετο χριστιανικὸν αἷμα εἰς τὰς συγκρούσεις τῶν δύο μερίδων.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἔξηκολούθησε μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος συζύγου της Κωνσταντίνου τοῦ Δ', ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, ἐπιτροπεύουσα τὸν ἀνήλικον υἱόν της Κωνσταντίνον τὸν Πορφυρογέννητον (780). Ἡ Εἰρήνη κατήγετο ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου οἱ χριστιανοὶ παρέμειναν πάντοτε εἰκονόφιλοι. "Οταν ἀνέλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν, ἀνεδείχθη μία ἀπὸ τὰς εὐφυεστέρας γυναῖκας τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Εἰρήνη κυβερνῶσα μόνη της τὴν τότε λίαν ἐκτεταμένην αὐτοκρατορίαν, κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν πρωτεύουσαν θέσιν τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν τῷ μέσῳ διαφόρων ἰσχυρῶν ἔχθρῶν της." Ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς προσπαθείας ἐπέτυχε νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἑβδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἥτις ἐπανέφερε τὰς εἰκόνας καὶ καθώρισεν, διὰ τοῦτο ἡ τιμὴ καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν εἰκόνων ἀναφέρεται εἰς τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα, ἡ δὲ λατρεία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸν Θεόν. Ἄλλα καὶ μετὰ τὴν Εἰρήνην ἡ εἰκονομαχικὴ ἔρις ἔξηκολούθησε καὶ κατέπαυσε ἐπὶ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας τὸ 843. Ἀπὸ τότε ἐορτάζομεν τὴν κατάπαυσιν τῆς εἰκονομαχικῆς ἔριδος τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς πρὸ τοῦ Πάσχα τεσσαρακοστῆς καὶ τὴν ὀνομάζομεν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας. Τὸ Κοντάκιον τῆς Κυριακῆς τῆς ὀρθοδοξίας εἶναι τὸ ἔξῆς :

«Ὁ Ἀπερίγραπτος Λόγος τοῦ Πατρὸς ἐκ σοῦ Θεοτόκε πειρεγράφη σαρκούμενος, καὶ τὴν φυσικεῖσαν εἰκόνα εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναμορφώσας, τῷ θείῳ κάλλει συγκατέμιξεν. Ἄλλ' δμοιογοῦντες τὴν σωτηρίαν ἔργῳ καὶ λόγῳ ταύτην ἀνιστοροῦμεν».

14. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ.

Α' ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Κατά τὴν περίοδον ταύτην παρουσιάσθησαν οἱ μεγαλεῖτεροι συγγραφεῖς, πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἑκκλησίας καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τούτων ἔζησαν τὸν 4ον καὶ 5ον αἰώνα, καὶ διὰ τοῦτο ἡμποροῦν οἱ αἰώνες οὗτοι νὰ ὀνομασθοῦν χρυσοῦς αἰώνα τῆς Ἑκκλησίας. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι τῆς Ἑκκλησίας εἶχον μελετήσει καὶ ἐγνώριζον κατὰ βάθος, ὅχι μόνον τὰς χριστιανικάς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ὅλας τὰς ἴδεας τῶν σοφῶν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς των. Διὰ τοῦτο ἐξήγησαν καὶ ἀνέπτυξαν τὰς διδασκαλίας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, μεταχειρισθέντες καὶ κάθε δρθήν σκέψιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ. Οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν Ἑκκλησιαστικῶν τούτων συγγραφέων εἶναι οἱ ἔξι:

α) Ἀθανάσιος ὁ μέγας.

Ο Ἀθανάσιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν περὶ τὸ 295. Νέος ἀκόμη εἶχε μελετήσει καλῶς τὰς Ἀγίας Γραφάς καὶ πᾶσαν τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς του Ἑκκλησιαστικὴν φιλολογίαν. "Οταν παρουσιάσθη ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου (318), ἥτο διάκονος τοῦ γέροντος ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου, συνώδευσε δὲ τοῦτον εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ συγκληθεῖσαν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ἐκεῖ διεκρίθη διὰ τὴν ἀκλόνητον πίστιν του καὶ διὰ τὰ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια μετεχειρίσθη, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος, ἐνσαντίον τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀρείου, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἥτο κτίσμα καὶ ἐπομένως δὲν ἥτο Θεός. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔγινεν ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. Οἱ ἀρειανοὶ τότε προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπον νὰ τὸν ἔξοντάσουν, καὶ δημιουργοῦν ἐνσαντίον του διαφόρους ψευδεῖς κατηγορίας. Πολλάκις ἐκινδύνευσεν ὁ Ἀθανάσιος νὰ φονευθῇ ἀπὸ τὸν ὄχλον, ποὺ ἐξήγειρον ἐ. αντίον του οἱ ἔχθροί του. Ἀλλ' ὁ Ἀθανάσιος ποτὲ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἔξηκολούθησε μέχρι τέλους τοῦ βίου του νὰ καταπολεμῇ τούς αἱρετικούς. Ο. Μ. Ἀθανάσιος διετέλεσεν ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐπὶ 45 ἔτη,

Κατά τὸ διάστημα τοῦτο δέκα φοράς ἐξωρίσθη ἀπὸ τοὺς ἀρειανοὺς αὐτοκράτορας καὶ 15 ὥλα ἔτη ἔζησεν ἐξόριστος.

Τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ σωζόμενα συγγράμματα τοῦ μεγάλου τούτου πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας καταπολεμοῦν τοὺς ἀρειανούς.

β) Βασίλειος ὁ μέγας.

Ο Μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τὸ ἔτος 330. Ἡ εὐσεβῆς μήτηρ του Ἐμμέλεια καὶ ἡ μάρμη του Μακρίνη μετέδωσαν εἰς τὸν Βασίλειον, ἀπὸ τὴν μικράν του ἡλικίαν τὴν θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

Ἄφοῦ ἐσπούδασεν εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετέβη εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν μόρφωσίν του. Εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν ἐφοίτησε τέσσαρα καὶ ἡμισυ ἔτη, εἶχε δὲ συμμαθητὰς τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν καὶ τὸν Ἰουλιανὸν τὸν παραβάτην. “Οταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Καισάρειαν, ἐξήσκει τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου τῆς ρητορικῆς. Ταχέως δόμως ἐγκατέλειψε τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἤσχολήθη εἰς τὴν θεολογίαν, ἐπεσκέφθη δὲ πλείστας Μονάς, ὅπου ἔζη ὡς ἀσκητής, μελετῶν, συγγράφων καὶ προσευχόμενος.

Τὸ 370 ἔγινεν ἐπίσκοπος Καισαρείας, ὅπου ἡ πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς πτωχοὺς φιλανθρωπία του ἦτο παραδειγματική. Ο Μέγας Βασίλειος ἴδρυσεν εἰς τὴν Καισάρειαν παμμέγιστον πτωχοκομεῖον, τὴν Βασιλειάδα, διὰ τὸ δόπον διέθεσεν ὅλην τὴν περιουσίαν του καὶ ὅλα τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπισκοπῆς του. Ἀπέθανεν ἀπὸ σωματικὴν ἐξασθένησιν, ἔνεκα τοῦ αὐστηροῦ ἀσκητικοῦ βίου του.

Ο Μέγας Βασίλειος ἦτο γλυκὺς καὶ εύγενής εἰς τὴν συμπεριφοράν του, ἀλλὰ δταν ἐπρόκειτο νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πίστιν του, ἦτο ἄκαμπτος καὶ τολμηρότατος. “Οταν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, Μόδεστος, τοῦ συνίστα νὰ μὴ πολεμῇ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου καὶ τὸν ἡπείλει μὲ δῆμευσιν τῆς περιουσίας του, ἔξορίαν, βασανιστήρια καὶ θάνατον, τοῦ ἀπήντησε: «Ἀπείλησέ με μὲ τίποτε ἄλλο, διότι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν φοβοῦμαι. Δῆμευσιν τῆς περιουσίας του δὲν φοβεῖται δὲν μὴ ἔχων ἄλλο τι, παρὰ παλαιά τινα ἐνδύματα καὶ δλίγα βιβλία» ἔξο-

ρίαν δὲν γνωρίζω, διότι είς τὸν κόσμον τοῦτον ζῶ ως παρεπιδημῶν ξένος· τὰ μαρτύρια καὶ ὁ θάνατος δὲν μὲ τρομάζουν, διότι τὸ ἀσθενικόν μου σῶμα δὲν θὰ ἀνθέξῃ, ὁ δὲ θάνατος θὰ μὲ ένώσῃ μὲ τὸν Θεόν, πρᾶγμα τὸ ὄποιον πολὺ ἐπιθυμῶ». Ἡ ἡρωικὴ αὕτη ἀπάντησις ἀφώπλισε τὴν ὅργην τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου του, οἱ ὄποιοι οὐδεμίαν παρατήρησιν πλέον τοῦ ἔκαμαν.

Ο μέγας οὗτος πατήρ τῆς Ἑκκλησίας ἔγραψε πολλὰς ἐπιστολάς, λόγους καὶ ἐρμηνείας τῶν Ἀγίων Γραφῶν, ἐκ τῶν δποίων ἀρκετὰ σώζονται. Ο Μέγας Βασίλειος ἐσυντάμευσε καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἱακώβου τοῦ ἀδελφοθέου καὶ συνέταξε τὴν φέρουσαν τὸ ὅνομά του θείαν λειτουργίαν. Εἰς τὰ βιβλία του βλέπομεν τὴν μεγάλην ἐκτίμησιν ποὺ εἶχεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν μεγάλην δύναμιν νὰ πειθῇ. Εἰς μίαν δμιλίαν του πρὸς τοὺς νέους «Πᾶς ἀν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ὥφελεῖντο» διδάσκει πῶς ἡμποροῦν νὰ μελετοῦν τὴν φιλοσοφίαν καὶ νὰ ὥφελοῦνται ἀπὸ αὐτήν. «Καθάπερ, λέγει, ροδονῖας τοῦ ἀνθρώπου δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οἵτια καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων, ὅσον χρήσιμοι καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα». Εἰς ἄλλον λόγον του περὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν γράφει περίπου τὰ ἔξης:

«Ως σοφός κυβερνήτης κράτει ἀσφαλῶς τὸ πηδάλιον τῆς ζωῆς. Κυβέρνα τοὺς ὁφθαλμούς σου καὶ πρόσεχε μήπως μὲ τοὺς ὁφθαλμούς σου πέσῃ ἐπάνω σου τὸ κῦμα τῆς ἐπιθυμίας· κυβέρνα τὴν γλῶσσαν σου, μήπως εἴπῃ τι ἀπηγορευμένον. »Ἄς μὴ σὲ ἀνατρέπῃ ἡ ζάλη τοῦ θυμοῦ· ἄς μὴ σὲ πλημμυρίσουν αἱ τῶν φόβων καταπλήξεις· ἄς μὴ σὲ καταβυθίσῃ τὸ βάρος τῆς λύπης. Κύματα εἶναι τὰ πάθη. Ἐὰν κρατήσῃς τὸν ἑαυτόν σου ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ πάθη, θὰ εἰσαι ἀσφαλῆς κυβερνήτης τοῦ πλοίου. »Ἐὰν δὲν παρεκκλίνῃς ἐκ τῶν κυμάτων τούτων μὲ φρόνησιν καὶ ἐπιμονήν, ἀλλ' ως ἀνερμάτιστον καὶ ἀκυβέρνητον πλοίον παρασύρεσαι ἀπὸ τὰ ἔκαστοτε πίπετοντα κατὰ σοῦ κύματα, θὰ καταποντισθῆς εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀμαρτίας.»

γ) Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

Ο Γρηγόριος ἐγεννήθη τὸ 328 εἰς τὴν Ἀριανζὸν τῆς Καππαδοκίας, ἡτις ἔκειτο πλησίον τῆς Ναζιανζοῦ, ὃ δὲ πατήρ του ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Ναζιανζοῦ. Οἱ γονεῖς του ἔδωσαν εἰς αὐτὸν λαμπρὰν θρησκευτικὴν ἀνατροφὴν καὶ κατόπιν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, τὸν ἀπέστειλαν εἰς τὴν Καισάρειαν, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τέλος εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐσπούδασε μετὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Τελειώσας τὰς σπουδὰς του ἐπέστρεψεν εἰς Ναζιανζόν, ὅπου τὸ 361 ἔχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του παρὰ τὴν θέλησίν του πρεσβύτερος, καὶ ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ. Ο Γρηγόριος ἐστενοχωρήθη πολὺ διὰ τοῦτο, διότι ἦτο ταπεινόφρων καὶ ἔθεωρει πολὺ μέγα τὸ ἀξιωμα τῆς ιερωσύνης καὶ συνάμα ἡγάπα πολὺ τὸν ἐρημικὸν βίον. Ἡναγκάσθη δῆμος νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Ναζιανζόν καὶ νὰ βοηθῇ εἰς τὴν ιερὰν ὑπηρεσίαν του τὸν γέροντα πατέρα του.

Πολλαὶ πόλεις ἐξήτησαν τὸν Γρηγόριον ὡς ἐπίσκοπόν των, δλλὰ πάντοτε ἀπέφυγε τὸ ἀξιωμα τοῦτο. Διὰ τοῦτο οὔτε καὶ τὸν πατέρα του ἥθελησε νὰ διαδεχθῇ, ἀν καὶ θερμότατα τὸν παρεκάλεσσαν. Καὶ δῆμος δ τόσον πολὺ ἀποφεύγων τὸν κόσμον Γρηγόριος ἐδέχθη νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, κληθεὶς διὰ νὰ ἐνισχύσῃ ἔκει τούς δλίγους δρθιδόξους, τούς μὴ προσελθόντας εἰς τὸν ἀρειανισμόν, διότι τοῦτο ἐπέβαλεν ἡ πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀφοσίωσίς του (379). Ἐκεῖ πολὺ ταχέως ἐπεβλήθη, προσελκύσας μὲ τὴν φωτεινὴν διάνοιαν του καὶ τὴν εύγλωττίαν του εἰς τὴν δρθιδοξίαν μέγαν ἀριθμόν, ὅχι μόνον ἀρειανῶν, ἀλλὰ καὶ Ἰουδαίων καὶ ἔθνικῶν ἀκόμη. Μέσα εἰς τὸν μικρὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας ἐξεφώνησε τούς σωζομένους πέντε θαυμασίους λόγους του περὶ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος, διὰ τούς ὅποιους ἔλαβε τὸ ὄνομα θεολόγος.

Οἱ αἵρετικοι ἀρειανοὶ πολλάκις ἐπεχείρησαν νὰ τὸν λιθοβολήσουν, ἀλλ’ ὁ Γρηγόριος ἐξηκολούθησε μετὰ θάρρους νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν ὁρθὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν. Κάποτε, ἐνῷ ἐλειτούργει κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, οἱ αἵρετικοὶ ἔχθροί του εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν καὶ τὸν κατεπλήγωσαν διὰ λίθων.

ἀλλ' ὁ Γρηγόριος ἐτελείωσεν ἥρεμος τὴν λειτουργίαν του, ώς νὰ μὴ εἶχε συμβῇ τίποτε.

"Οταν ἀπέθανεν ὁ ἀρειανὸς αὐτοκράτωρ Οὐάλης, ὁ διάδοχός του Μέγας Θεοδόσιος, ἀνύψωσε τὸν Γρηγόριον εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 'Αλλ' εἰς τὸν ἀγῶνα ποὺ εἶχε κάμει ὁ Γρηγόριος κατὰ τῶν αἱρετικῶν, εἶχε δημιουργήσει πολλοὺς ἔχθρούς. 'Εκτὸς τούτου οἱ δρθόδοξοι χριστιανοὶ παρεπονοῦντο ἐναντίον του διὰ τὴν ἐπιείκειαν, ποὺ ἐδείκνυεν εἰς τοὺς πρώην ἀρειανούς, οἱ δποῖοι ἐπανήρχοντο εἰς τὴν δρθοδοξίαν. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὴν ταραχῶν καὶ διὰ νὰ παύσῃ κάθε παρεξήγησις, ἐπροτίμησε νὰ θυσιάσῃ τὸν ἑσαυτόν του καὶ παραιτηθεὶς ἀπὸ τὸ ἀξιωμά του, μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του, διόπου ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (391) μελετῶν, γράφων καὶ προσευχόμενος.

'Ο Γρηγόριος ἔγραψε πολλοὺς λόγους, ἐπιστολὰς καὶ θρησκευτικὰ ποιήματα, ἐκ τῶν δποίων τὰ περισσότερα σώζονται. Εἰς ταῦτα θαυμάζομεν τὴν μόρφωσίν του καὶ τὴν ποιητικήν του δύναμιν. Πολλοὶ λόγοι του εἶναι πεζά ποιήματα. Οἱ λόγοι καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Γρηγορίου ἔχρησίμευσαν ώς πλουσία καὶ ἀνεξάντλητος πηγὴ τῆς ἐλληνικῆς Ἑκκλησιαστικῆς ύμνογραφίας. 'Ιδού μὲ ποιῶν τρόπον ἀρχίζει τὸν πανηγυρικὸν λόγον του εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος. «*Xριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε· Χριστὸν ἐξ οὐρανοῦ, ἀπαντήσατε· Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε· ἀσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ καὶ ἵνα ἀμφότερα συνελῶν τίπα, εὐφραντέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγγαλιάσθω ἡ γῆ, διὰ τὸν ἐπουρανίου Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, εἴτα δὲ καὶ ἀνθρώποις γενόμενον. Χριστὸς ἐν σαρκὶ, ἀγαλλιᾶσθε ἐπὶ τούτῳ μετὰ τρόμου καὶ χαρᾶς, μετὰ τρόμου μὲν διὰ τὴν ἀιαρτίαν, μετὰ χαρᾶς δὲ διὰ τὴν ἐλπίδα...*»

δ) Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

'Ο Ἰωάννης, δστις διὰ τὴν μεγάλην του εύγλωττίαν ὀνομάσθη Χρυσόστομος, ἔγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ 347. Νήπιον ἀκόμη ἔχασε τὸν πατέρα του, δστις ἦτο ἀξιωματικός. 'Αλλ' εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἔχῃ μητέρα τὴν εύσεβη Ἀνθοθίσαν. Αὕτη

μείνασα χήρα εἰς ήλικίαν 20 ἑτῶν, ἔθεσε μόνον σκοπὸν τῆς ζωῆς της τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τοῦ νεοῦ της. Ἡ Ἀνθούσσα ξέδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸν περίφημον Ἐθνικὸν φιλόσοφον Λιβάνιον, τὸν διδασκαλὸν τοῦ Ἰωάννου, νὰ εἴπῃ: «βαβαί, οἵτι παρὰ τοῖς χριστιανοῖς γυναικές εἰσι». Ἡ Ἀνθούσσα, ἀφοῦ ἐγέμισε τὴν καρδίαν τοῦ νεοῦ της μὲ τὰς ήθικὰς ἀρχὰς καὶ διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, τὸν παρέδωσε πρὸς μόρφωσιν εἰς τοὺς διδασκάλους Ἀνδραγάθιον καὶ Λιβάνιον. Ὁ Λιβάνιος ἐννοήσας τὴν ἀξίαν τοῦ Ἰωάννου, τὸν προώριζεν ὡς διάδοχόν του.

Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του ὁ Ἰωάννης, ἐξήσκησεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Πολὺ γρήγορα ὅμως ἀφῆκε τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν χριστιανικὴν φιλολογίαν, φοιτῶν ἐπὶ τρίσι ἔτη εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἀντιοχείας. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς εὐσεβοῦς μητρός του, ὁ Χρυσόστομος ἔμεινεν ἀρκετὰ ἔτη εἰς διαφόρους Μονάς μελετῶν τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὰ συγγράμματα τῶν πρὸ αὐτοῦ Ἑκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ τὸ 386 ἔχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ ἀνέλαβε τὸ ἔργον τοῦ Ἱεροκήρυκος. Ἡ φήμη τοῦ ἀνδρὸς ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον.

Ο Ἰωάννης ὡς ἀρχιεπίσκοπος μᾶς δεικνύει ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀληθῆς ποιμὴν τῆς Ἑκκλησίας. Οἱ ναοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγέμιζον μέχρις ἀσφυξίας ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον νὰ θαυμάσουν τὸν ρήτορα καὶ νὰ διδαχθοῦν τὰ χριστιανικά τῶν καθήκοντα. Ὁ Ἰωάννης ἔζη βίον λιτότατον καὶ περιώρισεν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰ ἔξιδστα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς του, διὰ νὰ περισσεύσουν χρήματα διὰ τοὺς πτωχούς καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Μεγάλας προσπαθείας κατέβαλε διὰ νὰ κάμῃ κληρικούς μορφωμένους καὶ ἐναρέτους. Ἐπειδὴ ὅμως ἥλεγχε τὴν κακίαν διουδήποτε τὴν συνήτα, ἐδημιούργησε πολλούς ἔχθρούς ἐκ τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ ἐκ τῶν κληρικῶν ἀκόμη. Μεταξύ τούτων ἦτο καὶ αὐτοκράτειρα Εύδοξία, τὴν ὅποιαν ἥλεγχε διὰ τὴν ἀθλίαν καὶ ἀσεβῆ ζωῆν της. Διὰ τοῦτο δλοὶ αὐτοὶ οἱ ἔχθροί του

συνεννοήθησαν καὶ ἐπέτυχαν νὰ κάμουν μίαν σύνοδον ἀπὸ κληρικούς ἔχθρούς του εἰς τὶ προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Δρῦν), ἡ δποία τὸν κατεδίκασεν εἰς ἑξορίαν (403), δεχθεῖσα διαφόρους ψευδεῖς καὶ γελοίας ἐναντίον του κατηγορίας. Τὴν ἀπόφασιν ὅμως ταύτην δὲν ἀφῆκε νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἔξέγερσις τοῦ λαοῦ, ὁ ὄποιος τὸν ἥγαπα μέχρι λατρείας. Ἀλλὰ μετά τινα ἔτη τὸ μῆσος τῆς Εύδοξίας καὶ τῶν ἄλλων ἔχθρῶν του ὑπερίσχυσε, καὶ ὁ Ἰωάννης μεταφέρεται ἔξοριστὸς ἀπὸ τὸν ἔνα τόπον εἰς τὸν ἄλλον. Τὸ ἀσθενικόν του ὅμως σῶμα ἀπὸ τὰς νηστείας καὶ τοὺς κόπους δὲν ἐβάσταξε, καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπέθανε, ἀπὸ τὰς πολλὰς κακουχίας εἰς τὴν Κουκουσόν τῆς Ἀρμενίας (407).

Ο Χρυσόστομος κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, ὡς ὀρχιερεύς, ὡς ἐρμηνευτής, ὡς διδάσκαλος, ὡς ρήτωρ. Εἰς τὰ πολυάριθμα σωζόμενα συγγράμματά του θαυμάζομεν τὰς ὠραίας λέξεις, τὰς ἐπιτυχεῖς περιγραφάς τῶν παθῶν τῶν ἀνθρώπων, τὰ ρητορικὰ σχήματα καὶ τὰ θαυμάσια ἐπιχειρήματά του, μὲ τὰ ὄποια ἐλέγχει τὴν κακίαν καὶ ἀνυψώνει τὴν ἀρετήν. Ο Χρυσόστομος ἐσυντόμευσε τὴν λειτουργίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ συνέταξε τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομά του λειτουργίαν, τὴν διτοίλαν ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει μέχρι σήμερον.

 Ἰδού πῶς ὁμιλεῖ μὲ τὰς ἰδίας λέξεις του ὁ μέγας οὐτος διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἔνα λόγον του κατὰ τῆς φιλαργυρίας, δίδων εἰς ἡμᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ φιλαργύρου.

«Ο φιλάργυρος, φύλαξ οὐ δεσπότης ἐστὶ τῶν χρημάτων, δοῦλος οὐ κύριος· εὐκολῶτερον γὰρ τῶν αὐτοῦ σαρκῶν μεταδοίη τινὶ ἢ τοῦ κατορθωγυμένου χρυσίου (= τὸν ὄποιον ἔχει φυλάξει σκάψας ὑπὸ τὴν γῆν). Καὶ καθάπερ τινὸς ἐπιτάττοντος καὶ κελεύοντος μηδεὶς ἀφασθαι τῶν ἀποκειμένων, οὕτω μετὰ πάσης ἀκριβείας αὐτὸν τηρεῖ καὶ κατέχει καθάπερ ἄλλοτίων ἀπεχόμενος τῶν ἰδίων καὶ γὰρ ἐστιν ὄντως ἀλλότρια ἢ γὰρ εἰς ἐτέρους ἐκβαλεῖν οὐκ ἀν ἔλοιτο, οὐδὲ τοῖς δεομένοις διαιτεῖ- μαι καὶ μνγίας ὑποστῆ τιμωρίας, πᾶς ἀν δύναιτο ταῦτα ἴδια νο-

μίζειν; Πῶς δὲ ἔχει τὴν κτῆσιν, ὅν τὴν χρῆσιν οὐκ ἔχει μετ' ἀδείας, οὐδὲ τὴν ἀπόλαυσιν.»

Μνημειώδης εἶναι ὁ λόγος του πρὸς τὸν πανίσχυρον πρωθυπουργὸν Εύτρόπιον. Οὗτος, ἐνῷ πρὶν ἐπολέμει τὴν ἀσυλίαν τῶν καταφευγόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δταν ὑπέπεσεν εἰς τὴν δργὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐστερήθη καὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς δόξης του, κατέφυγεν εἰς τὸν Χρυσόστομον καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν του. Ἐν μέρος τοῦ λόγου εἶναι τὸ ἔξῆς:

«Ἐπειδὴ ἡ τῶν πραγμάτων ἀπάτη καὶ τὰ προσωπεῖα καὶ ἡ ὑπόχρωσις, ἀλήθεια παρὰ τοῖς πολλοῖς εἶναι δοκεῖ, ταύτην καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ ἐν δείπνῳ καὶ ἐν ἀρίστῳ (=εἰς τὸ γεόμα) καὶ ἐν συλλόγοις ἐπιλέγειν ἔκαστον τῷ πλησίον ἐχρῆν καὶ παρὰ τοῦ πλησίον ἀκούειν, ὅτι «Ματαιότης ματαιούτων, τὰ πάντα ματαιότης». Οὐκ ἔλεγόν σοι συνεχῶς, ὅτι δραπέτης ὁ πλοῦτός ἐστι; Σὺ δὲ ἡμῶν οὐκ ἡνείχουν (=δὲν μᾶς ἡνείχεσο). Οὐκ ἔλεγον, ὅτι ἀγρώμων ἐστὶν οἰκέτης; (=δοῦλος). Σὺ δὲ οὐκ ἔβούλου πείθεσθαι. Ἰδού ἐκ τῶν πραγμάτων ἔδειξεν ἡ πεῖρα, ὅτι οὐ δραπέτης μόνον, οὐδὲ ἀγρώμων, ἀλλὰ καὶ ἀνδροφόρος· οὗτος γάρ σε καὶ τρέμειν καὶ δεδοικέναι (=νὰ φοβῇσαι) παρεσκευάσειν. Οὐκ ἔλεγόν σοι, ἡνίκα συνεχῶς ἐπειύμας με λέγοντες τάληθη, ὅτι ἐγὼ σὲ φιλῶ μᾶλλον τῶν κολακευόντων; ἐγὼ δὲ ἔλέγχων πλέον κήδομαι (=ἐνδιαφέρομαι περισσότερον) τῶν χαριζομένων; Οὐ προσειίθητοις φίμασι τούτοις, ὅτι ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλων ὑπὲρ ἐκούσια φιλήματα ἐχθρῶν; Εἰ τῶν ἐμῶν ἡνέσχον τραύμάτων, οὐκ ἄν σοι τὰ φιλήματα ἐκείνων τὸν θάρατον τοῦτον ἔτεκον· τὰ γάρ ἐμὰ τραύματα ὑγείαν ἐγγάζεται, τὰ δὲ φιλήματα ἐκείνων τόσον ἀνίατον κατεσκενάσε. Ποῦ τὴν οἱ οἰνοχόοι; Ποῦ δὲ οἱ σοβοῦτες (=περιφερόμενοι) ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ μνοία παρὰ πᾶσιν (=εἰς δλους) ἐγκάμια λέγοντες; Ἐδραπεύτευσαν, ἥρησαντο τὴν φιλίαν, ἀσφάλειαν ἑαυτοῖς διὰ τῆς σῆς ἀγωνίας πορίζουσιν. Ἀλλ' οὐκ ἡμεῖς οὖτις, ἀλλὰ τότε δυσχεραίνοντός σου οὐκ ἀπεπηδῶμεν (=ὅταν ὠργίζεσο, δὲν ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ σὲ) καὶ τὴν πεσόντα περιστέλλομεν (=σὲ προστατεύομεν) καὶ θεραπεύομεν.»

Ο Χρυσόστομος μετὰ τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου

τοῦ Θεολόγου, δνομασθέντες οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, θεωροῦνται οἱ μεγαλύτεροι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι ἔχοντες πλήρη φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, συνάμα δὲ ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ἐπέτυχον νὰ συνδυάσουν τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν μὲ τὸν Χριστιανισμόν.

Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι.
Βασίλειος, Ἰωάννης, Γρηγόριος.

Μὲ τὸν τοιοῦτον συνδυασμὸν ἀπέδειχαν, δτι αἱ πλεῖσται διδασκαλίαι τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἡμποροῦν νὰ βεβαιωθοῦν καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἐξαιρετικὰ τιμοῦν τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας καὶ ἐορτάζουν τὴν μνήμην των τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου.

Απολυτίκιον

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος, τοὺς τὴν Οἰκουμένην ἀκτῖσι δογμάτων θείαν πυρσεύσαντας⁽¹⁾, τοὺς μελιόρδυτους⁽²⁾ ποταμοὺς τῆς σοφίας, τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας ράμασι καταρρεύσαντας⁽³⁾, Βασίλειον τὸν Μέγαν καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον σὺν τῷ κλειτῷ Ἱωάννῃ τῷ γλῶτταν χρυσοφρήμοις⁽⁴⁾, πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρασταὶ⁽⁵⁾ συνελθόντες ὑμνοῦσι τιμήσωμεν.

δ) Ἱωάννης ὁ Δαμασκηνός.

Ἴωάννης ὁ Δαμασκηνός ἔγεννήθη εἰς τὴν Δαμασκὸν τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰώνος. Ἐχων μεγάλην φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, ἐδιδάχθη τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἔγινε θερμότατος ὑπερασπιστὴς καὶ διδασκαλος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ὁ Ἱωάννης ἔζη δταν δ Ἀέων δ Ἰσαυρος ἥγειρε τὸν κατὰ τῶν εἰκόνων διωγμόν, ἡγωνίσθη δὲ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του προστατεύων τὴν χρῆσιν τῶν εἰκόνων καὶ διετύπωσε σαφῶς τὴν δρθὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων.

Ο Δαμασκηνός ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα κατὰ τῶν εἰκονομάχων, κατὰ τῶν μονοφυσιτῶν, τῶν νεστοριανῶν καὶ τῶν μονοθελητῶν. Σπουδαιότατον σύγγραμμά του εἶναι τὸ «Πηγὴ γνώσεως». Εἰς τοῦτο κατέγραψε μὲ τάξιν δλας τὰς διδασκαλίας τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἀποδεικνύων τὴν ἀλήθειαν τούτων διὰ τῆς φιλοσοφίας. Ο Δαμασκηνός ἔχει μεγάλην δξίαν καὶ ώς ὑμνογράφος καὶ μουσικός. Συνέθεσε μέγαν ἀριθμὸν ὕμνων καὶ ἐρρύθμισε τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν δημιουργήσας τοὺς ὄκτω ἥχους (=τρόπους τοῦ ψάλλειν), τοὺς δποίους ἔχομεν μέχρι σήμερον. Ο Ἱωάννης εἰσήγαγεν

1. Φωτίσαντας. 2. Ρέοντας μέλι, τοὺς εὐγλώττους, 3. Τοὺς ποτίσαντας ὅλην τὴν κτίσιν μὲ τὰς περὶ Θεοῦ διδασκαλίας των. 4. τὸν λέγοντα χρυσοῦς λόγους, τὸν εὐγλωττον. 5. οἱ ἀγαπῶντες τοὺς λόγους των.

εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ ίδιαιτερα μουσικὰ σημεῖα. πολλά ἐκ τῶν ὁποίων κατώρθωσαν νὰ ἔξηγήσουν κατόπιν οἱ διάφοροι μουσικοδιδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ ὠφεληθοῦν πολὺ εἰς τὸ ἔργον των.

Β' ΛΑΤΙΝΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τούς Ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς καὶ διδασκάλους τῆς Δύσεως, οἱ ὅποιοι ἐδίδαξαν καὶ ἔγραψαν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν εἶναι οἱ ἔξι:

α) Ἀμβρόσιος ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων.

Ο Ἀμβρόσιος ἐγεννήθη ἐν Τρεβήροις τῆς Γαλλίας (Trier) τὸ 333 καὶ ἀνῆκεν εἰς εὐγενῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν. Σπουμάσας εἰς τὴν Ρώμην διωρίσθη ὑπατος δύο ἐπαρχιῶν τῆς Βορείου Ἰταλίας μὲν ἔδραν τὸ Μεδιόλανον (Μιλάνον), ἐτιμάτο δὲ πολὺ ἀπὸ τὸν λαὸν διὰ τὴν μόρφωσίν του καὶ τὸν σεμνὸν βίον του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Μεδιολάνων, οἱ ἀρειανοὶ χριστιανοὶ ἥριζον μὲ τούς ὄρθιοδόξους περὶ τοῦ διαδόχου του. Ο Ἀμβρόσιος, δοτις ἦτο τότε κατηχούμενος, ἐδιδάσκετο δηλαδὴ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἵνα κατόπιν βαπτισθῇ, ἔμαθεν ὅτι εἶχον συναθροισθῆ εἰς τι μέρος οἱ χριστιανοὶ καὶ μὲ μεγάλην ζωηρότητα συνεζήτουν περὶ τοῦ καταλλήλου προσώπου διὰ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῶν Μεδιολάνων. "Εσπευσε τότε εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ μὲ τὴν συνήθη του εὐγλωττίαν τοὺς συνεβούλευσε νὰ παύσουν τὰς φιλονικίας καὶ νὰ ἔχουν μεταξύ των ἀγάπην. Κάποιος τότε ἐφώναξεν, ὅτι ὁ Ἀμβρόσιος ἦτο ἄξιος ἐπίσκοπος καὶ ἡ φωνὴ αὕτη διεδόθη εἰς δόλον τὸ πλήθος. Ο Ἀμβρόσιος κατ' ἀρχὰς ἥρινθη τὴν τοιαύτην τιμήν, ἀλλὰ ἦτο τόση ἡ ἐπιμονὴ τοῦ πλήθους, ὡστε ἥναγκάσθη νὰ δεχθῇ καὶ εἰς διάστημα δικτὼ ἡμερῶν ἐβαπτίσθη, ἔγινε διάκονος, πρεσβύτερος καὶ ἐπίσκοπος (374).

Ο Ἀμβρόσιος ἀνέλαβε τὸ ἔργον του μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν, διαρκῶς ἐδίδασκεν, ἡ δὲ οἰκία τευ ἦτο ἀνοικτὴ διὰ κάθε δυστυχῆ καὶ πτωχῶν. Μὲ τὰ σοφὰ κιηρύγματά του, ἀφ' ἐνίσχυε τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν καὶ ἀφ' ἐτέρου προ-

σείλκυσεν εἰς τὸν Χριστὸν πολλούς εἰδωλολάτρας, μεταξὺ τῶν δποίων καὶ τὸν μεγαλείτερον λόγιον τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας Αύγουστīνον. Μὲ ἀξιοθαύμαστον θάρρος ἤλεγχε κάθε κακὴν πρᾶξιν, μὴ ὑποχωρῶν καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτω ἀπηγόρευσεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον τὸν Α' νὰ εισέλθῃ εἰς τὸν ναόν, δταν, κατόπιν διαταγῆς του, ἐσφαγῆσαν χιλιάδες Θεσσαλονικέων, διότι εἶχε γίνει ἔκει στάσις καὶ ἐφονεύθησαν μερικοὶ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς του. Ἀφοῦ ἐπέρασαν ὁκτώ μῆνες καὶ ὁ Θεοδόσιος ἐκήρυξε δημοσίᾳ τὴν εἰλικρινή του μετάνοιαν, τότε μόνον τοῦ ἐπέτρεψεν ὁ Ἀμβρόσιος νὰ κοινωνήσῃ.

‘Ο Ἀμβρόσιος, ἀν καὶ ἦτο πολὺ ἀπησχολημένος μὲ τὰ ἀρχιερατικά του καθήκοντα, εῦρε καιρὸν νὰ γράψῃ πολλὰ βιβλία, τὰ δποῖα θαυμάζονται διὰ τὰς περιεχομένας εἰς αὐτὰ ἔξοχους ἡθικὰς διδασκαλίας του.

β) Ἱερώνυμος.

‘Ο Ἱερώνυμος ἐγεννήθη εἰς τὴν Στριδῶνα τῆς Δαλματίας, πιθανῶς τὸ 340. Σταλεῖς ἀπὸ τοὺς γονεῖς του εἰς τὴν Ρώμην, ἐσπούδασε τὴν λατινικὴν φιλολογίαν, τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἔμαθε δὲ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐκεῖ ἐβαπτίσθη χριστιανός καὶ κατόπιν ἐπεσκέφθη διάφορα μέρη τῆς Ἀνατολῆς, διὰ νὰ ἀκούσῃ καὶ νὰ διδαχθῇ ἀπὸ τοὺς διαφόρους θεολόγους τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ 378 μετέβη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας καὶ ἐκεῖ ἔχειροτονήθη πρεσβύτερος. Τὸ 382 προσεκλήθη εἰς τὴν Ρώμην ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς Δαμάσου, δτις τοῦ ἀνέθεσε νὰ διορθώσῃ τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἥτις ἐλέγετο Ἰτάλα. ‘Ο Ἱερώνυμος ἔμεινεν εἰς τὴν Ρώμην δύο ἔτη καὶ ἔκαμε νέαν μετάφρασιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τὴν δποίαν ἔχουν μέχρι σήμερον αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως καὶ δνομάζεται Βουλγκάτα (κοινῆ). Κατόπιν μετέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀνατολήν, διότι ἥσθάνετο μεγάλην εύτυχίαν νὰ ζῇ εἰς τὰ μέρη ποὺ ἔζησεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός· ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν Βηθλεέμ εἰς ἡλικίαν 91 ἔτῶν.

‘Ο Ίερώνυμος ἔγραψε τὰ περισσότερα βιβλία ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς τῆς Δύσεως.

γ) Αύγουστινος.

‘Ο Αύγουστινος κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν λατίνων λογίων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ταγάστην τῆς ἐν Ἀφρικῇ Νουμιδίᾳς τὸ ἔτος 354. Ὁ πατήρ του ἦτο εἰδωλολάτρης, ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου ἔγινε χριστιανὸς ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς χριστιανῆς συζύγου του Μονίκης. Ὁ Αύγουστινος ἐστάλη ἀπὸ τοὺς γονεῖς του εἰς τὴν Καρχηδόνα, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του. Ἐκεῖ ὅμως ἔζησε βίον διεφθαρμένον. Ἡ εύσεβης μήτηρ του Μονίκη ἐθλίβετο πολὺ διὰ τὴν κακὴν διαγωγὴν τοῦ υἱοῦ τῆς καὶ νύκτα καὶ ημέραν παρεκάλει τὸν Θεόν διὰ τὴν διόρθωσιν του. Τὰ δάκρυα τῆς εὐσεβοῦς μητρὸς δὲν ἔχυθησαν μάταια. Ὁ Αύγουστινος ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα μετέβη εἰς Ρώμην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μεδιόλανον. Ἐκεῖ ἡ μελέτη διαφόρων βιβλίων καὶ ἡ ἀκρόασις τοῦ κηρύγματος τοῦ ἐπισκόπου Ἀμβροσίου ἐπέφεραν δριστικὴν μεταβολὴν εἰς τὴν διαγωγὴν του, καὶ τὸν ἐπεισαν νὰ γίνῃ χριστιανός, λαβών τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα παρὰ τοῦ Ἀμβροσίου. Τὸ 392 ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ἰππωνος, πόλεως τῆς Νουμιδίας, ἀνέπτυξε δὲ ὡς τοιοῦτος ἀξιοθαύμαστον δρᾶσιν. Ζῶν βίον ἀσκητικὸν μετὰ τῶν ὑπὸ αὐτὸν κληρικῶν, διέθεσεν δληγὴν τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, χάριν τῶν δοπιῶν πολλάκις ἐπώλει καὶ ἐκκλησιαστικὰ σκεύη. Ἐκήρυττε τακτικῶτατα τὸν θεῖον λόγον καὶ πολλάκις δύο φοράς τὴν ημέραν καὶ εἰργάσθη μὲν ζῆλον, διὰ νὰ καταπολεμήσῃ κάθε αἵρεσιν. Ἡ σοφία του, ἡ μεγάλη του μόρφωσις καὶ ἡ εὐσέβειά του ἔγιναν γνωστὰ εἰς δληγὴν τὴν Δύσιν, τὰ δὲ ἄφθονα συγγράμματά του ἔχρησίμευον καὶ τότε καὶ σήμερον ὡς πηγὴ θρησκευτικῶν γνώσεων εἰς τοὺς θεολόγους τῆς Δύσεως.

δ) Γρηγόριος ὁ Διάλογος.

‘Ο Γρηγόριος ὀνομάσθη Διάλογος ἀπὸ τὸ σύγγραμμα του, τὸ δοπίον μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν «Διά-

λογοι περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν θαυμάτων Ἰταλῶν Ἀγίων. Ἐγενένηθη εἰς Ρώμην τὸ ἔτος 540. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐπώλησε τὴν περιουσίαν του, ἔγινε μοναχὸς καὶ ἴδρυσεν ἔξι μοναστήρια εἰς τὴν Σικελίαν καὶ εἰς τὴν Ρώμην, δῆμου διέμενε καὶ αὐτός, ζῶν βίον ἀσκητικόν. Τὸ 590 ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος Ρώμης καὶ εἰργάσθη ἀποτελεσματικώτατα διάτην διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς διαφόρους λαούς τῆς Δύσεως, οἱ δποῖοι ἥσαν ἀκόμη εἰδωλολάτραι. Ἐπὶ 14 ἔτη ζήσας ὡς ἀρχιερεύς, ὠργάνωσε τὸν μοναχικὸν βίον, ἐκαλλιτέρευσε τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ ἐφρόντιζε μὲ πολλὴν σύνεσιν νὰ διορθώνῃ κάθε ζήτημα, τὸ δποῖον εἰς τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας παρουσιάζετο.

16. ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐξηπλώθη μὲ θαυμαστὴν ταχύτητα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν Δύσιν. Ἀπὸ τοῦ 327 διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Ἀβησσονίαν. Οἱ διαδόσαντες τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν Ἀβησσονίαν ἦσαν ὁ Αἰδέσιμος καὶ ὁ Φρουμέντιος. Ὁ τότε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μέγας Ἀθανάσιος ἔχειριτόνησεν ἐπίσκοπον τὸν Φρουμέντιον, δοτις ἔγινεν διπρώτος ἐπίσκοπος Ἀβησσονίας ἡ Αἴθιοπίας. Δυστυχῶς ἀργότερα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀβησσονίας ἔγινεν οἰρετικὴ (μονοφυσιτικὴ) καὶ τοιαύτη εἶναι μέχρι σήμερον. Διεδόθη ἐπίσης διοικητικὸς ἐπίσκοπος εἰς τὴν Περσίαν. Κατόπιν δύμως πολλὰς φοράς ἔγιναν εἰς τὴν Περσίαν σκληροὶ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν, οἱ δὲ ὄλιγοι μείναντες χριστιανοὶ ἔγιναν αἰρετικοί (νεστοριανοί). Ἐξηπλώθη ἀκόμη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ Γεωργίαν, ἀλλὰ ἡ Ἀρμενικὴ Ἐκκλησία ἔγινε καὶ αὐτῇ αἰρετικὴ (μονοφυσιτική). Τέλος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔκτου αἰώνος ὑπῆρχε χριστιανικὴ ἐκκλησία εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἐθεωρεῖτο ἴδρυτης αὐτῆς ὁ Ἀπόστολος Θωμᾶς.

Εἰς τὴν Δύσιν τὸν τέταρτον, πέμπτον καὶ ἔκτον αἰώνα ἐγκατεστάθησαν διάφοροι βάρβαροι λαοὶ ἐλθόντες ἀπὸ τὸν Βορ-

ρᾶν. Οὗτοι ἀπετέλεσαν ἀργότερα τὰ Εύρωπαϊκὰ κράτη, παρέλαβον δὲ ἀπὸ τοὺς νικηθέντας λαοὺς τῆς Δύσεως, ὅχι μόνον τὸν πολιτισμὸν των, ἀλλὰ καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Πρῶτοι ἐκ τῶν λαῶν τούτων ποὺ ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν ἡσαν οἱ Γότθοι. Οὗτοι κατὰ τὸν τέταρτον αἰώνα ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἰσπανίαν.⁵ Απὸ τούτους διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τοὺς Βουργουνδίους καὶ διὰ τούτων εἰς τοὺς Φράγκους. Κατὰ τὸν τέταρτον αἰώνα διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, κατόπιν δὲ εἰς τὴν Σκωτίαν. Τὸ 596 ὁ Γρηγόριος ὁ Διάλογος εἰσήγαγε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς τοὺς Ἀγγλοσάξωνας, στείλας ἐκεῖ πολλούς βενεδικτίνους μοναχούς. Τέλος ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη τὸν ἔβδομον αἰώνα εἰς τὰς Γερμανικὰς χώρας.

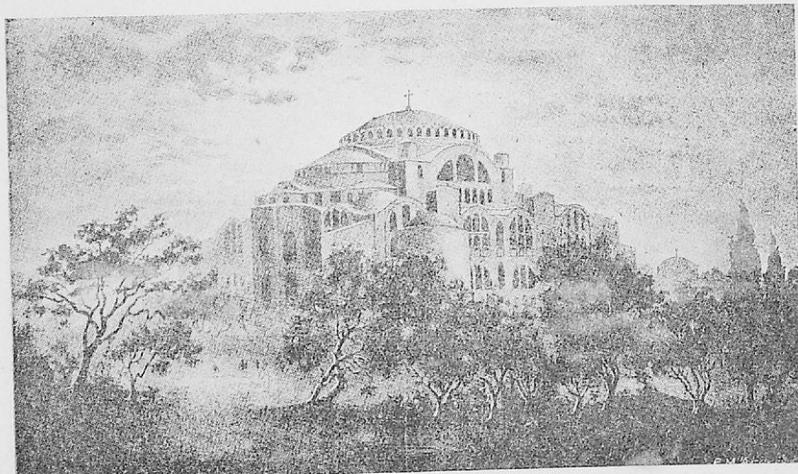
‘Ἀλλ’ ὅμως, ἐνῷ δὲ Χριστιανισμὸς διεδόθη εἰς τὴν Δύσιν ταχύτατα καὶ ἔκαμε θαυμαστὰς προόδους, δὲν συνέβη τὸ ἵδιον καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν. Εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν δὲν ἐπέτυχε νὰ ἐπικρατήσῃ, οἱ δὲ ὀλίγοι χριστιανοὶ τῶν μερῶν τούτων ἔγιναν αἱρετικοὶ καὶ δὲν παρουσίασαν καμμίαν σχεδὸν πρόοδον. Αἱτία τούτου ἡτοί ή ὀμάθεια τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ή ἐμφάνισις τοῦ μωαμεθανισμοῦ, θρησκείας ή ὅποια ἡτοί ἀνάλογος πρὸς τὸν χαμηλὸν πολιτισμὸν αὐτῶν. ‘Ο ἴδρυτης τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας Μωάμεθ ἐγεννήθη εἰς Μέκκαν τῆς Ἀραβίας τὸ 571. Οὗτος παρέλαβεν ἀπὸ τὴν Πλασιάν καὶ Καινὴν Διαθήκην, διὰ τοῦ ἐχρειάζετο, τὸ ἀνέμιξε μὲ τὰς δικάς του ἰδέας καὶ ἐσχημάτισε νέαν θρησκείαν, ή ὅποια ὀνομάσθη Ἰσλάμ (= ὑποταγὴ εἰς τὸν Θεόν).

Κατὰ τὸ Ἰσλάμ, οἱ ύπακούοντες εἰς τὸ Ἱερὸν βιβλίον, τὸ κοράνιον, θὰ εὕρουν εἰς τὸν παράδεισον τὰς ὡραιοτέρας τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων τοῦ κόσμου, εἰς αὐτοὺς δὲ περιλαμβάνονται καὶ οἱ φονευόμενοι εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ἰσλάμ. Μὲ τὰς ύποσχέσεις αὐτὰς δὲ Μωάμεθ ἐφανάτισε τοὺς ‘Αραβαῖς, οἱ ὅποιοι εἰς διάστημα 100 ἑτῶν κατώρθωσαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ Ἀραβικὸν κράτος καὶ νὰ ἐπιβάλουν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὸν Μωαμεθανισμὸν εἰς τὴν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Ἰν-

ὅθι ποταμοῦ καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην μέχρι τῶν Πυρηναίων ὄρέων.

17. ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Ἡ λατρεία τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἔγινε μεγαλοπρεπεστάτη. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐθριάμβευσεν. Τὸν θρίαμβον τοῦτον ἀκολουθεῖ καὶ ἡ λατρεία. Οἱ χριστιανοὶ τῷρα κτίζουν ναοὺς εύρυχώρους,

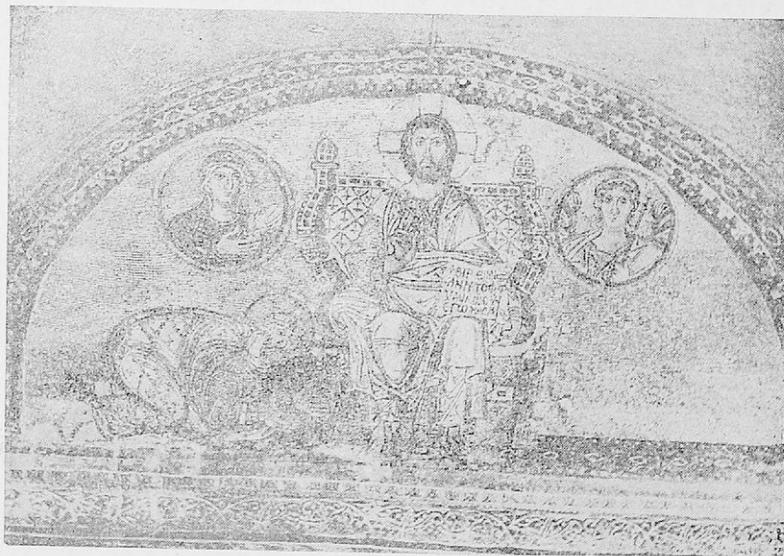
Ο Ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας, δπως περίπου ἐκτίσθη
ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

μεγαλοπρεπεῖς, ἀξίους πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ χριστιανοὶ μηχανικοὶ καὶ καλλιτέχναι λαμβάνονται τὰ ὥραια-ότερα σχέδια ἀπὸ τὴν τέχνην τῆς Ἀνατολῆς καὶ δημιουργοῦνται νέαν τέχνην ἴδικὴν των. Αὕτην τὴν τέχνην μεταχειρίζονται εἰς τοὺς ναούς των, ὀνομάζεται δὲ παλαιοχριστιανική.

Οἱ παλαιοχριστιανικοὶ ναοὶ εἶναι εύρυχωροι μὲ πολλὰ παράθυρα. Στολίζονται ἐσωτερικῶς μὲ ἀφθόνους κίονας καὶ μὲ πολλὰ γλυπτικὰ κοσμήματα. Κοσμούνται ἐπίσης μὲ κινητὰς

εἰκόνας καὶ τοιχογραφίας. Οἱ ζωγράφοι εἰς τὰς εἰκόνας τῶν δίδουν προσοχὴν εἰς τὰ ζωηρὰ χρώματα καὶ εἰς τὴν σεμνότητα τῶν ἱερῶν προσώπων ποὺ παριστάνουν. Αἱ τοιχογραφίαι συνήθως ἥσαν πολυτελέστατα ψηφιδωτά ἢ μωσαϊκά. Αὕτα κατεσκευάζοντο ἀπό μικρὰ πολύχρωμα λιθάρια (ψηφῆδες).

‘Η παλαιοχριστιανικὴ τέχνη ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλειτέραν πρόοδόν της ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ (δος αἰών).

Ψηφιδωτὸν εύρισκόμενον εἰς τὸν Νάρθηκα τῆς Ἁγίας Σοφίας.

‘Ο Ἰουστινιανὸς ἔκτισε τὸν περίφημον ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. ‘Ο ναὸς οὗτος ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ δημιουργηθῇ κατόπιν ὁ λεγόμενος Βυζαντινὸς ρυθμός. ‘Η Ἁγία Σοφία εἶναι ναὸς ρυθμοῦ Βασιλικῆς μετὰ τρούλου. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχει διπλῆ σειρὰ κιόνων καὶ οὕτω χωρίζεται ὁ ναὸς εἰς τρία κλίτη, δύος καὶ οἱ ναοὶ τοῦ ρυθμοῦ «Βασιλικῆς» (§ 10). Εἰς τὸ μέσον ὑπάρχουν τέσσαρες χονδροὶ τετράγωνοι κίονες (πεσσοί), τοποθετημένοι ὡστε νὰ κατέχουν τὰς γωνίας ἐνὸς τετραγώνου.

Οι κίονες οὓτοι ένουνται ἀνὰ δύο μὲ τόξα, ἐπάνω δὲ εἰς τὰ τόξα στηρίζεται στεφάνη στρογγυλὴ καὶ ἐπὶ τῆς στεφάνης ὁ τρούλλος.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνετάχθησαν πολλοὶ ὕμνοι, προώδευσε δὲ πολὺ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσική, ὡνομασθεῖσα Βυζαντινή. Ηὕξηθη προσέτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑορτῶν. Αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ τὰς ἑορτὰς ποὺ εἰσήχθησαν ἡσαν ἡ ἑορτὴ τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος (25 Δεκεμβρίου), τῆς Περιτομῆς τοῦ Σωτῆρος (1 Ἰανουαρίου), τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος (6 Αὐγούστου), τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου (25 Μαρτίου), τῆς Ὑπαπαντῆς (2 Φεβρουαρίου), τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου), τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου) καὶ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου). Ὁρίσθησαν ἐπίσης ἑορταὶ εἰς μνήμην ἀποστόλων καὶ χριστιανῶν μαρτύρων.

18. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ. Ο ΠΑΠΑΣ

Ἡ διοικησις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον δὲν μετεβλήθη, ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία ἔγινεν ὄργανισμὸς πάγιος καὶ σταθερός. Ἡ βάσις τῆς διοικήσεως εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος. Οὗτος εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖ τὴν ἐπαρχίαν του, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, σύμφωνα μὲ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας. Εἰς τοὺς ἔχοντας τὰ τιμητικὰ πρωτεῖα Μητροπολίτας Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, προσετέθησαν τώρα καὶ οἱ Μητροπολῖται τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι εἶχε γίνει τὸ κέντρον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, διότι ἐκεῖ ἐγεννήθη, ἔζησε καὶ ειργάσθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Οἱ ἐπίσκοποι οὗτοι ὡνομάσθησαν Ἐξαρχοὶ καὶ Ἀρχιεπίσκοποι, διότι ὡς Μητροπολῖται τῆς πρωτευούσης, ἐκτὸς τοῦ τιμητικοῦ πρωτείου, ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιπτεύουν τοὺς ἐπισκόπους ὅλης τῆς περιφερείας. Τέλος ἀπὸ τοῦ ὅντος αἰώνος ὡνομάσθησαν Πατριάρχαι, ὡς πνευματικοὶ ἀρχοντες τῶν χριστιανῶν, τίτλον τὸν ὅποιον ἔφερον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἰσραηλιτικῶν φυλῶν.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ὅλη χριστιανικὴ Ἐκκλησία διηρέθη εἰς πέντε περιφερείας. Κάθε περιφέρεια, ἥτις ἐλέγετο Πατριαρχεῖον, εἶχε τοὺς ἐπισκόπους τῆς καὶ ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν πατριάρχην. Εἰς τοὺς πατριάρχας οἱ ἐπισκοποὶ ἀπέδιδον μόνον τιμητικὰ πρωτεῖα, διότι καὶ οὗτοι, δπως δλοι οἱ προϊστάμενοι τῶν ἐκκλησιῶν, εἶχον τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου. Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν ἀπετελέσθη ἀπὸ πέντε πατριαρχεῖα: τῆς Ρώμης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας. Τὰ Πατριαρχεῖα ἦσαν ἀνεξάρτητα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ εἶχον ὅλα τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ τὴν αὐτὴν διοίκησιν, σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐθεωροῦντο ὡς ἀδελφοὶ τῆς μιᾶς Ἐκκλησιαστικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πατήρ καὶ κυβερνήτης ἦτο ὁ Χριστός. Κανὲν ἐκ τῶν Πατριαρχείων δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταβάλῃ τίποτε ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν καὶ ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε μόνον ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἥτις ἦτο ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας (§ 16). Τὴν μεγαλειτέραν τιμὴν καὶ τὸν μεγαλείτερον σεβασμὸν εἶχεν ὁ πατριάρχης τῆς Ρώμης, τῆς πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὡνομάσθη δὲ *Πάπας*. Ἀπὸ τὸν 5ον ὅμως αἰῶνα τὴν αὐτὴν τιμὴν καὶ τὸν αὐτὸν σεβασμὸν εἶχε καὶ ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς νέας πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦσαν στεναί. Τὴν πολιτείαν ἀντιπροσωπεύει δι αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, διότι ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος ὡς γνωστὸν ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία περιωρίσθη εἰς τὴν Ἀινατολήν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως λαμβάνει τὸ στέμμα του ἀπὸ τὸν πατριάρχην, ὅστις οὕτω ἐπικυρώνει τὴν ἀναγόρευσίν του. Τὸ 457 ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ πρῶτος, στέφεται καὶ διὰ θρησκευτικῆς τελετῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἅγιας Σοφίας, ἐνῷ μέχρι τότε οἱ αὐτοκράτορες ἀνεβιβάζοντο εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ στρατοῦ μόνον. Τέλος ἀπὸ τὸ ἔτος 496 τακτικὰ πλέον ἡ Ἐκκλησία εύλογετ καὶ ἐπιδοκιμάζει τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸν θρόνον, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὴν ἐκλογήν του. Ὁ δὲ αὐτοκρά-

τωρ ἀγωνίζεται μὲ τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν βαρύάρων ἐπιδρομέων καὶ ὑπερασπίζει τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους. Ὁ αὐτοκράτωρ συνεργάζεται μὲ τὸν πατριάρχην διὰ τὴν δργάνωσιν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Φροντίζει ὡσαύτως νὰ διατηρήται ἀμόλυντος ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὰς αἱρέπεις καὶ νὰ διατυπώνεται δρθῶς ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ Πατριαρχεῖον ὅμως τῆς Ρώμης, ἥρχισε νὰ μεταβάλῃ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως. Ὅταν εἰσέβαλον εἰς τὴν Δύσιν διάφοροι λαοὶ καὶ Ἰδρυσαν βασίλεια, παρέλαβον ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς τῆς Δύσεως, μαζὶ μὲ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Τὸν πάπαν ἐσέβοντο πάρα πολὺ οἱ τότε ἀμαθεῖς νέοι χριστιανοί, διότι τοὺς ἐδίδαξε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ὁ πάπας ἐπωφελήθη ἀπὸ τὸν σεβασμὸν αὐτὸν καὶ ἐπέτυχε νὰ γίνη ἀπόλυτος ἄρχων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως, εἰς τὸν ὄποιον δλοὶ οἱ κληρικοὶ τῆς Δύσεως ὥφειλον τυφλὰ νὰ ὑπακούουν. Κατόπιν οἱ πάπαι ἐζήτουν νὰ ἀποκτήσουν καὶ κοσμικὴν ἔξουσίαν καὶ τὸ ἐπέτυχον. Τὸ 754 οἱ Λογγοβάρδοι, ποὺ εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν, ἡπείλουν νὰ ὑποτάξουν τὴν Ρώμην. Ὁ τότε πάπας Στέφανος ὁ 3ος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Πιπίνου. Οὗτος ἔσπευσεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ κατέλαβε ταύτην, ἵνα κολακεύσῃ δὲ τὸν πάπαν, διὰ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως, τοῦ ἐδώρησε τὴν Ρώμην. Ἀπὸ τότε οἱ πάπαι ἀποκτήσαντες ἴδικόν των κράτος, ἐσχημάτισαν στρατόν, ἔκαμαν συμμαχίας, καὶ ἐπέβαλον εἰς δλους τοὺς ἡγεμόνας τὴν κοσμικὴν των ἔξουσίαν, ἐκστρατεύοντες ἐναντίον παντὸς ἡγεμόνος, ποὺ ἡρνεῖτο τὴν εἰς αὐτοὺς ὑποταγήν. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν των αὐτὴν οἱ πάπαι ἐζήτουν νὰ γίνουν ἀρχηγοὶ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ’ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τὴν ὅποιαν ἀπετέλουν τὰ ἄλλα τέσσαρα Πατριαρχεῖα, οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωσεν εἰς τὰς παραλόγους ἀξιώσεις ταύτας τῶν παπῶν.

19. ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ. ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Μετά τὸν Μέγαν Κωνσταντίνον ὅλοι οἱ αὐτοκράτορες, πλὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου, ἥσαν χριστιανοὶ καὶ παρεῖχον εἰς τοὺς χριστιανοὺς πολλὰ προνόμια. Μερικοὶ μάλιστα ἔξι αὐτῶν κατεδίωκον τοὺς εἰδωλολάτρας, μὲν ὅλας τὸς συμβουλὰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας, νὰ μὴ μεταχειρίζωνται βίαν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ εἰδωλολάτραι ἐγίνοντο χριστιανοί, ὅχι ἀπὸ πεποίθησιν, ἀλλὰ διὰ τὰ συμφέροντά των καὶ δὲν ἄφηναν τὰς κακάς συνηθείας των. Τοῦτο ἔγινεν αἰτία νὰ μὴ διατηρηθοῦν τὰ ἀγνὰ ἥθη τῶν πρώτων χριστιανῶν. Πολὺ ἔβλαψαν τὰ ἥθη τῶν χριστιανῶν καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἕριδες, εἰς τὰς ὁποῖς ἀνεμιγνύετο ὁ ἀμαθῆς ὄχλος. Αἱ θρησκευτικαὶ ἕριδες ἡλάττωσαν τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, ἥτις ἦτο τὸ γνώρισμα τῶν χριστιανῶν καὶ ἐδημιούργησαν ἔχθρας μεταξύ των, εἰς πολούς δὲ ἔφεραν θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν. Ἐπομένως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ χριστιανοὶ εἶναι μὲν πολὺ ἀνώτεροι κατὰ τὰ ἥθη ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας, δὲν εὑρίσκονται δῆμος εἰς τὸ ἡθικὸν ὑψός τῶν χριστιανῶν τῆς πρώτης περιόδου.

Ἄλλῃ ὅμως ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν εἰς τὴν κοινωνίαν εἶναι καταπληκτική. Ἡ Ἐκκλησία ἀναλαμβάνει νὰ προστατεύῃ τοὺς χριστιανούς καὶ ἡθικῶς καὶ ψυχικῶς. Καὶ τὴν μὲν ἡθικὴν σωτηρίαν ἐπιδιώκει διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν καλῶν παραδειγμάτων, τὴν δὲ ψυχικὴν διὰ τῶν ψυλικῶν μέσων, τὰς ὁποῖας ἀπέκτα ἐκ τῶν δωρεῶν τῶν εὔσεβῶν χριστιανῶν. Οὕτω αἱ χριστιανικαὶ κοινωνίαι περιφρονοῦν πλέον τὰ βάρβαρα θεάματα τῶν θηριομαχιῶν καὶ μονομαχιῶν, τὰς ἀνηθίκους διασκεδάσεις καὶ μισοῦν τὴν δουλείαν. Αἱ χριστιανικαὶ πόλεις κοσμοῦνται μὲν νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, γηροκομεῖα καὶ παντός εἴδους φιλανθρωπικά καταστήματα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ δυστυχεῖς εὑρίσκουν καταφύγιον.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὀνειρεύθη εἰς μέγαν βαθμὸν ὁ μοναχικὸς βίος. Ἀπὸ τὴν προηγουμένην περίοδον πολλοὶ χριστιανοί, οἱ ἀσκηταί, ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ μετέβαινον εἰς ἔρημα μέρη, ὅπου ἔζων ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν

Θεόν, νηστεύοντες καὶ προσευχόμενοι. Τοιοῦτοι ἐνεφανίσθησαν πολλοὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διότι τὸ κλῖμα ἥτο καταλληλότερον διὰ τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν των. Μεταξὺ τῶν ἀσκητῶν διεκρίθη ὁ Μέγας Ἀντώνιος. Κατήγετο ἀπὸ εὐγενεῖς καὶ πλουσίους καὶ συνάμα εὐσεβεστάτους γονεῖς καὶ ἐγεννήθη εἰς τὴν Κόμυαν τῆς Κάτω Αἰγύπτου τὸ 240.⁶ Οταν ἐμεγάλωσε, συνεχῶς προσηγέτο καὶ ἐμελέτα τὰς Ἀγίας Γραφάς. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων του, τοὺς ὄποιους ἔχασε πολὺ νέος, διεμοίρασε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχούς, ἀπεσύρθη εἰς ἔρημον φρούριον, δπου ἔζησεν 20 ἔτη, ἔπειτα δὲ ἐπροχώρησεν εἰς ἓν δροπέδιον πλησίον τοῦ Νείλου καὶ ἐμεινεν ἐκεῖ ἀσκητεύων μέχρι τοῦ θανάτου του (356), ἐτρέφετο δὲ μὲ δλίγον ὅδωρ καὶ μὲ καρποὺς φοίνικος. Κατὰ τοὺς διωγμούς τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τῶν ἔθνικῶν καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν, πολλάκις ἐπήγαινεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς χριστιανούς. Ἡ φήμη του διεδόθη εἰς δλην τὴν Αἴγυπτον. Πλήθος χριστιανῶν ἐπήγαιναν εἰς τὸ ἔρημητήριον τοῦ Ἀντώνιου, διὰ νὰ τὸν θαυμάσουν καὶ διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν του. Πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ἐμίμουντο τὸ παράδειγμά του.

Μετὰ τὸν Μέγαν Ἀντώνιον ὁ μοναχικὸς βίος ἐτάκτοποι ήθη καλλίτερα. Τώρα οἱ ἀσκηταὶ ἡνῶνοντο πολλοὶ μαζὶ καὶ ἐσχημάτιζον κοινότητας, ἡ Μοναστήρια. Πρῶτος δοτις ἐσυστηματοποίησε τὸν μοναχικὸν βίον ἥτο ὁ μαθητής τοῦ Μεγάλου Ἀντώνιου, ὁ Παχώμιος. Οὗτος τὸ ἔτος 340 ὑπεχρέωσε τοὺς μοναχούς νὰ ζοῦν μὲ ὥρισμένους νόμους καὶ κανόνας εἰς τὰς μονάς. Εἰς τὴν νῆσον Τάβενναν τοῦ Νείλου ὕδρυσε μοναστήριον, τὸ ὄποιον, δταν ἀπέθανεν ὁ Παχώμιος, εἶχεν 7.000 μοναχούς. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἔγραψε μοναχικούς κανόνας, σύμφωνα μὲ τοὺς ὄποιους ἐπρεπε νὰ ζοῦν οἱ μοναχοί. ‘Ως κυριωτέρας ἀρετὰς τῶν μοναχῶν ὥρισε τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ὑπακοήν καὶ τὴν πενίαν.

‘Ο μοναχικὸς βίος διεδόθη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Τὸν διέδωσεν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, δοτις ἀρκετὰ ἔτη ἐμεινεν εἰς τὴν Ρώμην ἔξοριστος. Ἄλλὰ οἱ μοναχοὶ τῆς Δύσεως, δὲν ἦμποροῦσαν, ἐνεκα τοῦ κλίματος, νὰ ζοῦν τὸν

αύστηρὸν ἀσκητικὸν βίον τῶν μοναχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Βενέδικτος κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5ου αἰώνος συνέταξεν ὄργανον τῶν μοναστηρίων τῆς Δύσεως ἡπιώτερον.

Αἱ μοναὶ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν ὠφέλησαν πολὺ. Ἐκτὸς τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ἡπιῶς ἐκαλλιεργεῖτο εἰς αὐτάς, ἔχρησίμευσαν αὗται καὶ ὡς σχολεῖα τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν καὶ διὰ τὸν λαόν καὶ διὰ τὸν κλῆρον. Πλεῖστα ἀρχαῖα βιβλία σώζονται μέχρι σήμερον, διότι πυλλοὶ μοναχοὶ ἡσχολοῦντο εἰς τὸ νά ἀντιγράφουν διάφορα χειρόγραφα.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἔπαυσαν. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐπικρατεῖ, ὅχι μόνον εἰς ἄπαν σχεδόν τὸ Ρωμαϊκόν κράτος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπολιτέστους ἀκόμη λαούς.

Παρουσιάσθη ὅμως νέος ἔχθρος ἀπειλῶν νὰ διαλύῃ τὸ χριστιανικὸν οἰκοδόμημα, προερχόμενος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους χριστιανούς, αἱ αἰρέσεις. Κατὰ τῶν αἱρέσεων τούτων ἥγωνίσθη ἀποτελεσματικῶς ἡ Ἑκκλησία καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην. Συνεκρότησε δὲ τὰς ἐπτὰ Οἰκουμενικὰς συνόδους, αἱ ὁποῖαι ἔχουσαι ύπ' ὅψει τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, διετύπωσαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ὁρθὴν πίστιν τῆς Ἑκκλησίας καὶ τὸ ἀρμόζον σύστημα τῆς διοικήσεως καὶ τῆς λατρείας αὐτῆς.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἑκκλησιαστικὴ παιδεία ἀνῆλθεν εἰς ὑψίστην ἀκμήν. Οἱ χριστιανοὶ λόγιοι εἶναι βαθεῖς γνῶσται τῆς θύραθεν καὶ τῆς χριστιανικῆς παιδείας, ἐπέτυχον δὲ νὰ συνδυάσουν ταύτας καὶ νὰ ἀνυψώσουν τὴν θεολογίαν εἰς ἐπιστήμην.

Τέλος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐτελειοποιήθη ἡ λατρεία τῶν χριστιανῶν. "Υμνοὶ μεγάλης ἀξίας συνετάχθησαν, ἐτακτοποιήθησαν αἱ τελεταί, ἀνεπτύχθη ἡ χριστιανικὴ τέχνη καὶ ἥρχισε νὰ δημιουργήται ὁ Βυζαντινὸς ρυθμὸς τῶν ναῶν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ (767 – 1453)

20. ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ

Κατά τὴν περίοδον ταύτην συνέβη τὸ θλιβερώτερον γεγονός τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο εἶναι τὸ σχίσμα, ἡτοι ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Μιᾶς, Ἀγίας καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ πάπαι ἔξακολουθοῦν νὰ θέλουν νὰ ύποτάξουν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Προσπαθοῦν τώρα νὰ στηρίξουν τὴν ἀξίωσίν των ταύτην εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Δὲν ἦτο δύμας τοῦτο εὔκολον, διότι δὲν ἔγραφε πουθενά ἡ Ἀγία Γραφὴ διὰ τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα. Διὰ τοῦτο οἱ πάπαι ἔδιδον ἰδικήν των ἐξήγησιν εἰς διάφορα ρητὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ ἔγραφον βιβλία ύποστηρίζοντα τὴν ἀξίωσίν των καὶ ἔλεγον ὅτι τὰ ἔγραψαν πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ρητὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζοντο, διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἀξίωσίν των, ἦσαν οἱ λόγοι ποὺ εἶπεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν Ἀπόστολον Πέτρον: «σὺ εἰ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν» (Ματθ. ΙΣΤ'. 18). Οἱ πάπαι ἴσχυρίζοντο, ὅτι μὲ τοὺς λόγους τούτους ὁ Σωτὴρ θεωρεῖ τὸν Πέτρον ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἀπόστολους καὶ ἀνώτατον ἀρχοντα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπεστήριζον προσέτι, ὅτι ὁ Πέτρος ἦτο ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ πρῶτος ἐπίσκοπος ταύτης. Οἱ πάπας λοιπόν, ἔλεγον, ὡς διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, εἶναι ὁ ἀνώτατος ἐπὶ τῆς γῆς ἀρχων τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ ισχυρισμὸς αὐτὸς τῶν παπῶν δὲν εἶναι ἀληθῆς. Ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης δὲν ἦτο ὁ Πέτρος, ἀλλὰ χριστιανοὶ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς μεταβαίνοντες εἰς τὴν Ρώμην χάριν

έμπορίου. Δὲν εἶναι μάλιστα τελείως βεβαιωμένον ἂν μετέβη ὁ Πέτρος εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκτὸς τούτου εἶναι γνωστόν, δτὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἥσαν ἐπίσκοποι ὡρισμένων πόλεων, ἀλλ᾽ ἥσαν δῆλοι μαζὶ ἐπίσκοποι τῆς ὅλης χριστιανικῆς Ἑκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ ἔαν παραδεχθῶμεν, δτὶ ὁ Πέτρος εἶναι ἰδρυτὴς τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ πρῶτος ἐπίσκοπος ταύτης, ἐπρεπεν δῆλαι αἱ Ἑκκλησίαι, ὅσαι εἶναι βεβαιωμένον δτὶ ἰδρυθησαν ὑπὸ τοῦ Πέτρου, νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀξίωσιν τῶν παπάων. Τέλος ἡ ἔρμηνεία τὴν δποίαν ἔδωσαν οἱ πάπαι εἰς τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «σὺ εἶ Πέτρος κτλ.» δὲν εἶναι δρθή. Τοὺς λόγους τούτους εἶπεν ὁ Σωτὴρ διδάσκων, δτὶ τὸ θεμέλιον τῆς Ἑκκλησίας εἶναι ἡ σταθερὰ πίστις, τὴν δποίαν ὀνομάζει «πέτραν», δηλαδὴ «βράχον», λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου.

Τὴν ἐπιθυμίαν των οἱ πάπαι νὰ γίνουν ἀρχηγοὶ τῆς Ἑκκλησίας ἐνόμισαν, δτὶ εύρηκαν κατάλληλον εύκαιριαν νὰ τὴν πραγματοποιήσουν, δτὰν αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Μιχαὴλ ὁ Ζος. Οὗτος φιλονικήσας μὲ τὸν εὔσεβη μέν, ἀλλὰ ἀμόρφωτον καὶ ἀπότομον πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνάτιον, κατεβίβασεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ἀνεβίβασεν εἰς αὐτὸν τὸν πολὺ μορφωμένον καὶ ἐνάρετον Φώτιον. Ἐπειδὴ ὅμως ἔνεκα τούτου ἐδημιουργήθη ταραχὴ εἰς τὴν Ἑκκλησίαν, ὁ Φώτιος συνεκάλεσε σύνοδον (861) εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐκλογὴν του. Εἰς ταύτην προσεκλήθη καὶ ὁ πάπας, ὡς εἰς ἀπὸ τοὺς πέντε πατριάρχας τῆς χριστιανικῆς Ἑκκλησίας. Ὁ τότε πάπας Νικόλαος ὁ πρῶτος ἔστειλε δύο ἀντιπροσώπους του μὲ ἐπιστολὰς εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἰς τὸν Φώτιον, εἰς τὰς δποίας ἔγραφεν, δτὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Φωτίου ὡς πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀνακρίσεις ποὺ θὰ κάμουν οἱ ἀντιπρόσωποί του. «Οπως ἦτο φυσικόν, δὲν ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ πάπα. Ἡ σύνοδος, εἰς τὴν δποίαν συνήλθον 300 ἐπίσκοποι, ἐθεώρησε νόμιμον τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου, παρίσταντο μάλιστα εἰς τὰς συνεδριάσεις της καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα. Τοῦτο μαθὼν ὁ πάπας καθήρεσε τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ συνεκρότησε σύνο-

δον εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ ἐπισκόπους τῆς Δύσεως, ἥτις δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου.

Κατόπιν τούτου ὁ Φωτίος κατὰ τὸ ἔτος 867 συνεκάλεσεν ἄλλην σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνώπιον ταύτης ὁ Φωτίος κατήγγειλε τὴν διαγωγὴν τοῦ πάπα καὶ τὴν εἰσαγωγὴν ὑπὸ τῶν παταπῶν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρώμης διαφόρων νέων διδασκαλιῶν μὴ στηριζομένων εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ἡ σύνοδος αὕτη ἀποτελεσθεῖσα ἀπὸ 1000 ἀντιπροσώπους τῶν τεσσάρων Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, ἀπεδοκίμασε τὸν πάπαν καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτόν. Ἀπὸ τότε τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, διέκοψαν τὰς σχέσεις των πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρώμης. Οὕτω ἥρχισε τὸ σχίσμα μεταξύ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ σχίσμα ἔγινεν ὄριστικὸν τὸ ἔτος 1054, ὅταν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁ μονομάχος παρεκάλεσε τὸν πάπαν Λέοντα τὸν 9ον νὰ στείλῃ ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ γίνῃ συζήτησις καὶ νὰ εύρεθῇ τρόπος πρὸς συμφιλίωσιν. Ἐπειδὴ ὁ πάπας εἶχε μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν εἰς τὴν Δύσιν, ἥλπιζεν ὁ Κωνσταντῖνος, ὅτι ἐὰν ἐπιτύχῃ τὴν συμφιλίωσιν, θὰ τὸν ἐβοήθει νὰ πολεμήσῃ τοὺς Νορμανδούς, οἱ δόποιοι ἡπείλουν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. 'Αλλ' οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα ἐφέρθησαν μὲ τόσην περιφρόνησιν, ὥστε ἡνάγκασαν τὸν πατριάρχην νὰ διακόψῃ κάθε συζήτησιν πρὸς αὐτούς. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα βλέποντες ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύχουν τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν, εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐνῷ ἐτελεῖτο ἡ θεία λειτουργία, κατέθεσαν ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ πατριάρχου καὶ ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνεχώρησαν. Κατόπιν τῆς διαγωγῆς ταύτης ὁ πατριάρχης συνεκάλεσε τοπικὴν σύνοδον τὴν 20ὴν Ἰουλίου τοῦ 1054, ἥτις ἀπέκοψεν ὄριστικῶς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐδέχθησαν προθύμως ὅλα τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Οὕτω τὸ σχίσμα ἔγινεν ὄριστικόν Τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνα-

τολής ήνωμένα μὲ κεφαλὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀπετέλεσαν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Αἱ δὲ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως ἀπετέλεσαν ἴδιαιτέραν Ἐκκλησίαν, τὴν Παπικήν, μὲ ἀπόλυτον ἄρχοντα αὐτῆς τὸν πάπαν.

21. ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ ΠΡΟΣ ΕΝΩΣΙΝ

Μετὰ τὸ σχίσμα ἔγιναν πολλαὶ προσπάθειαι διὰ τὴν συμφιλίωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον, διότι δὲν προήρχοντο ἀπὸ εἰλικρινῆ ἐπιθυμίαν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πάπαι ἐπεδίωκον τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ μὲ ύποταγὴν εἰς αὐτοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐζήτουν τὴν ἔνωσιν, διότι ἥλπιζον ὅτι οἱ πάπαι θὰ παρεκίνουν τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως νὰ βοήθησουν τὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν δποίαν διάφοροι βάρβαροι λαοὶ ἐζήτουν νὰ κατακτήσουν.

Ἡ σπουδαιότερα ἀπόπειρα πρὸς ἔνωσιν ἔγινεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ 7ου τοῦ Παλαιολόγου (1425—1448). Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ύποτάξει τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἥπειλουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἰωάννης ἐνόμιζεν, ὅτι μόνον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ πάπα θὰ ἐσώζετο ἡ αὐτοκρατορία. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ πάπα μὲ τὴν ύποταγὴν εἰς αὐτὸν τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐπρότεινε τότε εἰς τὸν πάπαν Μαρτίνον τὸν 5ον νὰ γίνῃ σύνοδος πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ὁ πάπας προθύμως ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ὁ δὲ διάδοχός του Εὐγένιος ὁ 4ος ἀπέστειλε πλοϊα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ παρέλαβε τὸν αὐτοκράτορα, τὸν πατριάρχην Ἰωσῆφ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀντιπροσώπους τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, κληρικούς καὶ λαϊκούς. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1438 ἥρχισαν αἱ συζητήσεις εἰς τὴν Ἰταλικὴν πόλιν Φεράραν μὲ ἐπισημότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπεδείκνυον μὲ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα, ὅτι δὲν ἥσαν ὁρθαὶ αἱ νέαι διδασκαλίαι ποὺ εἰσήγαγον οἱ πάπαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλ’ οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδον εἰς τοὺς λόγους τῶν ὁρθοδόξων. Τοῦτο βλέποντες οὗτοι ἐπεθύμουν

νὰ φύγουν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶχον τὰ μέσα τῆς ἀναχωρήσεως.

‘Ο πάπας, διὰ νὰ δυσκολεύσῃ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μετέθεσε τὴν σύνοδον εἰς τὴν Φλωρεντίαν (1439). Ἐκεῖ οἱ ὁρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι ἤρχισαν πάλιν τὰς συζητήσεις, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Αἱ πιέσεις καὶ αἱ στερήσεις ἔξακολουθοῦν περισσότεραι. Ο πάπας δὲν παρέχει τὰ μέσα τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τοὺς ὁρθοδόξους, ἐὰν δὲν ύπεγραφον τὴν ύποταγὴν εἰς αὐτὸν τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰς τὰς πιέσεις ταύτας προσετέθησαν αἱ πιέσεις καὶ ἀπειλαὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτως ἔβλεπεν ὅτι, ἐὰν ἀπετύγχανεν ἡ σύνοδος, δὲν θὰ ἐλάμβανε τὴν βοήθειαν πού ἐπερίμενεν ἀπὸ τὸν πάπαν. Οὕτως οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ὁρθοδοξίας ύποτάσσονται εἰς τὴν βίαν καὶ ύπογράφουν τὴν ἔνωσιν, δεχθέντες τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα καὶ τὰς νέας διδασκαλίας του. Ὄλιγοι μόνον ἡρνήθησαν νὰ ύπογράψουν τὴν ἔνωσιν καὶ δὲν ύπετάχθησαν εἰς τὴν βίαν, μεταξὺ τῶν διοίων διεκρίθη ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου Μᾶρκος. Ο πατριάρχης Ἰωσήφ εἶχεν ἀποθάνει. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1440 ἐπανῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ὁ λαός καὶ ὁ κλῆρος τοὺς μὲν ύπογράψαντες τὴν ἔνωσιν ἀπεδοκίμασε, τοὺς δὲ μὴ ύπογράψαντες ύπεδέχθη μὲ πολλὰς τιμάς. Πλεῖσται σύνοδοι τότε ἔγιναν εἰς διάφορα κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὅποιαι ἀπεδοκίμασαν τὴν ψευδοένωσιν τῆς Φλωρεντίας. Τέλος τὸ ἔτος 1450 ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννην ἀδελφός του, ὁ ἐθνομάρτυς Κωνσταντῖνος ὁ 11ος ὁ Παλαιολόγος, συνεκάλεσε σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις ἀπεκήρυξε τὴν ψευδοσύνοδον τῆς Φλωρεντίας.

Μὲ τὴν σύνοδον τοῦ Κωνσταντίνου ἐσώθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Πᾶς Ἐλλην ἔχει καθηκόν νὰ εύγνωμονῇ δσους ἡγωνίσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐὰν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὅποια ἦτο σχεδὸν δλόκληρος Ἐλληνική, ύπετάσσετο εἰς τὸν τότε πανίσχυρον πάπαν, ἡμποροῦσε νὰ ἐκλατινισθῇ, καὶ τότε ἡ ἐλληνικὴ συνείδησις τῶν Ἐλλήνων θὰ ἔχανετο.

22. ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

Μετά τὸ σχίσμα ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς σφοδρότατον μίσος. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν πολὺ αἱ ὄργανωθεῖσαι ὑπὸ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας σταυροφορίαι.

Ἄπο τὴν ἐποχὴν ποὺ ἡ μήτηρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἡ ἀγία Ἐλένη ἔκτισε, τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Ἀναστάσεως ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ πηγαίνουν ἐκεῖ πολλοὶ χριστιανοὶ προσκυνηταί. "Οταν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ύπεδούλωσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, οἱ προσκυνηταὶ κατεπιέζοντο ὑ' αὐτῶν. Οἱ Τοῦρκοι, καὶ μάλιστα ἡ ἀγρία φυλὴ αὐτῶν οἱ Σελτζούκοι, ἐλήστευον καὶ ἐφόνευον τοὺς προσκυνητάς, περιύβριζον τὰ Ἱερὰ καὶ ἔκακοποίουν τοὺς ἐκεῖ χριστιανούς. Τὰ δεὶνὰ ταῦτα εἶδεν ἐκ τοῦ πλησίον ὁ ἔξ Αμιένης μοναχὸς Πέτρος, δοτις ἐπῆγεν εἰς Ἱερουσαλήμ τὸ ἔτος 1093 ὡς προσκυνητής. Ο Πέτρος ἐπανελθών εἰς τὴν Ἑύρωπην παρέστησε τὴν κατάστασιν ταύτην πρὸς τότε πάπαν Οὐρβανὸν τὸν 2ον. Οὗτος συνεκάλεσε τὸ 1095 σύνοδον εἰς τὴν Κλερμόν τῆς Γαλλίας, ὅπου προσῆλθον πολλοὶ ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες τῆς Δύσεως. Ἐνώπιον τοῦ συγκεντρωθέντος πλήθους ἥγορευσεν ὁ Οὐρβανὸς μὲν μέγαν ἐνθουσιασμὸν καὶ προέτρεψε τὸν χριστιανικὸν κόσμον νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἅγιους τόπους ἀπὸ τοὺς ἀλλοιοθρήσκους κατακτητάς του. Πάντες ἐδέχθησαν τότε μὲν προθυμίαν νὰ ἐκστρατεύσουν καὶ ἀνέκραξαν «τοῦτο εἶναι θέλημα Θεοῦ».

Πολὺ πλῆθος χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἐγράφοντο εἰς τοὺς καταλόγους, διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Ἐλαμβανον τότε ἔνα σταυρὸν ἐρυθρὸν καὶ τὸν ἔρραπτον εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα ἡ μεταξὺ τῶν ὄμων των. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ μὲν ὡνημάσθησαν σταυροφόροι αἱ δὲ ἐκστρατεῖαι σταυροφορίαι.

Όκτω ἐν ὅλῳ σταυροφορίαι ἔγιναν ἀπὸ τοῦ 1099 μέχρι τοῦ 1270, δηλαδὴ ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας. Αἱ σταυροφορίαι ἦσαν ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν παπῶν καὶ ἀποδεικνύουν

τὴν μεγάλην δύναμίν των εἰς την Δύσιν. Αἱ θρησκευτικαὶ αὗται ἔκστρατεῖαι ἀπέβησαν ὡφελιμώταται εἰς τοὺς λαούς τῆς Δύσεως. "Ενεκα τούτων ἀνεπτύχθη ἡ συγκοινωνία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, πλεῖστοι δὲ δουλοπάροικοι ἔγιναν σταυροφόροι καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των.

Δυστυχῶς αἱ σταυροφορίαι ἔφυγαν ἀπὸ τὸν ἵερὸν σκοπόν των. Οἱ σταυροφόροι ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς κάθε πόλιν, ἀπὸ τὴν δποίαν διήρχοντο. Εἰς τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς ἐφέρθησαν κατὰ τὸν Ἰδιον τρόπον, δπως καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους κατακτητὰς τῶν Ἀγίων τόπων. Οἱ πάπαι ἐπεθύμουν, ὅχι μόνον τὸν ἀπελευθέρωσιν τῆς Παλαιστίνης, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οὕτω θὰ ἥμποροῦσαν πλέον νὰ ὑποτάξουν εἰς ἔσωτούς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐπιθυμία των αὕτη ἐφάνη ἀμέσως ἀπὸ τὰς πρώτας σταυροφορίας. "Οταν ἐκυριεύθη ἡ Ἱερουσαλήμ, οἱ σταυροφόροι ἔξεδιώσαν τὸν πατριάρχην τῆς καὶ ὁ πάπας Ἰδρυσεν ἐκεῖ λατινικὸν πατριαρχεῖον. Τὸ Ἰδιον συνέβη εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας τῶν πόλεων πού ἐκυρίευον.

'Ἐπὶ τέλους ὁ πόθος τῶν παπῶν ἐπραγματοποιήθη. Οἱ σταυροφόροι κατὰ τὴν 4ην σταυροφορίαν κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν (1204). Εἶναι ἀνώτερα πάσης περιγραφῆς τὰ ὅσα ἐπραξαν οἱ σταυροφόροι μετὰ τὴν ἄλωσιν. Τοὺς ὀρθοδόξους κατοίκους τοὺς μετεχειρίσθησαν ὡς ἀλλοθρήσκους καὶ ἔχθρούς τοῦ Χριστοῦ. Δισχιλίους πολίτας κατέσφαξαν, ἄλλους δὲ κατεβασάνισαν, χωρὶς νὰ σεβασθοῦν οὕτε γῆρας, οὕτε γένος, οὕτε τάφους, οὕτε ἱερά. Τὰ ἀνάκτορα καὶ αἱ οἰκίαι ἐλλιγεύθησαν καὶ ὅλα τὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀριστούργήματα τῆς τέχνης κατεστράφησαν ἢ μετεφέρθησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Δύσεως. Τὴν Ἀγίαν Σοφίαν μετέβαλον εἰς ἵπποστάσιον, τὰς Ἀγίας Τραπέζας τῶν ναῶν ἀνέτρεπον, τὰς δὲ ἀγίας εἰκόνας καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη περιύβρισαν καὶ ἐβεβήλωσαν. Φυσικὰ ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔξεδιώχθη καὶ ἐγκαθιδρύθη ἐκεῖ λατīνος πατριάρχης καὶ οὕτω ὁ πάπας μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐπέτυχε τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

‘Η ύποταγή τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Δύσιν καὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν διήρκεσε μόνον 57 ἔτη. Τὸ ἔτος 1261 οἱ Δυτικοὶ πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ κατακτηταὶ ἔξεδιώχθησαν. Τὸ ἀτυχές ὅμως τοῦτο συμβάν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχε τὸ λυπηρόν ἀποτέλεσμα, νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ φανατισμὸς καὶ τὸ μῖσος μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Τοῦτο κατέστησε βέβαια πολὺ δύσκολον ἐκεῖνο ποὺ ἐπόθει ὁ κάθε σώφρων χριστιανός, νὰ ἐπανέλθῃ δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν πρώτην τῆς ἑνότητα.

23. ΚΑΙΝΟΔΟΞΙΑΙ ΤΗΣ ΠΑΠΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Πᾶσαι αἱ διδασκαλίαι καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας ὥρισθησαν λεπτομερῶς πρὸ τοῦ σχίσματος. Αἱ ἐπτὰ Οἰκουμενικὰ σύνοδοι καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τὰ καθώρισαν. Ἄλλα ὁ χωρισμὸς τῶν Ἐκκλησιῶν εἶχεν ἀποτέλεσμα τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν ἀρκετῶν νέων διδασκαλιῶν καὶ ἔθιμων, τὰ ὅποια διέφερον πολὺ ἀπὸ τὰς διδασκαλίας καὶ τὰ ἔθιμα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ σημαντικώτεραι τῶν καινοδοξιῶν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἀπ’ ἀρχῆς εἰσαχθεῖσαι εἰς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν τῆς μέχρι τέλους τῆς περιόδου ταύτης (1453) ἦσαν αἱ ἔξης :

1. ‘Η διδασκαλία περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. ‘Η παπικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται ὅτι τὸ “Ἀγιον Πνεύμα” ἐκπορεύεται οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ Πατρός, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην προσέθεσαν εἰς τὸ ἔβδομον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης ἡ παπικὴ Ἐκκλησία θέτει εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα δύο ἀρχάς, ἐξ ἑκάστης τῶν ὅποιων ἐκπορεύεται (= προέρχεται) τὸ “Ἀγιον Πνεύμα”, ἦτοι τὴν ἀρχὴν τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Υἱοῦ. Κατὰ τὴν ὀρθὴν ὅμως καὶ ἀρχαιοτάτην διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα ὑπάρχει μοναρχία. Μεταξὺ τῶν τριῶν προσώπων τῶν αἰωνίως ὑπαρχόντων, τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἀρχεῖ ὁ Πατήρ, παρά τοῦ ὅποιου γεννᾶται ὁ Υἱὸς καὶ ἐκπορεύεται τὸ “Ἀγιον Πνεύμα”.

2. ‘Η διδασκαλία περὶ ἀξιομισθιῶν καὶ ἀφέσεων. Κατὰ

ταύτην ἡ συγχώρησις εἰς τὸν ἔξομολογούμενον χριστιανὸν παρέχεται κατόπιν τῆς ἐκτελέσεως διαφόρων ἀγαθῶν ἔργων. Τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι ποιναὶ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τὸν ἀμαρτωλὸν πρὸς ἵκανοποίησιν τῆς θείας δικαιοσύνης. Τὰς ποινὰς ταύτας δύναται ὁ πάπας καὶ οἱ ἀντιπρόσωποί του νὰ ἀντικαταστήσουν μὲ τὰς λεγομένας ἀξιομισθίας, καὶ νὰ δώσουν τὴν λεγομένην «ἄφεσιν». Ἀξιομισθίαι εἶναι αἱ ἀγαθαὶ πράξεις, ποὺ περισσεύουν ἀπὸ τὰς πράξεις τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν ἀγίων. Ἡ ὅρθὴ δύμως καὶ ἀνεγνωρισμένη διδασκαλία τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν ἔξομολόγησιν ἡ συγχώρησις ἀπαιτεῖ τὴν εἰλικρινῆ μετάνοιαν τοῦ ἀμαρτωλοῦ. Αἱ ἐνίοτε ἐπιβαλλόμεναι ἀγαθαὶ πράξεις (κανόνες ἢ ἐπιτίμια) σκοπὸν ἔχουν τὴν ψυχικὴν ὡφέλειαν καὶ ὅχι τὴν ἵκανοποίησιν τοῦ Θεοῦ. Ὡς πρὸς τὰς ἀφέσεις, δὲν ἔχει κανεὶς δικαίωμα νὰ διαθέσῃ ὅπως θέλει τὰς ἀγαθὰς πράξεις τῶν ἄλλων.

3. Ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς (*Purgatorium*). Κατὰ ταύτην μετὰ θάνατον αἱ ψυχαὶ εἶναι τριῶν εἰδῶν: Αἱ τῶν κακῶν καὶ τῶν μὴ ἔξομολογηθέντων, μεταβαίνουσαι ἀπὸ εὐθείας εἰς τὴν κόλασιν, αἱ τῶν ἀγαθῶν, μεταβαίνουσαι εἰς τὸν παράδεισον καὶ αἱ ψυχαὶ ἑκείνων, οἱ δόποῖοι ἔξωμολογήθησαν καὶ δὲν ἔτελείωσαν τὰς ἐπιβληθείσας εἰς αὐτοὺς ποινάς. Οἱ τελευταῖοι μεταβαίνουν εἰς μέσον τινὰ τόπου, διόπου τελειώνουν τὰς ποινὰς των καὶ γίνεται ὁ καθαρμὸς τῶν ψυχῶν, αἱ δόποῖαι μετὰ τοῦτο μεταβαίνουν εἰς τὸν παράδεισον. Αἱ λειτουργίαι καὶ ἀφέσεις ἐπιταχύνουν τὸν καθαρμόν. Ἄλλ’ ἡ ὅρθὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, ὅτι αἱ ψυχαὶ μετὰ θάνατον μένουν ὡς ὑπόδικοι καὶ προσπολαμβάνουν τῆς μελλούσης ἀμοιβῆς ἢ τιμωρίας. Μόνον κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, αἱ ψυχαὶ θὰ κριθοῦν δριστικῶς. Οἱ ζῶντες δὲν δύνανται νὰ κανονίσουν τὴν θέσιν τῶν ἀποθανόντων, ἀλλὰ μόνον νὰ εὔχηθοῦν καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ αὐτῶν.

4. Ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, οὐχὶ διὰ τριτῆς καταδύσεως εἰς τὸ ὅδωρ, ἀλλὰ διὰ ραντισμοῦ. Ἡ δὲ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τοῦ χρίσματος, γίνεται, οὐχὶ ἀμέσως

μετά τὸ βάπτισμα, ὡς ἡ Ἐκκλησία ὁρθῶς καθώρισεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας των εἰς τὰ ἄρρενα καὶ τὸ 12ον εἰς τὰ θήλεα, γίνεται δὲ μόνον διὰ τοῦ ἐπισκόπου.

5. Ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας μὲ ἄζυμον ἄρτον καὶ ἡ μετάδοσις ταύτης εἰς τοὺς λαϊκούς, ὑπὸ τὸ ἐῖδος τοῦ ἄρτου μόνον. Ἡ τοιαύτη διδασκαλία εἶναι ἀσύμφωνος πρὸς τὴν ὁρθὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου καθ' ἥν ὁ ἄρτος πρέπει νὰ εἶναι ἔνζυμος, μεταλαμβάνουν δὲ καὶ ἄρτου καὶ οἶνου, ὅλοι καὶ οὐχὶ μόνον οἱ κληρικοί.

6. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀγαμία πάντων τῶν κληρικῶν. Ἡ ἀρχαία συνήθεια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μόνον οἱ ἐπίσκοποι νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῶν ἀγάμων, οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἡμποροῦν πρὸ τῆς χειροτονίας τῶν νὰ νυμφευθοῦν.

7. Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου. Τοῦτο δὲν ἥτο τὸ ἐπικρατῆσαν ἔθιμον τῆς Ἐκκλησίας. "Οταν ὑπῆρχον ώρισμένοι σοβαρώτατοι λόγοι, ἡ Ἐκκλησία ἐπέτρεπε τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου.

8. Ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου μόνον ὑπὲρ τῶν ἐτοιμοθανάτων, ὡς ἐφόδιον διὰ τὴν μέλλουσαν ζωήν. Τοῦτο δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ἐτέλει τὸ μυστήριον τοῦτο ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν χριστιανῶν τῶν προετοιμαζομένων διὰ τὴν θείαν εὐχαριστίαν.

9. Ἡ τέλεσις τῆς θείας λατρείας μόνον εἰς λατινικὴν γλώσσαν. Τοῦτο δὲν εἶναι ὁρθόν, διότι τὴν γλώσσαν τῆς λατρείας πρέπει νὰ ἔννοοῦν οἱ χριστιανοί. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χριστιανικούς χρόνους ἐπετρέπετο ἡ μετάφρασις τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἡ τέλεσις τῆς λατρείας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν γλώσσαν ἐκάστου χριστιανικοῦ λαοῦ.

24. BYZANTINE AUTOCRACY AND ECCLESIA

Μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὀλόκληρος ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία περιλαμβάνεται εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. "Ωστε Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, Βυζαντινὴ Ἐκκλησία καὶ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἥσαν λέξεις ἔχουσαι τὴν

αύτήν σημασίαν. "Οπως δὲ τὸ κέντρον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, οὕτω καὶ τὸ κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις. Καὶ ἐπειδὴ τὰ θεμέλια ἔπανω, εἰς τὰ δόποια φοιτομήθη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἥσαν αἱ ἑνωθεῖσαι δύο μεγάλαι δυνάμεις, ἡ δύναμις τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος εὑρίσκοντο εἰς στενοτάτην σχέσιν.

‘Ο αὐτοκράτωρ, ὃς ἄλλος ἀπόστολος, ἔχει καθῆκον νὰ διαφυλάτῃ τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν διάδοσιν αὐτῆς. Ως τοιοῦτος ἔχει ὑψιστὸν σεβασμὸν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Αὗτη θέτει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του πάντα τὰ ὅργανά της, συγκρατεῖ μὲ τὴν δύναμιν τῆς Ὀρθοδοξίας τοὺς ὑποτελεῖς λαοὺς καὶ στηρίζει καὶ ἐνθαρρύνει τὸ κράτος κατὰ τὰς δυστυχεῖς αὐτοῦ ἡμέρας.

‘Ο αὐτοκράτωρ, ὃς ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων τῶν ὁρθοδόξων, πρέπει νὰ φροντίζῃ διὰ τὸν κατάλληλον ἐκκλησιαστικὸν ἄρχοντα, ὁ ὅποιος ἦτο ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης, διότι ἀμφότεροι ἐπεδίωκον τὸν αὐτὸν σκοπόν, τὴν ἀνύψωσιν τῆς ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐπρεπε νὰ συνεργάζωνται, οὕτω δὲ ἐπετυγχάνετο ἡ ἐνότης τοῦ κράτους καὶ ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν λαῶν. Διὰ τοῦτο οἱ αὐτοκράτορες διώριζον τοὺς πατριάρχας, οἱ ὅποιοι δύμας ἐπροτείνοντο κατόπιν ψηφοφορίας γινομένης ὑπὸ τοῦ ὁρθοδόξου κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἐννοεῖται δτὶ τοῦτο δὲν ἐσήμαινεν ἐξάρτησιν τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, διότι τὰ δύο ἀξιώματα ἥσαν ἀνεξάρτητα. ‘Ο αὐτοκράτωρ προΐστατο τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ὁ δὲ πατριάρχης τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

‘Ο πατριάρχης ἔξι ἄλλου πρὸς νόμιμον ἀποκατάστασιν τῶν αὐτοκρατόρων, στέφει τούτους εἰς τὸν ναὸν τῆς Θείας Σοφίας καὶ ἐνδύει μὲ τὰ καθωρισμένα αὐτοκρατορικὰ ἐνδύματα. Οἱ δὲ αὐτοκράτορες παραδίδουν εἰς τὸν πατριάρχην γραμμένον ἱδιοχείρως τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καὶ ὁρκίζονται, δτὶ θὰ εἶναι ὑπερασπισταὶ τῶν Ἱερῶν παραδόσεων καὶ τῶν διατάξεων τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ γνήσιοι υἱοὶ τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

‘Ο πατριάρχης εύλογεί τὸν στρατόν, ὁ ὅποιος μεταβαίνει νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν ἔχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος μὲ σημαίσν φέρουσαν σταυρόν, σύμβολον τῆς στρατιωτικῆς τιμῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὑποδέχεται ώσαύτως τοὺς νικητὰς καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, δοτις ἔχορήγησε νίκας εἰς τὸν βασιλέα κατὰ τῶν βαρβάρων.

Οἱ πατριάρχαι τέλος, εύρισκόμενοι πλησιέστερον πρὸς τὸν λαόν, ὑποδεικνύουν τὴν γνώμην του πρὸς τὸν ἀπόλυτον μονάρχην. Συμμετέχουν ἐνίστε εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας, ὅταν περιέρχεται αὕτη εἰς ἀνικάνους ἢ ἀνηλίκους αὐτοκράτορας καὶ ἀπαιτοῦν παρ’ αὐτῶν τὴν τιμίαν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τῶν ἀπέναντι τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἔκκλησίας. Ἡ τοιαύτη συμμετοχὴ τῶν Πατριαρχῶν εἰς πολλὰς περιστάσεις ὠφέλησε τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἐνίστε ὅμως οἱ αὐτοκράτορες ἔκαμνον κατάχρησιν τοῦ ἀξιώματός των περισσότερον ἀπὸ τὴν προηγουμένην περίοδον. Μὴ σεβόμενοι τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, ἀνεβίβαζον διὰ τῆς βίας εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον διαφόρους συγγενεῖς των, ἢ τοὺς ὑποσχομένους νὰ εἶναι πειθήνια ὅργανά των. Ἀλλοτε πάλιν ἔξηνάγκαζον εἰς παραίτησιν ἢ ἔξωριζον ἢ ἔκακοποίουν πατριάρχας, διότι ἀνθίσταντο εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των. Ἄλλ’ ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τῶν αὐτοκρατόρων ἦτο κατάχρησις τῆς πολιτικῆς δυνάμεως των. Ἡ Ἔκκλησία πάντοτε ἐκυβερνᾶτο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων καὶ ἔθεώρει παρανόμους ὅλας αὐτὰς τὰς ἀναμίξεις μερικῶν αὐτοκρατόρων.

25. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔχομεν τὸν Βυζαντινὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Βυζαντινὴν παιδείαν. Εἶναι ὁ μόνος ἀνώτερος πολιτισμὸς καὶ ἡ μόνη ἀνωτέρα παιδεία, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον. Ἡ Βυζαντινὴ παιδεία θεωρεῖ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν πηγὴν πάσης γνώσεως καὶ πάσης σοφίας. Κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον, δπως ἐμάθομεν, ἐπέτυχον νὰ συνδυάσουν ἀρμο-

νικῶς τὴν φιλοσοφίαν μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ τώρα καλλιεργεῖται ἡ φιλοσοφία διὰ νὰ ύπηρετήσῃ τὴν θεολογίαν. Οἱ ἔκκλησιαστικοὶ λόγιοι τῆς περιόδου ταύτης προσέχουν νὰ μὴ προσθέσουν τίποτε, εἰς δσα εἶχον γράψει οἱ συγγραφεῖς τῆς προηγουμένης περιόδου. Φοβοῦνται μήπως περιπέσουν εἰς σφάλματα, ἀφοῦ δλα τὰ ζητήματα εἶχον λυθῆ. Τούτων τὰς γνώμας παραδέχονται καὶ μόνον τὰς διατυπώνουν ἐπιστημονικώτερα καὶ συστηματικώτερα.

Παρ' δλα ταῦτα μέγας ἀριθμὸς σπουδαίων θεολόγων παρουσιάζονται εἰς τὴν δρθόδοξον Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον. Οὗτοι διεκρίθησαν διὰ τὴν πολυμάθειάν των καὶ διὰ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν πολλῶν ὁμοῦ ἐπιστημῶν. Οἱ θεολόγοι τῆς περιόδου ταύτης ἀντιπροσωπεύουν τὴν πρόοδον δλοκλήρου τοῦ κόσμου, διότι τότε, κυρίως εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἐκαλλιεργεῖτο καὶ προώδευε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Μερικοὶ ἐκ τῶν θεολόγων τῆς περιόδου ταύτης εἶναι οἱ ἔξῆς :

α) Φώτιος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

'Ο Φώτιος ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 820, ἀνῆκε δὲ εἰς ἐπιφανῆ καὶ εὔπορον οἰκογένειαν. Ἡ ἔξαιρετικὴ φιλοπονία του καὶ ἡ λίαν ἐπιμεμελημένη ἀνατροφή του, κατέστησαν αὐτὸν ἀνώτερον πάντων τῶν σοφῶν τῆς περιόδου ταύτης. 'Ο Φώτιος ἔγινε πανεπιστήμων' ἥτο θεολόγος, φιλόλογος, ἴστορικός, φιλόσοφος, νομικός, ἰατρός, μαθηματικός, ρήτωρ. Νέος ἀκόμα ἔγινεν ἀρχιγραμματεὺς τοῦ κράτους, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου. Κατὰ τὸ 857 ἀνυψώθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀντὶ τοῦ Ἰγνατίου, ἀπὸ ἀπλοῦ λαϊκοῦ, λαβὼν ἐντὸς πέντε ἡμερῶν τούς κατωτέρους ἵερατικούς βαθμούς. 'Ο Φώτιος ὡς πατριάρχης προσέφερεν ύψιστας ύπηρεσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι εἰργάσθη διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ κλήρου, διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἵρεσεων καὶ τρὸ πάντων τῆς εἰκονομαχίας καὶ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρώσων. Διὰ τὰς ύπηρεσίας του αὐτὰς καὶ διότι ἡγωνίσθη,

ὅπως ἐμάθομεν, διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, κατατάσσεται δικαίως μεταξύ τῶν πρώτων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

‘Ο Φώτιος συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, καὶ θεολογικὰ καὶ φιλολογικά. Ἐκ τούτων σπουδαιότερα εἶναι τὸ «Ἀέξεων συναγωγὴ» ἥτοι λεξικὸν εἰς τὸ ὅποιον ἔρμηνεύονται δυσνόητοι λέξεις καὶ φράσεις ἀρχαιοτέρων βιβλίων κλασσικῶν καὶ χριστιανικῶν καὶ τὸ «Μυριόβιβλος», εἰς τὸ ὅποιον δὲ Φώτιος δίδει περὶ ληψιν 280 θεολογικῶν καὶ μὴ συγγραμμάτων διαφόρων ἐποχῶν.

β) Εὐθύμιος ὁ Ζυγαρβηνός.

‘Ο Εὐθύμιος ὁ Ζυγαρβηνὸς ἔζησεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081—1118). Τὸ σπουδαιότερον σύγγραμμά του εἶναι «Πανοπλία δογματική». Εἰς τοῦτο περιέχονται κατὰ τάξιν μέρη ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῶν ὅποιών καταπολεμοῦνται αἱ αἵρεσεις μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέως. ‘Ο Ἀλέξιος Κομνηνὸς παρεκίνησε τὸν Ζυγαρβηνὸν νὰ γράψῃ τὸ βιβλίον τοῦτο, διὰ νὰ καταπολεμῶνται εὐκόλως οἱ αἱρετικοὶ μὲ τὴν βοήθειαν τούτου.

γ) Εὐστάθιος, ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης.

‘Ο Εὐστάθιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺ διάκονος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἅγιας Σοφίας. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἔγινε Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1175). “Οταν οἱ Νορμανδοὶ ἐκυρίευσαν τὴν Θεσσαλονίκην, ἐνήργησαν ἀγρίας λεηλασίας καὶ κακουργίας. ‘Ο Εὐστάθιος, ἀν καὶ ἡμποροῦσε νὰ σωθῇ φεύγων, ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ καὶ νὰ ύποφέρῃ δλας τὰς κακουχίας ποὺ ύπέφερε καὶ τὸ ποίμνιόν του.

‘Ο Εὐστάθιος εἰργάσθη διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἔγραψε βιβλία, εἰς τὰ ὅποια συμβουλεύει τοὺς μοναχούς νὰ εἶναι εὔσεβεῖς καὶ νὰ ἀγαποῦν τὴν πατιδείαν. ‘Ο Εὐστάθιος δὲν ἔπειτα μόνον θεολόγος, ἀλλὰ καὶ φιλόλογος. ”Εγραψε σπου-

δαιότατα σχόλια εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Πινδάρου, τὰ δποῖα δεικνύουν τὴν πολυμάθειάν του.

δ) Μιχαήλ καὶ Νικήτας, Χωνιάται.

Οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ ἔγεννήθησαν εἰς τὰς Χώνας τῆς Φρυγίας (τὰς ἀρχαίας Κολοσσάς) κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος, ὅνομαζόμενοι ἐνεκα τούτου Χωνιάται. Οἱ εὖποροι γονεῖς των ἐφρόντισαν πολὺ διὰ τὴν καλὴν μόρφωσίν των. Ὁ Μιχαήλ νεώτατος ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς εὐρυτέραν μόρφωσιν. Μετὰ τοῦτο ἀφιερώθη εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου. Τὸ ἔτος 1182 ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν. Ὅταν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204), περιῆλθον εἰς αὐτὸὺς καὶ οἱ Ἀθῆναι, ὁ Μιχαήλ ἐγκατέλειψε θλιβόμενος τὰς Ἀθήνας. Ἐπισκεφθεὶς διαφόρους πόλεις, κατέληξεν εἰς τὴν νῆσον Κέω, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Προδρόμου, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1220 εἰς ἡλικίαν 80 ἑτῶν. Ὁ Μιχαήλ εἶναι ἐκ τῶν πολυγραφωτέρων συγγραφέων τοῦ 12ου αἰῶνος· ἔγραψεν ἀφθόνους ὅμιλίας ἐπὶ περικοπῶν ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, λόγους πανηγυρικούς, διδακτικάς ἐπιστολάς καὶ ποιήματα.

Οἱ δὲ νεώτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικήτας, ἐσπούδασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θεολογίαν, ἵστορίαν καὶ νομικὰ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Μιχαήλ. Ὁ Νικήτας ἀνῆλθεν εἰς τὰ ἀνώτατα πολιτικὰ ἀξιώματα, γενόμενος τέλος μέγας λογοθέτης (=πρωθυπουργός). Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων μετέβη εἰς Νίκαιαν καὶ κατέλοιβε μεγάλην πολιτικὴν θέσιν πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως (1204—1222). Ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὸ σπουδαιότερον θεολογικόν του ἔργον εἶναι τὸ «Θησαυρὸς τῆς δρυθοδοξίας» ἀποτελούμενον ἐξ 27 βιβλίων. Εἰς τοῦτο διαγραφεὺς ἐκθέτει τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀποδίδων μεγίστην ἀξίαν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν κατανόησιν ταύτης, καὶ ἀνατρεῖ τὰς διαφόρους αἵρετικὰς πλάνας.

ε) Μάρκος ὁ Εύγενικός.

‘Ο Μάρκος ἔγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1400. Λαβών λαμπράν παίδευσιν παρὰ τοῦ πατρός του, κατὰ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχούς καὶ ἔγινε μοναχός. Τὸ 1437 ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Ἐφέσου. ‘Ο Μάρκος λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ψευδοσύνοδον τοῦ 1438 ἐπροκάλεσε τὸν θαυμασμὸν πάντων διὰ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ τὴν σοβαρότητα τῶν ἐπιχειρημάτων, διὰ τῶν ὅποιών κατεπολέμησε τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἰς τὸ τέλος εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀρνηθῇ νὰ ύπογράψῃ τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου περὶ ύποταγῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν. ‘Ο Μάρκος συνέγραψεν ἀρκετὰ συγγράμματα καὶ ἐπιστολάς, εἰς τὰ ὅποια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καταπολεμεῖ τὰς καινοδοξίας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας.’

στ) Γεννάδιος 2ος, ὁ Σχολάριος.

‘Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ἔτος 1405 ἐκ γονέων εὐπόρων, καταγομένων ἐκ Χίου. Ἐδιδάχθη ὑπὸ τῶν περιφημοτέρων τότε διδασκάλων τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν. Ἐγνώριζε καλῶς τὴν λατινικὴν γλώσσαν καὶ εἶχε μελετήσει τοὺς σπουδαίους φιλοσόφους καὶ θεολόγους τῆς Δύσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ 2ος ἤξευρε τὴν μόρφωσίν του καὶ τὸν παρέλαβε μαζί του, λαϊκὸν ὄντα, εἰς τὴν ψευδοσύνοδον τῆς Φλωρεντίας. Κατ’ ἀρχὰς ἦτο ὁ παδός τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν μὲ διαιρέσιας ύποχωρήσεις. Ὅταν ὅμως εἶδε τὴν ἐπιμονὴν τῶν παπικῶν θεολόγων, ἔφυγεν ἐκ Φλωρεντίας. Κατόπιν ἔγινε μοναχός καὶ ἥγανιζετο ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐνόμιζον, ὅτι ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ ἔσωζε τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τοὺς Τούρκους.

Κατὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἥχμαλωτίσθη καὶ μετεφέρθη εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Κατόπιν ὅμως τὸν προσεκάλεσεν ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ πρόκριτοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνήλθον κατόπιν διαταγῆς τοῦ Μωάμεθ καὶ ἐψήφισαν τὸν Γεννάδιον ὡς πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως. ‘Ο κατακτητὴς σουλ-

τάνος ηύνόησε πολὺ τὸν Γεννάδιον, δοτις ἐχρησιμοποίησε κα-
ταλλήλως τὴν εὕνοιαν ταύτην καὶ κατώρθωσε νὰ περιορίσῃ
τὰς πιέσεις τῶν χριστιανῶν καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ πολλοὺς
αἰχμαλώτους.

Ο Γεννάδιος ἦτο ἀπὸ τοὺς γράψαντας τὰ περισσότερα
συγγράμματα Βυζαντινοὺς θεολόγους. Σπουδαῖον σύγγραμμά
του ἦτο ἡ ἔκθεσις τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν. Τὸ ἔγραψε
κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου, δοτις ἥθελε νὰ μάθῃ τὶς ἦτο ἡ
πίστις τῶν χριστιανῶν, μετεφράσθη δὲ εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ
τουρκικὴν γλώσσαν.

26. ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ὄρθδοξος Ἐκκλησία ἔξη-
πλώθη εἰς τοὺς σλαυτικοὺς λαούς, ποὺ εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς
τὰ βόρεια μέρη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Διεδόθη ἐπίσης
εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ εἰς τοὺς Ρώσους.

Οἱ σλαυτικοὶ λαοί, ποὺ εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ βόρεια
μέρη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἥσαν Σέρβοι, Κροάται,
Σλαβῖνοι, Δαλματοί καὶ Βουκοβίνοι. Εἰς τοὺς σλαυτικοὺς
λαούς ἥρχισε νὰ ἔξαπλωνεται ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τὴν προη-
γουμένην περίοδον. Κατὰ τὸν 9ον αἰώνα δύο Ἐλληνες μο-
ναχοὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος τοὺς
ἔκαμαν δόλους χριστιανούς. Οὗτοι ἐπενόησαν τὸ σλαυτικὸν
ἀλφάβητον καὶ μετέφρασαν μὲ αὐτὸν εἰς τὴν σλαυτικὴν γλώσ-
σαν τὴν Ἀγίαν Γραφήν, τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ διάφορα
βιβλία τῶν Ἐλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν χωρῶν
τὰς δόποιας κατώκουν οἱ Σλαβοί, ἡ Κροατία, ἡ Σλαβωνία καὶ
ἡ Δαλματία ωπάγονται σήμερον εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νοτιο-
σλαυτίας, ἡ δὲ Βουκοβίνα εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ρουμανίας. Ἀπὸ
τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν παρέλαβον τὸν Χριστιανισμὸν
κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Βλαχίας καὶ τῆς
Μολδαυίας. Πάντες οὗτοι οἱ λαοὶ ἥνωθησαν ἐκκλησιαστικῶς
μὲ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔγιναν χριστιανοὶ καὶ οἱ Βούλ-

γαροι. Οι Βουλγαροι ἔγκατεστάθησαν εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὸν διώνα, δὲν ἦτο δὲ τότε εἰς αὐτοὺς ἄγνωστος ή χριστιανική θρησκεία. 'Αλλ' ή συστηματικὴ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν Βουλγάρων ἥρχισεν ἀπό τὸν θον αἰῶνα. Μὲ τὰς ἐπιδρομάς των κατὰ τῆς Βουζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἥρχοντο εἰς σχέσεις μὲ τοὺς "Ἐλληνας καὶ ἐπομένως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ διδάσκαλοι τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἤσαν "Ἐλληνες αἰχμάλωτοι. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ θου αἰῶνος ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Βόγορις ἐδέχθη τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βογόριδος ὁ τότε πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος, δστις ἐφρόντισε διὰ τὴν βάπτισιν τοῦ βουλγάρου τούτου ἡγεμόνος (864). 'Ο Βόγορις βαπτισθεὶς ὡνομάσθη Μιχαήλ, πολὺς δὲ λαός τότε ἐβαπτίσθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμα τοῦ ἡγεμόνος του.

"Οταν ἔγινεν ἐπίσημος θρησκεία τῆς Βουλγαρίας ὁ Χριστιανισμός, ὁ Βόγορις ἐζήτησεν ἀπό τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀρχιεπίσκοπον μέλλοντα νὰ ἐδρεύῃ εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας Πρεσβολαύαν καὶ ἀλλους ἀρχιερεῖς καὶ κατωτέρους κληρικούς, διὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν Ἐκκλησίαν. Κατόπιν ὅμως, ἐπειδὴ ἐφοβήθη μήπως ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἐξάρτησις τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἀπό τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιφέρη καὶ τὴν πολιτικὴν ύποταγὴν εἰς τὴν Βουζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ἀπήγησεν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βουλγαρίας νὰ γίνη ἀνεξάρτητος καὶ νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ πατριάρχου. 'Αλλ' ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡρνήθη νὰ ἐπιτρέψῃ τοῦτο, διότι ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν τόσον γρήγορα ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία νὰ διοικήται μόνη της. 'Ο Βόγορις τότε, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο, ἀπεφάσισε νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐξεδίωξεν ἑκ διοικηταί τοῦς "Ἐλληνας κληρικούς (866). 'Ο τότε πάπας Νικόλαος ὁ πρῶτος ἀπέστειλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν παπικούς κληρικούς, ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἐδέχθη νὰ καταστήσῃ τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν αὐτοκέφαλον. Διὰ τοῦτο ὁ Βόγορις ἐζήτησε καὶ πάλιν νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 'Ο τότε πα-

τριάρχης Ἰγνάτιος (870) ἔχειροτόνησεν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βουλγαρίας καὶ ἀπέστειλεν ἄλλους κληρικούς διὰ νὰ ἀναδιοργανώσουν τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν, ὁ δὲ παπικὸς κλῆρος ἀπεμακρύνθη. Οὕτω ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία παρέμεινεν ὁρθόδοξος, δλαι δὲ αἱ προσπάθειαι τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν ἀπέτυχον.

Ο Χριστιανισμὸς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔξηπλῶθη ὑπὸ τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν. Κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὴν Ρωσίαν ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας. Ἀλλὰ δὲν ἔλαβε καμμίαν πρόοδον, οἱ δὲ Ρωσοὶ ἥσαν καὶ ἔμειναν εἰδωλολάτραι. Ο Χριστιανισμὸς ἤρχισε νὰ διαδίδεται εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅταν ἦτο αὐτοκράτειρα ἡ χήρα τοῦ Ἰγώρ, Ὁλγα. Αὕτη τὸ ἔτος 955 ἔλαβε τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὠνομάσθη Ἐλένη. Ἔκεινος ὅμως ποὺ κατέστησεν ἐπίσημον θρησκείαν τῆς Ρωσίας τὸν Χριστιανισμὸν ἦτο ὁ ἔγγονος τῆς Ὁλγας Βλαδίμηρος. Ο αὐτοκράτωρ οὗτος ἦτο εἰδωλολάτρης, ἀλλὰ κατόπιν ἐπείσθη ὅτι ἡ καλλιτέρα θρησκεία τοῦ κόσμου ἦτο ὁ Χριστιανισμός. Διὰ τοῦτο τὸ ἔτος 988 ἔλαβε τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα καὶ ὠνομάσθη Βασίλειος, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν Ἀνναν, τὴν ἀδελφήν τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ βουλγαροκτόνου. Τὸ παράδειγμα τοῦ Βλαδίμηρου ἤκολούθησαν οἱ αὐλικοί, οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ ρωσικὸς λαός, δστις ἐβαπτίσθη εἰς τὸν ποταμὸν Δνείστερον.

Ο Βλαδίμηρος μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν του Ἀνναν, εἰργάσθη μὲ δλας του τὰς δυνάμεις διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸ μέγα κράτος του. Διὰ τοῦτο ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία τὸν ὠνόμασε μέγαν καὶ ἴσαπόστολον καὶ τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν ἀγίων. Μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ διεδόθη εἰς τὴν Ρωσίαν ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμός. Πλεῖστα ἐλληνικά βιβλία μετεφράσθησαν εἰς τὴν ρωσικὴν γλώσσαν, εἰσήχθησαν δὲ οἱ Βυζαντιναὶ συνήθειαι καὶ ἡ Βυζαντινὴ τέχνη.

Μὲ τὸν ἰδιον ζῆλον εἰργάσθη καὶ ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Βλαδίμηρου Ἰαροσλάβος. Οὗτος ἔκτισε πλείστους μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς καὶ μοναστήρια καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὴν

βυζαντινήν μουσικήν καὶ πολλάς βυζαντινάς συνηθείας. Ἡ ρωσικὴ Ἐκκλησία ὡργανώθη κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Μητροπολῖται τοῦ Κιέβου, ποὺ ἦτο τότε πρωτεύουσα τῆς Ρωσίας, ἔχειροτονοῦντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέδιδον τιμητικὰ πρωτεῖα εἰς τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Μητροπολῖται τοῦ Κιέβου ἦσαν πάντοτε Ἑλληνες.

27. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν τρίτην περίοδον δὲν ἥλλαξε μὲν τὴν μορφήν, τὴν ὅποιαν εἶχε κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον, ἀλλ' ἔγινε τελειοτέρα. Ἡ Ἐκκλησία διοικεῖται σύμφωνα μὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν νομοθεσίαν. Ἀπετελεῖτο δὲ αὕτη ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἀπὸ τὰ Διατάγματα τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων. Ὅλοι αὗτοὶ οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι, λεγόμενοι Κανόνες ἀπετέλεσαν τὸ Κανονικὸν δίκαιον.

Διὰ τὰ γενικώτερα Ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα ἐκαλοῦντο, ὅπως καὶ πρίν, ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν οἱ ἐπίσκοποι τῆς πατριαρχικῆς περιφερείας καὶ συνεκρότουν Ἐπαρχιακὴν Σύνοδον. Ἡ σύνοδος αὕτη συνήρχετο συνήθως δύο φοράς τὸ ἔτος. Πολλάκις ὅμως ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεκάλει εἰς σύνοδον τοὺς τυχαίους εὑρίσκομένους εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀρχιερεῖς. Αἱ σύνοδοι αὗται ἐλέγοντο Ἐνδημούσαι Σύνοδοι.

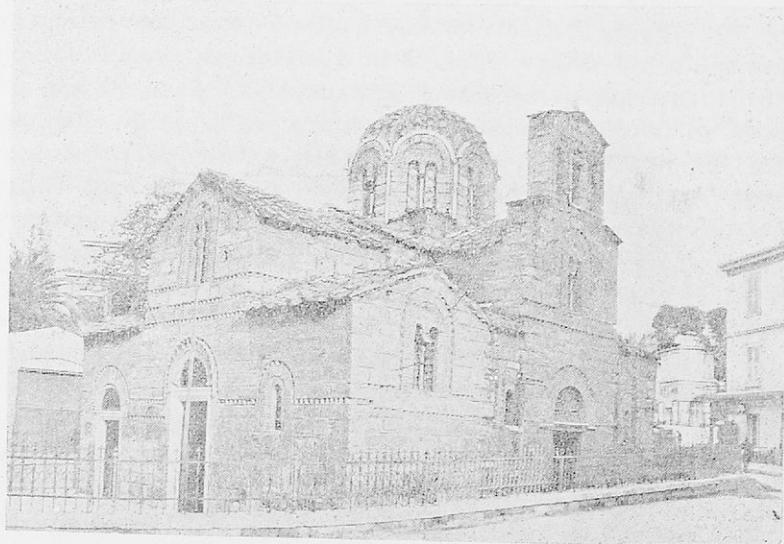
“Ολην τὴν ὄρθδοξον Ἐκκλησίαν διηγύθυνε τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὅποιον εἶχεν ὀνομασθῆ ἀπὸ τοῦ θου αἰῶνος Οἰκουμενικὸν καὶ ὁ πατριάρχης Οἰκουμενικός. Τοῦτο συνέβη, διότι ὅλαι αἱ ὄρθδοξοι Ἐκκλησίαι εἶχον μεγάλην ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστούσύνην εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐκτὸς τούτου τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, ἦτοι τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων εύρισκοντο εἰς παρακμὴν, διότι τὰ κράτη, εἰς τὰ ὅποια ὑπῆρχον, ἦσαν ὑπόδουλα. Ἡ Αἴγυπτος, ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος εἶχον κατακτηθῆ ὑπὸ

τῶν Ἀράβων. Διὰ τοῦτο, ὃν καὶ ἡσαν ἀνεξάρτητα, ἥκολούθουν προθύμως τὴν διοίκησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ δόποῖον εὑρίσκετο εἰς ὑψίστην ἀκμήν. Εἶχον ἄλλως τε καὶ ἀνάγκην τῆς προστασίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐναντίον τῶν ἀλλοθρήσκων κατακτητῶν των. Τὸ αὐτὸν ἔπραττον καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Κύπρου καὶ τῆς παρὰ τὸν Καύκασον κειμένης Γεωργίας ἢ Ἰβηρίας. Αἱ Ἐκκλησίαι αὗται κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον εἶχον ἀναγνωρισθῆ ὡς ἀνεξάρτητοι.

Ως πρὸς τὴν σχέσιν τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας αἱ δύο ἀρχαὶ, ἡ Πολιτικὴ καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ, ἐνισχύουν μὲν ἡ μία τὴν ἄλλην, ἀλλὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι, ὅπως καὶ κατὰ τὴν προηγούμενην περίοδον. Ἐξακολουθοῦν δύμως, ὅπως καὶ πρίν, νὰ ἀναμιγνύωνται οἱ αὐτοκράτορες εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ προξενοῦν εἰς αὐτὴν ἀρκετὰς ἀνωμαλίας. Ἀνεμιγνύοντο πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ δὲν ἐπέτρεπον νὰ ἐκλεγῇ τοιοῦτος, χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν των. Τὴν ἀνάμιξιν ταύτην κατέστησε νόμιμον πλέον ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Κατακούζηνός (1341—1354). Οὗτος ὤρισε διὰ νόμου νὰ συνέρχωνται οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ νὰ προτείνουν τρεῖς ὑποψήφιους διὰ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον. Ἀπὸ τότε καθωρίσθη ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχιερέων. Ο Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἐκλέγεται, δύπως εἴπομεν ἀνωτέρω. Οἱ μητροπολῖται ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐκ τριῶν, τοὺς δόποίους ἐπρότεινεν ἡ πατριαρχικὴ Σύνοδος. Οἱ ἐπίσκοποι ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν, προτείνονται δὲ ὑπὸ τοῦ κατωτέρου κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν χριστιανῶν. Πρέπει δύμως νὰ σημειωθῇ διὶ οἱ πατριάρχαι, οἱ μητροπολῖται, οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ ἐπίσκοποι εἶχον μόνον διαφόρους τίτλους, ἀλλ’ οὐχὶ καὶ διαφόρους βαθμούς. Ἀπαντεῖς οὗτοι εἶχον τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου.

28. ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ
ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Λατρεία. 'Η λατρεία τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔφθασεν εἰς τὸ ὄψιστον σημείον τῆς προόδου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐτελειοποιήθη ἡ χριστιανικὴ τέχνη, λαβοῦσσα τὸ δόνομα Βυζαντινῆς. 'Η ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ναῶν ἔχει διακριτικὸν γνώρισμα τὸ σταυροειδὲς σχῆμα των καὶ τοὺς τρούλ-

'Ο ἐν Ἀθήναις Βυζαντινὸς ναὸς τῶν Ἅγιων Θεοδώρων.

λους, οἱ ὅποιοι κοσμοῦν τὰς στέγας των. Οὕτω ἐδημιουργήθη ὁ λεγόμενος Βυζαντινὸς ρυθμός. Η γλυπτικὴ διακόσμησις τῶν ναῶν, ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ ψηφιδογραφία συνεχίζονται. Ὡς πρὸς τὴν εἰκονογραφίαν ὅμως δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἀπό τοῦ 11ου αἰώνος οἱ Βυζαντινοὶ ἀγιογράφοι προσέχουν πολύ, ὅχι τόσον εἰς τὴν φυσικὴν στάσιν καὶ τὸ φυσικὸν σχῆμα, ὅσον εἰς τὴν εύσεβή καὶ σοβαρὰν ἔκφρασιν..

‘Η μουσικὴ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔγινε πλουσιωτέρα. Πολλοὶ ὑμνογράφοι παρουσιάσθησαν, οἱ δόποῖοι συνέταξαν ἐμπνευσμένων ὑμνους πρὸς τὸν Ἰησοῦν, τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς Ἀγίους. Τώρα ἐγράφησαν καὶ τὰ λεγόμενα λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ἑκκλησίας. Εἰς ταῦτα κανονίζεται λεπτομερῶς ὁ τρόπος τῆς τελέσεως ὅλων τῶν τελετῶν. “Ωστε τώρα ἡ λατρεία γίνεται εἰς ὅλας τὰς Ἑκκλησίας μὲν τὸν ἵδιον τρόπον. Τὸ κήρυγμα ὅμως εἰς τὴν Ἑκκλησίαν δὲν ἔγινετο τακτικά.

Τὰ ἥθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔχειροτερευσαν. Τοῦτο δόφείλεται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ κηρύγματος καὶ εἰς τὴν ἀτελή μόρφωσιν τῶν χριστιανῶν. Οἱ χριστιανοὶ τώρα εἶναι φανατικοὶ καὶ δεισιδαίμονες. Πολλοὶ ἔτήρουν τοὺς ἔξιτερικούς τύπους μόνον καὶ ἔκαμνον μακρὰς προσευχάς, ἐνῷ παρέβαινον καὶ τὰ ἀπλούστερα παραγγέλματα τῆς χριστιανικῆς ἥθικῆς καὶ ἐπίστευον ὅτι εἶναι εὔσεβεῖς. Πολὺ ἔβλαψαν τὰ ἥθη τῶν χριστιανῶν τὰ κακὰ παραδείγματα μερικῶν αὐτοκρατόρων. Πολλοὶ ἔξιτῶν ἔδεικνυον θρησκευτικὸν ζῆλον, ἔκτιζον ναούς μεγαλοπρεπεῖς καὶ μοναστήρια, ἐνήργουν πομπώδεις τελετάς, συνέτασσον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὑμνους. Καὶ ὅμως ἔκαμνον ἀπανθρώπους πράξεις, ἐτύφλωνον ἡ ἡκρωτηρίαζων ἡ ἐφόνευον τοὺς προκατόχους των, τοὺς συγγενεῖς των καὶ ἐν γένει τοὺς ἔχθρούς των καὶ ἔζων βίον ἀνήθικον.

Μοναχικὸς βίος. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ μοναχικὸς βίος ἐκ τῆς Αιγυπτίου διεδόθη εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας. Οἱ μοναχοὶ ἐτιμῶντο πολὺ ἀπὸ τὸν λαόν, ἐπὶ τοῦ δοτοίου εἶχον μεγάλην ἐπιρροήν. Διὰ τοῦτο ἦσαν ἐπίφοβοι εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν πατριάρχην, ὅταν οὗτοι ἐνήργουν ἐναντίον τῆς θελήσεως των. Κέντρον τοῦ μοναχικοῦ βίου ἦτο τώρα τὸ ὄρος “Αθω τῆς Χαλκιδικῆς, ὀνομάσθη δὲ “Αγιον” Όρος. Ἐπὶ τοῦ “Αθω εἶχον κτισθῆ περὶ τὰ 20 μοναστήρια. Τὰ μοναστήρια ἦσαν δύο εἰδῶν, ἰδιόρρυθμα καὶ κοινόβια.

Εἰς τὰ ἰδιόρρυθμα μοναστήρια ἔκαστος μοναχὸς ἐλάμβανε τὰ πρὸς συντήρησίν του εἰς χρῆμα ἡ εἰς προϊόντα καὶ παρεσκεύαζε μόνος του εἰς τὸ κελλίον του τὴν τροφήν του. Οἱ μο-

ναχοὶ τῶν ἰδιορρύθμων μοναστηρίων ἐκανόνιζον τὸν ἀσκητικὸν βίον των, ὅπως ἥθελον καὶ εἶχον τὸ δικαίωμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔργασίαν ποὺ ἔκαμνον ὑπὲρ τοῦ μοναστηρίου των, νὰ κάμνουν καὶ ἴδιας τῶν ἔργασίας καὶ νὰ ἔχουν ἰδιαιτέραν πε-

‘Ο Ναὸς τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου.

ριουσίαν. Εἰς τὰ κοινόβια οἱ μοναχοὶ ἔτρωγον εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν, τὰ δὲ κέρδη ἀπὸ τὴν ἔργασίαν τῶν περιήρχοντο εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ μοναστηρίου των. Ἡ διοίκησις τῶν μοναστηρίων ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου εἴτε μόνου, εἴτε βοηθουμένου ἀπὸ συμβούλιον, ἐξελέγοντο δὲ οὗτοι ὑπὸ τῶν μοναχῶν.

Πλὴν τῶν μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους εἶχον κτισθῆ καὶ ἀλλαὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Σπουδαιότεραι τούτων ἦσαν τοῦ Στουδίου πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Ἱωάννου εἰς τὴν Πάτμον καὶ τοῦ Σινᾶ εἰς τὸ δύμώνυμον ὅρος. Εἰς τὴν Ἑλλάδα σπουδαιότατα μοναστήρια ἦσαν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοῦ Δαφνίου εἰς τὴν Ἀττικήν, τοῦ Ὀσίου Λουκᾶ εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὰ μοναστήρια τῶν Μετεώρων εἰς τὴν Θεσσαλίαν, κτισμένα ἐπάνω εἰς ἀποτόμους βράχους.

Μεταξὺ τῶν μοναχῶν ὑπῆρχον πολλοὶ λόγιοι. Διὰ τοῦτο πολλὰ μοναστήρια ἀπέκτησαν πλουσιωτάτας βιβλιοθήκας, οἱ ὅποιαι ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ κληρονομίας ἀποθηκόντων λογίων μοναχῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἀγορὰν χειρογράφων.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἴδρυθησαν καὶ ὀρκετὰ μοναστήρια γυναικεῖα. Ἐκ τούτων ἔγινε περίφημον διὰ τὴν φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν τὸ ἐν Ἀθήναις Μοναστήριον τῆς Ὁσίας Φιλοθέης.

Αὕτη κατήγετο ἀπὸ ἀρχοντικὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἔγινε μοναχὴ (1539) καὶ ἴδρυσε γυναικεῖον μοναστήριον, ἐκεῖ πού εἶναι σήμερον ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν. Αἱ μοναχαὶ, τῶν ὅποιών ὁ ἀριθμὸς ἀνῆλθεν εἰς 200, μὲ τὰ χειροτεχνήματά των ἐτρέφοντο καὶ διετήρουν νοσοκομεῖον. Ἡ Φιλοθέη ἀπέθανε τὸ 1589 τραυματίσθεισα θανασίμως ἀπὸ τούς ἔξεγερθέντας κατ’ αὐτῆς Τούρκους διὰ τὴν φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν της.

29. Η ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ πάπας ἀπέκτησε πολὺ μεγάλην δύναμιν καὶ θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν. Κοσμικὴν ἔξουσίαν ἀπέκτησεν, ἀφ' ὅτου ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Πιπίνος τοῦ ἔχαρισε τὴν Ρώμην. Ὁ κατόπιν ἡγεμὼν τῶν Φράγκων Κάρολος ὁ Μέγας (768—814), ὃχι μόνον ἀνεγιώρισε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πάπα εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμεγάλωσε καὶ ἀνεγνώρισε τὸν πάπαν ἡγεμόνα ὅλης τῆς Μέσης Ιταλίας. Ὁ πάπας εἰς ἀν-

τάλλαγμα ἔστεψε τὸν Κάρολον Ρωμαῖον αὐτοκράτορα, τίτλον τὸν δόποιον ἔφερον μόνον οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες.

Τώρα πλέον οἱ πάπαι ύπεστήριζον ὅτι εἶναι ἐπίτροποι τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὅτι ἔλαβον ἀπὸ τὸν Θεόν ἀπόλυτον ἔξουσίαν· ὅχι μόνον εἰς τὴν Ἑκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν. Ἐπομένως ὅλοι οἱ ἡγεμόνες πρέπει νὰ ὑποτάσσωνται εἰς αὐτοὺς καὶ ἀπὸ αὐτούς νὰ διορίζωνται. Ἐναντίον τῶν ἡγεμόνων, ποὺ ἔτολμούσαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των αἱ πάπαι μετεχειρίζοντο δύο διτλα, τὰ δόποια ἐπροξένουν εἰς τὴν Δύσιν τὴν φρίκην καὶ τὸν τρόμον. Ἡσαν ἡ ἀπαγόρευσις καὶ ὁ ἀφορισμός. Μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν ἀπηγορεύετο εἰς τὴν ἡγεμονίαν πᾶσα ιεροτελεστία. Μὲ τὸν ἀφορισμὸν ἔθεωρεῖτο ἀμάρτημα καὶ νὰ χαιρετήσῃ κανεὶς τὸν ἀφοριζόμενον.

Ἡ πατικὴ δύναμις ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀνώτατον ὕψος τῆς ἐπὶ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ 3ου (1178—1216). Οὗτος ἐπεξέτεινε τὴν Ἑκκλησιαστικήν του ἔξουσίαν καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ὅταν ἡ Κωνσταντινούπολις κατελήφθη ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους. Τὴν ἔξουσίαν του εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν διετήρησεν, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1261, ὅτε οἱ Φράγκοι ἔξεδιώχθησαν καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἤλευθερώθη.

Ἡ ἀκμὴ αὕτη τοῦ παπισμοῦ ἔξηκολούθησε μέχρι τέλους τοῦ 13ου αἰώνος. Τότε οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἥρχισαν νὰ μορφώνονται. Δὲν φοβοῦνται πλέον τοὺς πάπας καὶ δὲν ὑποτάσσονται τυφλὰ εἰς αὐτούς. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως ἐκατάλαβαν τώρα τὴν δύναμιν τοῦ ἀξιώματός των. Ἐσχημάτισαν τώρα στρατούς τακτικούς καὶ ἡμποροῦν νὰ ἐπιβληθοῦν.

Οἱ πάπαι βλέποντες ὅτι ἡ δύναμις των ἀρχίζει νὰ καταπίπτῃ, μεταχειρίζονται κάθε μέσον, διὸ νὰ τὴν διατηρήσουν. Τὸ σπουδαιότερον μέσον, ποὺ μετεχειρίσθησαν, ἦτο νὰ θεωρήται αἱρετικός πᾶς μὴ ἀναγνωρίζων τὴν ἔξουσίαν των καὶ νὰ τιμωρήται ἀπὸ τὴν περίφημον Ἱερὰν ἐξέτασιν. Ἡ ιερά ἔξέτασις ἦτο δικαστήριον ἀποτελούμενον ἀπὸ μοναχούς καὶ εἶχε προσορισμὸν νὰ καταδικάζῃ τοὺς αἱρετικούς. Τὰ δικαστήρια ταῦτα ἰδρύθησαν ύπό τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ

9ου (1227—1241) είς διαφόρους πόλεις τής Δύσεως καὶ ἥσαν δό φόβος καὶ δό τρόμος εἰς τοὺς χριστιανούς. Οἱ συλλαμβανόμενοι ἐβασανίζοντο φρικωδῶς, διὰ νὰ ὅμοιογήσουν δτὶ ἥσαν αἱρετικοὶ. Πολλοὶ ἔξ αὐτῶν, ἐνῷ ἥσαν ἀθῶι, ἐβεβαίωνται δτὶ ἥσαν αἱρετικοὶ διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια διὰ τοῦ θανάτου τῶν. Συνήθης τιμωρία τῶν καταδικαζομένων ἦτο δό διὰ τῆς πυρᾶς θάνατος. Τὰ θύματα τῶν δικαστηρίων τούτων ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων, διετηρήθησαν δὲ ἰδίως εἰς τὴν Ἰσπανίαν μέχρι τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, δτὶς τὸ 1808 τὰ κατήργησε.

Μὲ δλα δμως αὐτὰ οἱ πάπαι δὲν κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν δύναμιν τῶν. "Οταν δό βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος δό ώραῖος ἥλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν τότε πάπαν Βονιφάτιον τὸν 8ον, διέταξε τὸν στρατηγόν του Νογάρετον νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. 'Ο γαλλικὸς στρατὸς ἐνίκησε καὶ διεσκόρπισε τὸν παπικόν, δό δὲ Βονιφάτιος ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν ταραχήν του. 'Ο Φίλιππος τότε ἐνήργησε τὴν ἐκλογὴν ὡς πάπα τοῦ Κλήμεντος τοῦ 2ου καὶ μετέθεσε τὴν ἔδραν τοῦ παπισμοῦ ἀπὸ τὴν Ρώμην εἰς τὴν Ἀβινιῶνα. 'Εκεῖ ἔμενον οἱ πάπαι ἀπὸ τοῦ 1309 μέχρι τοῦ 1377, ὧνδμασαν δὲ τὸ διάστημα τοῦτο Βαβυλωνιακὴν αἰχμαλωσίαν. Οὕτω δό παπισμὸς ἔχασε πλέον τὴν δύναμιν του." Εγιναν τότε σύνοδοι εἰς τὴν Δύσιν, διὰ νὰ διορθώσουν τὴν κατάστασιν. Αἱ σύνοδοι αὗται ἐπεχείρησαν νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸν πάπαν τὴν κοσμικὴν ἔξουσίαν καὶ νὰ περιορίσουν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν του μονοκρατορίαν. 'Αλλ' οἱ πάπαι ἐπέτυχον νὰ μὴ γίνη καμμία διόρθωσις. 'Απὸ τότε δμως ἔχανον τὸ γόητρόν των· οἱ ἡγεμόνες δὲν τοὺς σέβονται, δὲ ἐπιρροή των εἰς τοὺς λαοὺς ἦτο ἀσήμαντος.

30. ΠΑΙΔΕΙΑ. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΗΣ ΠΑΠΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Παιδεία. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μέχρι τοῦ 11ου αἰώνος ἡ ἐπιδρομὴ βαρβάρων λαῶν κατέστρεψε τὴν παιδείαν τῆς Δύσεως. 'Απὸ τὸν 11ον δμως αἰώνα αἱ κατακτηταὶ τῆς Δύ-

σεως σχηματίζουν τὰ κράτη τῆς Εύρωπης, συνάπτουν σχέσεις μὲ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἀρχίζουν νὰ ἐκπολιτίτιζωνται. Τότε παρουσιάζεται εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία. Ἡ θεολογία τῆς Δύσεως ὀνομάζεται σχολεῖα τῶν μοναστηρίων εἰς τὰ δποῖα ἔδιδάσκετο. Ἡ σχολαστικὴ θεολογία τῆς Δύσεως ἀρκεῖται νὰ ἐπαναλαμβάνῃ δσα ἔγραψαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν προσθέτει τίποτε νέον. Ἡ θεολογία αὕτη παρουσιάσθη κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλ’ εἰς τὴν Δύσιν παρουσιάσθη μὲ τὴν χειροτέραν τῆς μορφήν.

Διοίκησις. Εἰς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν οἱ πάπαι εἶχον τὴν ἀπόλυτον ἔξουσίαν. Εἰς αὐτοὺς ὑπετάσσοντο οἱ ἐπίσκοποι καὶ πάντες οἱ κληρικοί. “Ολοι αὐτοὶ ὀφείλουν νὰ ἐκτελοῦν τυφλῶς τὰς διαταγὰς τοῦ πάπα, δὲν ἔχουν δὲ ἰδικήν των θέλησιν.

Λατρεία. Τὴν λατρείαν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας κανονίζουν δπως θεωροῦν καλὸν οἱ πάπαι. Γλώσσαν εἰς τὴν λατρείαν μεταχειρίζονται τὴν λατινικήν, ἥτις εἰς τοὺς πλείστους χριστιανοὺς εἶναι ἄγνωστος. Οἱ περισσότεροι κληρικοὶ ἐτέλουν τὰ μυστήρια καὶ ἄλλας τελετὰς ἀναγινώσκοντες τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς ὕμνους, ποὺ ἡσαν γραμμένοι εἰς τὴν λατινικήν γλώσσαν, χωρὶς νὰ τοὺς ἔννοοῦν.

Οἱ ναοὶ εἰς τὴν Δύσιν κτίζονται μεγαλοπρεπέστατοι, προτιμᾶται δὲ ὁ ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς. Εἰς τοὺς δύο γνωστοὺς ρυθμοὺς τῆς Βασιλικῆς καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ προσετέθη εἰς τὴν Δύσιν καὶ νέος ρυθμός, ὁ Γοτθικός. Οἱ ναοὶ τοῦ ρυθμοῦ τούτου εἶναι πολὺ ὑψηλοί, δλαι δὲ οἱ κορυφαὶ τῶν θόλων των καὶ τὰ ἀνώφλια τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων καταλήγουν εἰς δξεῖαν γωνίαν. Οἱ ναοὶ εἰς τὴν Δύσιν κοσμοῦνται ἐκτὸς ἀπὸ τὰς εἰκόνας καὶ μὲ ἀγάλματα.

‘Ο ἀριθμὸς τῶν ἔορτῶν ηὔξηθη, δπως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγίων, διότι πρὸς ἀνακήρυξιν τῶν ἀγίων δὲν ἔχρειάζετο παρὰ μόνον ἡ σχετικὴ ἀπόφασις τοῦ πάπα. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσική, ἥτις ἐρρυθμίσθη ἀπὸ τὸν Γρηγόριον τὸν Διάλογον, ἔφθασεν εἰς ἀρκετὴν πρόσοδον, εἰσήχθη δὲ εἰς τὴν λατρείαν καὶ ἡ ὁργανικὴ μουσική.

“Ηθη. Τὰ ἡθη τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως δὲν ἦσαν, ὅπως ἥμοιοζεν εἰς χριστιανούς. Οἱ χριστιανοὶ δὲν ἤννδουν τὰ τελούμενα κατὰ τὴν λατρείαν, διότι δὲν ἐγνώριζον τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Διὰ τοῦτο ἡ λατρεία πολὺ δὲν ἐβοήθει τὴν δημιουργίαν καλῶν ἡθῶν. “Ολη ἡ εὐσέβειά των ἦτο ἡ τήρησις διαφόρων ἔξωτερικῶν τύπων. Πολὺ ἐζημίωσε τὰ ἡθη τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἡ διδασκαλία τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν ἀξιομισθιῶν καὶ τῶν ἀφέσεων. Ἐνόμιζον πολλοὶ ὅτι δὲν εἶχον πολλὴν ἀξίαν αἱ ἀγαθαὶ πράξεις των, ἀφοῦ ἡμποροῦσαν νὰ ἔξαγοράσουν τοιαύτας διὰ μέσου τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰς ἀξιομισθίας (§ 26).

Μοναχικὸς βίος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν εἰς τὴν Δύσιν ηὔξηθη πολύ. Οἱ μοναχοὶ τῆς Δύσεως δὲν ζοῦν, ὅπως εἰς τὴν Ἀνατολήν, προσευχόμενοι, νηστεύοντες καὶ μελετῶντες. Ἡ κυριωτέρα ἀσχολία των ἦτο ἡ ὑπεράσπισις τοῦ παπισμοῦ καὶ τὸ σκληρὸν ἔργον τῆς καταδιώξεως τῶν αἱρετικῶν. Οἱ μοναχοὶ εἰς τὴν Δύσιν ἀπετέλουν τὰ λεγόμενα μοναχικὰ τάγματα. Κάθε τάγμα ἀπετέλει ἐν ᾧ περισσότερα μοναστήρια καὶ εἶχεν ὡρισμένον σκοπόν. Τὰ σπουδαιότερα τάγματα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦσαν τῶν Δομινικανῶν καὶ τῶν Φραγκισκανῶν. Τοῦ τάγματος τῶν Δομινικανῶν ἴδρυτης ἦτο ὁ Ἰσπανὸς Δομίνικος. Σκοπός του ἦτο ἡ διόρθωσις τῶν αἱρετικῶν (1170). Τοῦ δὲ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν ἴδρυτης ἦτο ὁ ἔξι Ἀσσίζης τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας Φραγκίσκος (1182). Σκοπός του ἦτο ἡ διδασκαλία εἰς τοὺς χριστιανούς τῆς ειρήνης καὶ τῆς μετανοίας. Οἱ σκοποὶ τῶν μοναχῶν τῶν ταγμάτων τούτων ἀπήγουν καλὴν μόρφωσιν.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνέβη τὸ θλιβερώτερον γεγονός τῆς ἱστορίας τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ἦτο τὸ σχίσμα. Διὰ τοῦ σχίσματος ἀπεκόπη ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τὸ μεγαλείτερον μέρος αὐτῆς, καὶ ἀπετέλεσε τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν.

Οι πάπαι έπέτυχον νὰ γίνουν ἀνώτατοι Ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες εἰς τὴν Δύσιν, κατόπιν δὲ ἀπέκτησαν καὶ κοσμικὴν ἔξουσίαν. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν των αὐτὴν ἐζήτουν νὰ ἀναγνωρισθοῦν ἀνώτατοι ἄρχοντες τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς δέν ήτο δυνατὸν νὰ ύποχωρήσουν εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην καὶ διέκοψαν κάθε σχέσιν μὲ τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία, ἐνόθευσε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως νέος διδασκαλίας. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα διετήρησαν ἀμετάβλητον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀπετέλεσαν τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ύπεφερεν ὅχι δλίγα δεινὰ ἀπὸ τοὺς πάπας, οἱ δόποιοι ἐπεδίωκον τὴν εἰς αὐτοὺς ύποταγήν της ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔξηκολούθησε καλῶς τὸν δρόμον της. Ἐξηπλώθη εἰς πολλοὺς λαούς, ἔξηκολούθησε νὰ καλλιεργῇ κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν χριστιανικὴν παιδείαν καὶ διετήρησε τὴν μεγαλοπρεπῆ λατρείαν της, τὴν δποίαν ἀκόμη περισσότερον ἀνύψωσεν. ᩥρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέπτυξεν εἰς τὸ ύψιστον σημεῖον τὴν χριστιανικὴν τέχνην, ἥτις ὠνομάσθη «Βυζαντινή».

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ (1453 - 1940)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

31. Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Μετά τὸ σχίσμα ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπετελεῖτο, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τὰς ἀνεξαρτήτους Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ τῆς Γεωργίας, Εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπήγετο καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας. Ὄλαις δημοσίαις χῶραι τῶν Πατριαρχείων πλὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ ἀπὸ τοῦ 7ου αἰώνος εἶχον χάσει τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὑποταχθεῖσαι εἰς λαοὺς μωαμεθανικούς. Φυσικά εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ταῦτα ἐσταμάτησε κάθε πρόοδος. Κέντρον λοιπὸν τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἡ ἀκμὴ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἀκμὴ ὅλων τῶν Πατριαρχείων. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἤρχισεν ἡ παρακμὴ καὶ ἡ ἔξασθένησις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ πάσης τῆς ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ δημοσίας ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δὲν ἥθελησε νὰ ἔξαφαισθῇ ἡ Ἐκκλησία, ἡ δποία διετήρησε καθαράν καὶ ἀνόθευτον τὴν διδασκαλίαν, ποὺ ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ ἐναρθρωπίσαντος Υἱοῦ Του.

‘Ο κατακτητὴς Μωάμεθ ὁ 2ος μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, εἶδεν δὲν ἥμπορούσε νὰ διοι-

κήση χριστιανούς ἐφαρμόζων τοὺς μουσουλμανικούς νόμους. "Ἐβλεπεν ἐπίσης ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς κάμῃ διὰ τῆς βίας μωαμεθανούς. Ἐὰν ἔπραττε τοῦτο, ἢ θά εἶχε διαρκῶς ταραχᾶς ἢ θά ἡρημώνετο τὸ κράτος του, διότι οἱ πλεῖστοι χριστιανοὶ θά ἐξεπατρίζοντο. Ἐφοβεῖτο ἀκόμη μήπως οἱ χριστιανοὶ πιεζόμενοι ύποταχθοῦν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν πάπαν, ὅπότε οὗτος ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ὁ μόνος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν κυριαρχίαν του ἦτο, νὰ δώσῃ εἰς τοὺς χριστιανούς θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐν εἶδος αὐτοδιοικήσεως.

Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐπέρασεν δλίγος καιρὸς ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἵ κατακτηταὶ ἐκορέσθησαν χριστιανικοῦ αἴματος, δ Μωάμεθ διέταξε τοὺς χριστιανούς νὰ ἐκλέξουν πατριάρχην. Οἱ ἐκ τῆς σφαγῆς σωθέντες κληρικοὶ καὶ προέχοντες λαϊκοὶ συνήλθον καὶ ἐξέλεξαν πατριάρχην τὸν Γεώργιον Σχολάριον, ὁνομασθέντα κατὰ τὴν χειροτονίαν του Γεννάδιον. Ὁ Μωάμεθ ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν καὶ ἀπένειμε πολλάς τιμᾶς εἰς τὸν χριστιανὸν πατριάρχην. "Οταν τὸν ἐπεσκέφθη εἰς τὰ ἀνάκτορά του, τὸν ἐνέδυσε μὲ λαμπρὸν ἐπενδύτην, τοῦ ἔδωκε δεκανίκιον χρυσοῦν, ὡς σημεῖον τῆς ἔξουσίας του ἐπὶ τῶν χριστιανῶν, τοῦ ἔχαρισε δὲ καὶ ἵπον βασιλικὰ στολισμένον καὶ ὁ Ἰδιος τὸν ἐβοήθησε νὰ ἀναβῇ εἰς αὐτόν, ὅταν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορά του. "Ἐπειτα ἐξέδωκεν ἐν βεράτιον (=διάταγμα) καὶ καθώρισε τὰ δικαιώματα τοῦ πατριάρχου. Μὲ τὸ βεράτιον τοῦτο κατέστησε τὸν πατριάρχην «ἐθνάρχην» δλῶν τῶν χριστιανῶν ἦτοι Ἐλλήνων, Ἀλβανῶν, Σέρβων, Βουλγάρων καὶ Ἀρμενίων. Σύμφωνα μὲ τὸ βεράτιον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διετήρησε πολλὰ προνόμια. Διοικεῖ τοὺς ναούς καὶ τὰ μοναστήρια δικάζει καὶ φορολογεῖ τοὺς κληρικούς καὶ δλους τοὺς χριστιανούς. Οἱ χριστιανοὶ διετήρουν τοὺς ναούς των καὶ τὰς περιουσίας των καὶ ἡμποροῦν νὰ λατρεύουν τὸν Θεόν των ἐλευθέρως.

Δυστυχῶς ὁ σεβασμὸς εἰς τὰ προνόμια ταῦτα ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν καλὴν θέλησιν τῶν κατακτητῶν. Καλὴ θέλησις ὅμως δὲν ὑπῆρχε. Δὲν ἐπέρασε πολὺς χρόνος καὶ ἡ Ἐκκλησία ἤρχισε νὰ καταδιώκεται, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν της-

Οι χριστιανοί πιέζονται φοβερά, διὰ νὰ γίνουν μουσουλμάνοι. Λεηλασίαι, αἰχμαλωσίαι καὶ σφαγαὶ ἐνεργοῦνται εἰς διαφόρους χριστιανικὰς πόλεις. Πολλοὶ χριστιανοὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον, διὰ νὰ μὴ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστόν. "Αλλοι ἡναγκάζοντο νὰ ἀλλάξουν τὴν πίστιν των, διὰ νὰ μὴ φονευθοῦν. Οἱ μεγαλοπρεπεῖς ναοὶ τῶν χριστιανῶν κρημνίζονται ἥ γίνονται τζαμία. Εἰς τοὺς ὀλίγους ναοὺς ποὺ ἔμειναν, ἀπηγορεύθησαν οἱ κώδωνες, ἥ πολυτέλεια καὶ κάθε μεγαλοπρέπεια εἰς τὴν λατρείαν. Οἱ σουλτᾶνοι αὐθαιρέτως ἀναβιβάζουν καὶ καταβιβάζουν τοὺς πατριάρχας καὶ ἀπαιτοῦν νὰ τοὺς διδουν πλούσια δῶρα (πεσκέσια).

'Η ἀθλία αὕτη κατάστασις ἔξηκολούθησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἥρχισαν νὰ προοδεύουν, ἐνῷ οἱ Τούρκοι χάνουν τὴν στρατιωτικήν των ἀξίαν. Δέν τολμοῦν τώρα νὰ συνεχίσουν τὰς πιέσεις, διότι φοβοῦνται τοὺς χριστιανούς τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων τῆς ὁρθοδόξου Ρωσίας. Ἐκτὸς τούτου τώρα πρέπει νὰ συνεννοῦνται μὲ τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης πρέπει νὰ ἔχουν διπλωματίαν. Δέν ἔχουν δμως ἴδικούς των μορφωμένους διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν καὶ προσλαμβάνουν "Ελληνας. Οἱ "Ελληνες οὗτοι ἐλέγοντο Φαναριώται, διότι κατώκουν εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως «Φανάριον». Οἱ Φαναριώται διωρίζοντο γραμματεῖς, διερμηνεῖς, ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ἐμπιστευτικὰς θέσεις, ἥμποροῦν δὲ τώρα νὰ ὑπερασπίζουν τοὺς ἀδικουμένους χριστιανούς.

'Η καλλιτέρευσις τῆς καταστάσεως τῶν χριστιανῶν ἐσταμάτησεν, δταν οὗτοι ἥρχισαν τὰς ἐπαναστάσεις διὰ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ πρὸ πάντων, δταν ἔγινεν ἡ "Ελληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Οἱ Τούρκοι τότε ἐνήργησαν φοβεράς σφαγαὶ. 'Ο πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' ἐκρεμάσθη, πλῆθος κληρικῶν ἀπεκεφαλίσθη, τὸ χριστιανικὸν αἷμα ἀφθονώτατα ἐπότισε τὸ ιερὸν δένδρον τῆς ἐλευθερίας τῶν χριστιανῶν. 'Η Ρωσία, ἥ "Αγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἀνέλαβον τὴν προστασίαν τῶν χριστιανῶν. "Ἐν μέρος τῆς "Ελλάδος ἥλευθερώθη, οἱ δὲ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι ἀποκτοῦν κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνεξαρτησίαν. Μετὰ τὸν Κρ-

μασίκιον πόλεμον τοῦ 1856 ὁ σουλτάνος ἔξεδωκε τὸ περίφημον Χάτι χουμαγιούν, διὰ τοῦ δποίου ἐδόθησαν τινὰ πολιτικὰ δικαιώματα εἰς δλους τοὺς ὑπ' αὐτὸν λαούς. Νέαι σφαγαὶ καὶ λεηλασίαι κατόπιν ἐπέφερον τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον καὶ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878. Τότε εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα προσετέθησαν μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ ἐδόθη πλήρης ἐλευθερία εἰς τοὺς Σέρβους, Βλάχους, Βουλγάρους καὶ Μαυροβουνίους. Οἱ Τούρκοι ὑπεσχέθησαν πάλιν νὰ σεβασθοῦν τὴν θρησκείαν, τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν.

‘Αλλ’ αἱ ὑποσχέσεις τῶν Τούρκων καὶ πάλιν δὲν ἐτηρήθησαν. Διὰ τοῦτο τὰ Βαλκανικὰ κράτη, Ἑλλάς, Σερβία, Βουλγαρία καὶ Μαυροβούνιον ἔκαμαν συμμαχίαν κατὰ τῶν Τούρκων τὸ 1912—1913. Νικήσαντα τοὺς Τούρκους ἔδωσαν τὴν ἐλευθερίαν σχεδὸν εἰς δλους τοὺς ὑποδούλους χριστιανούς. Τέλος τὸ 1922 ὅλοι οἱ χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παρέμεινε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μὲ δλίγας χιλιάδας χριστιανούς, οἱ δποίοι ήσαν ύπηκοοι τοῦρκοι. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τοῦ 1922 ἡ Ὁρθόδοξος Ἑκκλησία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐλευθέρους πλέον χριστιανούς, οἱ δποίοι ἐσχημάτισαν πολλὰς αὐτοκεφάλους ὄρθιδόξους Ἑκκλησίας.

32. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ΄ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Μετά τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκλεισαν πάντα σχεδὸν τὰ σχολεῖα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ λόγιοι χριστιανοί, ὅσοι διεσώθησαν ἀπὸ τὴν σφαγὴν, ἔφυγον εἰς τὴν Δύσιν καὶ συνετέλεσαν ὅχι δλίγον εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως. ‘Ἐπομένως εἰς τὴν Ἀνατολὴν πᾶσα κίνησις εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν ἐσταμάτησε. ‘Η Ρωσία ἥμποροισε νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, ἀλλ’ ἐκεῖ ἡ Ἑκκλησία δὲν εἶχεν ἀκόμη ὀργανωθῆ. ‘Η Ἑκκλησία ὅμως ἀγωνίζεται, διὰ νὰ μὴ ἀφανισθῇ τελείως ἢ μόρφωσις τῶν ὑποδού-

λων χριστιανῶν. Σχολεῖα γίνονται τώρα τὰ μοναστήρια, οἱ ναοὶ καὶ αἱ οἰκίαι τῶν κληρικῶν, διδάσκαλοι δὲ οἱ κληρικοί. Μὲ κινδυνὸν τῆς ζωῆς τῶν οἱ κληρικοὶ μαζεύουν τὰ χριστιανόπαιδα καὶ μὲ τὸ θαυμόφων τοῦ κανδυλιοῦ, τὰ μανθάνουν νὰ διαβάζουν, νὰ ἀγαποῦν τὴν πίστιν τῶν καὶ νὰ μισοῦν τὴν τυραννίαν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 18ου αἰώνος. Μὲ δῆλην ὅμως τὴν δυστυχίαν αὐτὴν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ δὲν ἔλειψαν περίφημοι θεολόγοι, οἱ δποῖοι μὲ τὸ κήρυγμά των καὶ μὲ τὰ βιβλία τῶν ἔσωζον τὴν εύσεβειαν καὶ τὴν ὄρθοδοξίαν τῶν χριστιανῶν καὶ ἐματαίωναν τὰς προσπαθείας τῶν Τούρκων νὰ τοὺς ἐξισλαμίσουν.

Ἄπο τὸν 18ον αἰώνα, ποὺ ἥρχισαν νὰ λάμπουν μεταξὺ τῶν ὑποδούλων αἱ πρώται ἀκτίνες τοῦ φωτὸς τῆς ἐλευθερίας, τὰ πράγματα ἥλλαξαν. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία καλλιεργεῖται μὲ πόθον καὶ μὲ ζωὴν, διότι τώρα ὁ κατακτητὴς δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὸ ἐμποδίσῃ. Φυσικὰ πολὺ περισσότερον καλλιεργεῖται μεταξὺ τῶν ἐλευθερωθέντων χριστιανῶν. Πλεῖσται θεολογικαὶ σχολαὶ ἰδρύθησαν, εἰς τὰς δποῖας διακεκριμένοι θεολόγοι ἐδίδαξαν καὶ διδάσκουν, ἀφθονα δὲ συγγράμματα γράφονται, εἰς τὰ δποῖα δόλοι οἱ κλάδοι τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης ἀναπτύσσονται. Τοιαῦται θεολογικαὶ σχολαὶ εἶναι τῆς Χάλκης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Ἱεροσολύμων, τοῦ Βελιγραδίου, τοῦ Βουκουρεστίου καὶ αἱ θεολογικαὶ Ἀκαδημίαι τῆς Ρωσίας.

Τινὲς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων θεολόγων τῆς τετάρτης περιόδου εἶναι οἱ ἔξης :

1. Μελέτιος ὁ Πηγᾶς.

Οὗτος ἐγεννήθη τὸ 1549 εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης. Ἡ Κρήτη τότε κατείχετο ἀπὸ τοὺς Ἐνετούς, ὁ δὲ Χάνδας, τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον, ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Κρήτης. Σπουδάσας φιλοσοφίαν εἰς τὴν Πάδουαν τῆς Ἰταλίας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἔγινε διευθυντὴς τοῦ ἐκεῖ ἐλληνικοῦ σχολείου. Πολὺ ταχέως ἡ φήμη του διεδόθη καὶ πέραν τῆς Κρήτης. Τὸ 1590 ἔγινε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Ὁ Μελέτιος εἰργάσθη ἐκεῖ

πολὺ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἵδρυσε πολλὰ σχολεῖα. Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἔγραψεν ἐναντίον τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας.

2. Κύριλλος Σος ὁ Λούκαρις.

Ο Κύριλλος ἥτο ἐκ τῶν μεγάλων Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνων. Ἔγεννήθη εἰς Χάνδακα Κρήτης τὸ 1572. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Βενετίαν καὶ κατόπιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης τὴν φιλοσοφίαν. Ἡσχολήθη ὡσαύτως εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν θεολογικῶν βιβλίων. Πολὺ ταχέως διεκρίθη διὰ τὴν μεγάλην μόρφωσιν καὶ τὴν ζωρότητα τοῦ χαρακτῆρος του. Διὰ τοῦτο δὲ συμπατριώτης του Μελέτιος ὁ Πηγᾶς τοῦ ἀνέθεσε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν· ὅρθιοδοξίαν κατὰ τοῦ παπισμοῦ. Εἰργάσθη ἐπὶ πενταετίαν εἰς τὴν Ρωσίαν, διόπου παπικοὶ μοναχοὶ εἶχον προσηλυτίσει εἰς τὸν παπισμὸν μέγαν ὅριθμὸν Ρώσων, ἐπέτυχε δὲ νὰ σταματήσῃ τὸ ἀντιορθόδοξον τοῦτο ἔργον τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ 1601 ἐπέστρεψεν ἐκ Ρωσίας εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν, διόπου διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα πατριάρχην Μελέτιον. Ο Κύριλλος μὲ μέγαν ζῆλον ἡσχολήθη νὰ ματαιώσῃ τὰς προσπαθείας, που κατέβαλλον οἱ πάπαι, διὰ νὰ προσελκύσουν εἰς τὸν παπισμὸν τοὺς ὅρθιοδόξους τῆς Ἀνατολῆς. Περὶ τοῦ πάπα ἔγραφεν ὅτι «ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὸν πρωτεῖα τιμῆς, ἐφ' ὅσον ἥτο ὅρθιοδοξος». Ἀφ' ὅτου ὅμως ἐξέπεσεν εἰς αἵρεσεις, ἔπαισεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης νὰ εἶναι ἀληθῆς Ἐκκλησία, οἱ δὲ διδάσκαλοι τῆς ζητοῦν νὰ ἀνατρέψουν τὸν κόσμον διὰ νὰ τὸν θέσουν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τοῦ πάπα».

Κατὰ τὸ ἔτος 1620 ἔξελέγη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εύρισκετο τότε εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Ἐκινδύνευεν ἡ ὅρθιοδοξία τῶν χριστιανῶν, δχι μόνον ἀπὸ τοὺς παπικούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς διαμαρτυρομένους. Ἐνήργουν καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι διὰ τὰ προσελκύσουν τοὺς ὅρθιοδόξους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των. Ο Κύριλλος ἥλθεν εἰς φιλικάς σχέσεις μὲ τοὺς διαμαρτυρομένους, νομίζων ὅτι τοῦτο θὰ ὀφέλει εἰς τὸν ἄγωνα του κατὰ τοῦ παπισμοῦ. Πραγματικῶς καὶ μὲ τὸ μέσον αὐτὸν ὁ μέγας οὗτος πατριάρχης ἐπέτυχε

νὰ ἀνακόψῃ τὸ ἔργον τῶν Ἰησουῖτῶν, παπικοῦ μοναχικοῦ τάγματος, τὸ ὅποιον ἐνήργει τὸν προσηλυτισμὸν τῶν ὄρθιοδόξων.

‘Αλλ’ οἱ Ἰησουῖται μὲ διαφόρους συκοφαντίας ἐπέτυχαν νὰ τὸν ἐκδιώξουν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον πέντε φοράς. Κατώρθωνεν ὅμως ὁ Κύριλλος νὰ ἐκμηδενίζῃ τὰς ἐνεργείας τῶν Ἰησουῖτῶν καὶ νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Τὴν πέμπτην φορὰν ποὺ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον (1637), ἐπέτυχον οἱ ἔχθροι του τὴν σύλληψίν του ύπὸ τῶν Τούρκων, ὡς προετοιμάζοντος ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων. Ἐφυλακίσθη εἰς ἐν φρούριον τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, ἐκεῖθεν δὲ (1638) οἱ Γενίτσαροι ἐπεβίβασαν αὐτὸν εἰς λέμβον, ὃπου τὸν ἐστραγγάλισαν γονυπετὴ προσευχόμενον καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

3. Μητροφάνης Κριτόπουλος.

Οὗτος ἐγεννήθη εἰς Βέρροιαν τὸ 1589 καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Κατόπιν ἐπεσκέφθη τὴν Γερμανίαν καὶ Ἐλβετίαν, ὃπου ἐγνωρίσθη μὲ πολλοὺς μεγάλους θεολόγους, οἱ ὅποιοι πολὺ τὸν ἑτίμων διὰ τὴν σοφίαν του καὶ τὴν πολυμάθειάν του. Τὸ 1630 μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὃπου ἐδρυσε σπουδαίαν βιβλιοθήκην, τὸ δὲ 1636 ἔγινε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Ο Μητροφάνης ἔγραψε πλεῖστα θεολογικά συγγράμματα, σπουδαιότερον δ’ ἔξ αὐτῶν εἶναι ἡ «Ομοιογία τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

4. Δοσίθεος, πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1641 εἰς Ἀράχωβαν τῶν Καλαβρύτων. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, κειμένην πλησίον τῆς Κορίνθου. Τὴν εύρεῖσαν μόρφωσίν του ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰς Ἰδιαιτέρας του μελέτας. Γενόμενος κληρικὸς προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εύρισκόμενος ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, διὰ τὴν μόρφωσίν του καὶ τὸν ζῆλον του. Τὸ 1669 ἐξελέγη πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Ἐπὶ Δοσιθέου οἱ λατῖνοι ἔζήτουν νὰ γίνουν κύριοι τῶν

προσκυνημάτων τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Δοσίθεος τότε μετέβη εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ὅπου εύρισκετο ὁ σουλτάνος Μεχμέτ ὁ 4ος καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἐκδώσῃ διάταγμα, διὰ τοῦ ὅποίου ἀνεγνώριζεν ὡς κυρίους τῶν προσκυνημάτων τοὺς Ἑλληνας. Δυστυχῶς κατώρθωσαν ἀργότερα οἱ Λατῖνοι (1689) νὰ τοὺς παραχωρηθῆν πόπο τοῦ σουλτάνου ἡ κυριότης τμημάτων τινῶν τῶν Ἅγιων τόπων, τὸ δικαίωμα νὰ λειτουργοῦν ἐπὶ τοῦ Ἅγίου Τάφου καὶ τὸ ἐν Βηθλεὲμ Σπήλαιον τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Δοσίθεος ἔγραψε πολλὰ θεολογικὰ βιβλία. Σπουδῶν καὶ χρησιμώτατον ἔγινεν ἡ «Ἴστορία τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων».

5. Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης.

Ο Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ ἔτος 1717. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης θεολογίαν, φιλοσοφικὰ καὶ μαθηματικά. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Κέρκυραν ἔχειροτονήθη διάκονος τὸ 1738. Ο Βούλγαρης διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη διευθυντής τῶν σχολῶν Ἰωαννίνων, Ἀθω καὶ τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη ἡ 2α πληροφορηθεῖσα περὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς πολυμαθείας του, τὸν προσεκάλεσεν εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἐκεῖ τὸ 1776 ἔχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Σλαβωνίας καὶ Χερσόνος καὶ ἀπέθανε τὸ ἔτος 1806.

Ο Βούλγαρης ἦτο πολυμαθέστατος καὶ πολύγλωσσος. Ἐγνώριζε τὴν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, τὴν γερμανικήν, τὴν ιταλικήν, τὴν ἑβραϊκήν, τὴν τουρκικήν, τὴν ἀραβικήν καὶ τὴν ρωσικήν γλώσσαν. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὅποιων διακρίνονται ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ ἴστορία τοῦ πρώτου αἰώνος» καὶ τὸ «Θεολογικὸν σύνταγμα».

Μετὰ τὴν ἑλληνικήν Ἐπανάστασιν παρουσιάσθησαν πλεῖστοι μεγάλοι θεολόγοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Περὶ τούτων θὰ μάθωμεν εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

33. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ. ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Διοίκησις. Ἡ ὥρθόδοξος Ἐκκλησία, μὲ δλην τὴν δυστυχίαν της, διετήρησε τὴν ἐσωτερικὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεώς της. Κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς τέσσαρας πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ τούτων τὰ τιμητικὰ πρωτεῖα εἶχεν ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Δυνάμεθα δῆμος νὰ εἴπωμεν, δtti ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης εἶχε μεγαλειτέραν αὐθεντίαν τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, οὐχὶ διότι εἶχε μεγαλείτερον βαθμὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ διότι ἔδρα αὐτοῦ ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, δπου ἔμενεν ὁ σουλτάνος καὶ διὰ μέσου τούτου, ἥρχετο εἰς σχέσιν ὁ σουλτάνος μὲ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

Σύμφωνα μὲ τὰ προνόμια τὰ δποῖα ἔλαβεν ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἀπὸ τὸν σουλτάνον, διώκει τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ συνόδου, εἰς τὴν δποῖαν ἐλάμβανον μέρος καὶ μερικοὶ λαϊκοὶ ἔχοντες ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Μεταξὺ τῶν λαϊκῶν ἦτο ὁ μέγας λογοθέτης. Οὗτος ἐχρησίμευεν ὡς διερμηνεὺς μεταξὺ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ σουλτάνου. Ἡ σύνοδος ἀπετελεῖτο συνήθως ἀπὸ ἀρχιερεῖς τῶν πλησίον ἐπαρχιῶν καὶ ἀπὸ ἀρχιερεῖς προσωρινῶς μένοντας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ σύνοδος αὕτη ἔξελεγε καὶ τὸν Οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ Ἐκκλησία διοικήται, δπως καὶ κατὰ τὴν τρίτην περίοδον. Ἡ διοίκησις αὕτη ἐξηκολούθησε μὲ ἐλαχίστας μεταβολάς μέχρι τοῦ 1856, ποὺ ἔξεδόθη τὸ Χάτι Χουμαγιούν, τὸ δποῖον ἐτροποποίησε τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου.

Μετὰ τὸ Χάτι Χουμαγιούν ἔγινε συνέλευσις ἀπὸ δλους τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν χριστιανῶν τῆς Τουρκίας. Ἡ συνέλευσις αὕτη συνέταξε νέον Κανονισμὸν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τοῦτον διοικοῦν τὴν Ἐκκλησίαν δύο σώματα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πατριάρχου. Τὸ ἔν σώμα λεγόμενον Σύνοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἀρχιερεῖς, τοὺς συνοδικούς, τὸ δὲ ἄλλο σώμα, λεγόμενον Μικτὸν Συμβούλιον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 4 συνοδικοὺς καὶ ἀπὸ 8 προκρίτους λαϊκούς. Ἐργον τῆς συνόδου ἦτο νὰ ἀποφασίζῃ διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Τοῦ δὲ μι-

κτοῦ συμβουλίου ἔργον ἦτο νὰ ἀποφασίζῃ περὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων μεταξὺ χριστιανῶν καὶ νὰ διαχειρίζεται τάς περιουσίας τῶν μονῶν καὶ τῶν ναῶν. Τὸ μικτὸν συμβούλιον δὲν ὑπόρχει σήμερον, διότι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διοικεῖ ἐλάχιστον ἀριθμὸν χριστιανῶν.

Λατρεία. Ἡ λατρεία τῶν χριστιανῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν δὲν ἥλλασε, ἀλλὰ ἔχασε πολὺ ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειάν της. Οἱ καλλιτεχνικῶτατοι ναοὶ κατεστράφησαν ἢ ἔγιναν τζαμιά, ἔμειναν δὲ εἰς τοὺς χριστιανούς οἱ ἡμικατεστραμμένοι καὶ ἄνευ ἔξωτερικῶν καὶ ἔσωτερικῶν στολισμάτων. Οἱ πιστοὶ ἐκαλοῦντο εἰς τοὺς ναούς, οὐχὶ διὰ κωδώνων, ἀλλὰ διὰ σημάντρων ἐκ μετάλλου ἢ ἥρεως καὶ διὰ τῆς φωνῆς τῶν κρακτῶν. Ἡ λατρεία ἐτελεῖτο συνήθως τὴν νύκτα ἄνευ πομπῶν καὶ λιτανειῶν, τὸ δὲ κήρυγμα ἦτο σπανιώτατον. Ἡ ζωγραφικὴ τέλος καὶ ἡ μουσικὴ παρημελήθησαν.

Ἡ πτωχεία αὕτη τῆς λατρείας ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰώνος. Ἀπὸ τοῦ αἰώνος τούτου ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ τὴν προηγουμένην ζωὴν της, ιδίως δὲ εἰς τὰς χώρας ποὺ ἀπέκτων τὴν ἐλεύθερίαν των. Τώρα κτίζονται ναοὶ μεγαλοπρεπεῖς, συνήθως ρυθμοῦ Βυζαντινοῦ. Ἡ χριστιανικὴ ζωγραφικὴ προοδεύει σημαντικά, οἱ δὲ ἀγιογράφοι εἰς τὸ σοβαρὸν ὕφος τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων προσθέτουν τὸ ὄρατον καὶ τὸ φυσικόν. Ἐπίσης ἀρκετὰ καλλιεργεῖται ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ καταβάλλεται σπουδαία προσπάθεια νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ πολλὰ ξένα στοιχεῖα καὶ νὰ συνδυασθῇ μὲ τὸ νεώτερον μουσικὸν πνεῦμα.

Ἡθη. Τὰ ἥθη τῶν χριστιανῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔγιναν αὐστηρότερα. Τὰ δεινὰ τῆς δουλείας ἐπλησίασαν τοὺς χριστιανούς περισσότερον εἰς τὴν θρησκείαν, ὅπου εὗρισκον παρηγορίαν. Οἱ χριστιανοὶ τηροῦν μὲ ἀφοσίωσιν τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα. Ἡ εὐσέβεια ὅμως αὕτη, ἔνεκα τῆς ἀμαθείας, περιωρίζετο εἰς μακρὸς προσευχάς, νηστείας καὶ ἐν γένει εἰς αὐστηρὰν τήρησιν μόνον τῶν ἔξωτερικῶν τύπων. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθησαν δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις ξέναι πρὸς τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα. Ἡ κατάστασις αὕτη διορθώνεται ἀπὸ τοῦ 18ου αἰώνος καὶ ιδίως μεταξὺ τῶν ἐλευθερωθέντων χριστιανῶν. Ἡ ὄρθοδοξος Ἐκκλησία, ὅταν ἥρχισε νὰ ἀναπνέῃ τὸν γλυκὺν τῆς ἐλευθερίας

άέρα, καταγίνεται μὲ ζῆλον νὰ μορφώσῃ τοὺς κληρικούς καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς χριστιανούς ἀπὸ κάθε δεισιδαιμονίαν καὶ πρόληψιν.

Τὸ αἰσθῆμα τέλος τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἀνεπτύχθη εἰς μέγαν βαθμόν, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ κατόπιν. "Αφθονα φιλανθρωπικὰ καταστήματα κοσμοῦν τὰς διαφόρους χριστιανικὸς πόλεις, ὅπου δὲ κάθε δυστυχῆς εύρισκει παρηγορίαν καὶ περίθαλψιν.

Μοναχικὸς βίος. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δουλείας τὰ μοναστήρια κατὰ τὸ πλεῖστον ἐλεγλατήθησαν. Καὶ ὅμως δὲ μοναχικὸς βίος διετηρήθη. Οἱ μοναὶ συντηροῦνται μὲ τὰ ἐλάχιστα κτήματα ποὺ τοὺς ἀφήκεν ὁ κατακτητής, μὲ τὴν σκληρὰν ἔργασίαν τῶν μοναχῶν καὶ μὲ τὰ ἐλέη τῶν χριστιανῶν. Τὰ μοναστήρια παρέσχον μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἐκεῖ κατέφευγον καὶ ἐκρύπτοντο οἱ καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὸν τύραννον. Ἐκεῖ εὑρίσκον περίθαλψιν οἱ πτωχοὶ καὶ ἀσθενεῖς. Ἐκεῖ τὰ χριστιανόπαιδα καὶ πρὸ πάντων τὰ ἐλληνόπουλα ἐμάνθανον ὀλίγα γράμματα ἀπὸ τοὺς μοναχούς. Ἀπὸ τὰ μοναστήρια ἔξηλθε τὸ θεῖον κήρυγμα τῆς ἐλευθερίας καὶ ὥπλισε τοὺς γενναίους μαχητάς, διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσουν.

34. ΤΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Τὰ Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων κατὰ τὴν πρώτην περίοδον προώδευσαν πολύ. Ἡ πρόοδός των ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 7ου αἰῶνος, ὅτε αἱ χῶραι των Αἴγυπτος, Συρία καὶ Παλαιστίνη ὑπετάγησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Τότε ἡ πρόοδός των ἀνεκόπη καὶ ἤρχισαν νὰ παρακμάζουν. Πολλοὶ χριστιανοὶ τῶν Πατριαρχείων τούτων ὑπεχώρησαν εἰς τὴν βίσαν καὶ ἔγιναν μουσουλμᾶνοι, ἀρκετοὶ δὲ παρεσύρθησαν ἀπὸ αἱρετικούς καὶ ἐσχημάτισαν αἱρετικὰς Ἐκκλησίας.

Τὸν 11ον αἰῶνα οἱ χριστιανοὶ τῶν Πατριαρχείων τούτων ὑπέστησαν φοιβεράς καταστροφάς ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους. Οἱ σταυροφόροι ἐξεδίωξαν τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀντιοχείας καὶ

τῶν Ἱεροσολύμων καὶ διώρισαν λατίνους καὶ ἐπίεζον τοὺς ὁρθοδόξους χριστιανούς νὰ γίνουν παπικοί.

Τὸν 13ον αἰῶνα οἱ τουρκομᾶνοι κατέλαβον τὴν χώραν τῶν καὶ ἐπανέφερον τοὺς ὁρθοδόξους πατριάρχας. Κατὰ τὴν παρούσαν περίοδον τὰ Πατριαρχεῖα ταῦτα εὑρίσκονται ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ τὴν πρωτασίαν ὅμως τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τῆς ὁρθοδόξου Ρωσίας καὶ ἔπειτα τῶν ἐλευθερωθέντων ὁρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἥρχισαν νὰ λαμβάνουν νέαν ζωήν.

Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας μὲ τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἡθικὴν προστασίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαύας καὶ τῆς Ρωσίας, ἥρχισε ν' ἀνυψώνεται. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ σημερινοῦ αἰῶνος, προώθευσεν ἀρκετά, διότι ἡ Αἴγυπτος ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερίαν της. Πολλοὶ Ἐλληνες ἔμποροι ἔγκατεστάθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἵδρυσαν Ἐλληνικάς κοινότητας καὶ δ ἀριθμός τῶν ὁρθοδόξων χριστιανῶν ηὔξηθη. Σήμερον τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας περιλαμβάνει 10 περιφερείας μὲ 10 ἀρχιερεῖς, διατηρεῖ ἴδικόν του τυπογραφεῖον καὶ ἔκδίδει σπουδαῖα χριστιανικά περιοδικά καὶ βιβλία. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁρθοδόξων χριστιανῶν ἀνέρχεται εἰς 140.000.

Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας ἐλάχιστα προοδεύει, διότι τὸ κατέστρεψαν αἱ ἐσωτερικαὶ ἔριδες, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος. Αἱ ἔριδες αῦται ἥρχισαν ἀπὸ τοῦ 1555 καὶ ἔξηκολούθησαν μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἀποτέλεσμα τῶν ἔριδων τούτων ἦτο νὰ ἐπιτύχουν οἱ παπικοὶ νὰ προσελκύσουν πολλοὺς ὁρθοδόξους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν. Οὕτω ἵδρυθη ἐκεῖ τὸ οὐνιτικὸν πατριαρχεῖον. Τὸ πατριαρχεῖον τοῦτο, εἶναι ἡνωμένον μὲ τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν, οἱ δὲ ἀνήκοντες εἰς αὐτὸ χριστιανοὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρίζωνται εἰς τὴν λατρείαν τῶν τὴν γλώσσαν τῶν καὶ ὅχι τὴν λατινικήν, καὶ οἱ ἱερεῖς του νὰ φέρουν τὸ ἔνδυμα ποὺ ἔφερον πρὶν γίνουν παπικοί. Διέτρεξε τότε κίνδυνον τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀντιοχείας νὰ ἔξαφνισθῇ τελείως, διότι πολλοὶ ἀραβόφωνοι ἀρχιερεῖς του εἶχον γίνει οὐνῖται. Εύτυχῶς μὲ τὰς προσπαθείας τοῦ Οἰκουμενι-

κοῦ Πατριαρχείου ἀνεδείχθησαν "Ἐλληνες πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι διέσωσαν τὴν ὁρθοδοξίαν τοῦ Πατριαρχείου τούτου. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους οἱ σλαβοὶ χριστιανοὶ θέλοντες νὰ ἔξαπλώσουν τὸν σλαυΐσμὸν (πανσλαυΐσμὸς) ἐπέτυχον νὰ μεταβάλουν τὴν ἑλληνικότητα τοῦ Πατριαρχείου τούτου. Ἀπὸ τοῦ 1899 τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας ἐκλέγει ἀραβόφωνον πατριάρχην. Σήμερον ἔχει περὶ τοὺς 15 μητροπολίτας, δὲ δὲ πατριάρχης ἔδρεύει εἰς τὴν Δαμασκόν. Οἱ χριστιανοὶ του ἀνέρχονται εἰς 300.000 καὶ εἶναι οἱ περισσότεροι ἀραβόφωνοι.

Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων παρουσιάζει κατὰ τὴν παρούσαν περίοδον σημαντικὰς προόδους. Διὰ τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο δεικνύουν μέγα ἐνδιαφέρον γενικῶς οἱ χριστιανοί. "Ολοὶ σέβονται τὰ Ἱερά προσκυνήματα τῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἔγεννήθη, ἔζησεν, ἐδίδαξεν, ἐσταυρώθη καὶ ἀνεστήθη ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Τὸ Πατριαρχεῖον τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι καθαρῶς Ἑλληνικὸν καὶ περιλαμβάνει 10 ἀρχιερεῖς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν του ἀνέρχεται εἰς 75.000, οἱ περισσότεροι ὅμως εἶναι ἀραβόφωνοι. Τὰ προσκυνήματά του ἀνήκον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπέτυχον μερικὰ προνόμια οἱ χριστιανοὶ ὅλων τῶν δογμάτων, ὅπως τὸ νὰ δύνανται νὰ τελοῦν ἱεροτελεστίας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, εἰς τὸ δρισθὲν διὰ κάθε χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν μέρος.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, οἱ ἀραβόφωνοι ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ ἐπροκάλεσαν ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας, διότι ἀπήτουν νὰ ἐκλέξουν ἀραβόφωνον πατριάρχην. Ἄλλὰ ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ὥποιας διατελεῖ ἀπὸ τοῦ 1917 ἡ Παλαιστίνη, δὲν ἐπέτρεψε τὴν μεταβολὴν ταύτην. Ἐθεώρησεν ὁρθὸν νὰ σεβασθῇ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως, δοτὶς ὑπάρχει ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Ἡ διοίκησις καὶ λατρεία τῶν Πατριαρχείων γίνεται κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

35. ΑΙ ΛΟΙΠΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ. ΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΣΧΙΣΜΑ

“Ολαι αι Ἐκκλησίαι αι δποῖαι ίδρυθησαν ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπήγοντο εἰς αὐτό. Κατόπιν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἔγιναν ἀνεξάρτητοι. Τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν παρούσαν περίοδον, διότι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἦτο ὑπόδουλον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν Ἐκκλησίαι ἐλευθέρων κρατῶν νὰ ὑπάγωνται εἰς Ἐκκλησίαν κράτους ὑποδούλου.

Ἡ πρώτη Ἐκκλησία, ἥτις ἔγινεν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἦτο τῆς Ρωσίας. Τὸ 1589 ὁ μητροπολίτης τῆς Μόσχας, τῆς πρωτευούσης τότε τῆς Ρωσίας, ἔγινε πατριάρχης τῆς Ρωσίας καὶ διώκει ἐλευθέρως τὴν Ἐκκλησίαν του. Τυπικῶς μόνον ἐπεκύρωνται τὴν ἐκλογήν του ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης. Τότε οἱ πατριάρχαι τῆς Ρωσίας ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν. Τοῦτο δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἀνεχθῇ ὁ θεμελιώτης τοῦ μεγαλείου τῆς Ρωσίας τοάρος Πέτρος ὁ Μέγας. Οὗτος κατὰ τὸ ἔτος 1722 συνέστησεν ὡς ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας σύνοδον, τῆς δποίας ἔδρα ἦτο ἡ νέα πρωτεύουσα τῆς Ρωσίας Πετρούπολις. Εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς συνόδου παρέευρίσκετο ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸν τρόπον τοῦτον τῆς διοικήσεως ἐδέχθη προθύμως ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης, τὸν ἡκολούθησε δὲ κατόπιν καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. Ἀπὸ τότε ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἔκαμε μεγάλας προόδους. Ἰδρυσε θεολογικάς σχολάς, ἐβελιώσε τὴν λατρείαν της καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Σιβηρίαν, Ἀμερικήν, Σινικήν, Κορέαν καὶ Ἰαπωνίαν. Δυστυχῶς κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μὲ τὴν κοινωνικήν ἐπανάστασιν τῆς Ρωσίας ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ἐτέθη ἐν διωγμῷ.

Ἀνεξάρτητοι ἐπίσης ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔγιναν τὸν 18ον αἰῶνα οἱ ὅρθοδοξοι τῆς Αὐστρίας καὶ οἱ Βουκοβίνιοι καὶ τὸν 19ον αἰῶνα αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Τρανουβλανίας, τῆς Ἐλλάδος, τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας (Ρουμανίας) καὶ τῆς Σερβίας. Εἰς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας τὸ Πατριαρχεῖον μὲ προθυμίαν ἐπέτρεψε νὰ γίνουν αὐτοκέφαλοι.

Ἡ μόνη Ἐκκλησία ἥτις ἐδημιούργησεν ἀνωμαλίας εἰς τὴν

Ανατολικήν Ἐκκλησίαν ήτο δια τον βουλγαρική. Η Ἐκκλησία αὕτη ἐξήτησε τὸ 1868 ἀπό τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς. Ὁ τότε πατριάρχης Γρηγόριος ὁ δος ἐδέχθη τοῦτο προθύμως. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι εἶχον τὴν ἀξιώσιν νὰ περιλάβῃ ἡ Ἐκκλησία τῶν καὶ ὅλους τοὺς ὑποδούλους εἰς τοὺς Τούρκους βουλγάρους. Ἀπήτησαν μάλιστα νὰ διορίσουν βουλγάρους ἐπισκόπους εἰς τὰς ὑποδούλους χώρας, ποὺ ὑπῆρχον βούλγαροι καὶ ἴδιον τῶν ἐκκλησιαστικὸν ἄρχοντα ("Ἐξαρχον") εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δυτικὰ νὰ διοικῇ καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους βουλγάρους. Η ἀπαίτησίς τῶν ἦτο παράλογος καὶ ἀσεβῆς. Εἰς τὰς ὑποδούλους πόλεις ὑπῆρχον Ἐλληνες ἐπισκοποὶ ὅλων τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ὑπαγόμενοι εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, σύμφωνα δὲ μὲ τοὺς κανόνας τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχουν δύο ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς πόλεως. Καὶ δύμας οἱ βούλγαροι ἐπέμειναν, μέχρις ὅτου μὲ διάφορα μέσα ἔλαβον τὴν ἀδειὰν τὸ 1870 νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν, διώρισαν δὲ καὶ Ἐξαρχον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατόπιν τῆς ἀναρχικῆς ταύτης διαγωγῆς δι Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης "Ανθίμιος ὁ δος, συνεκάλεσε τοπικὴν σύνοδον, ἥτις ἐκήρυξε τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν σχισματικὴν. Ἀπὸ τότε διεκόπη κάθε σχέσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν. Η ἐπάνοδος τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας εἶναι εὔκολωτάτη, διότι σήμερον δὲν ὑπάρχουν διὰ τὴν Βουλγαρίαν οἱ ἔθνικοι Ἰωαννίτες, ἔνεκα τῶν ὅποιων δὲν ἐσεβάσθη τότε τοὺς ὑπάρχοντας κανόνας τῆς ὀρθοδοξίας.

Τέλος κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912—1914) καὶ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1914 ἡ σύνθεσις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετεβλήθη. Σήμερον ἡ ὀρθοδοξίας Ἐκκλησία περιλαμβάνει περὶ τὰ 150 ἐκατομμύρια χριστιανῶν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἔξης ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας:

1) Τὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Μὲ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἡνωμέναι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν χρι-

στιανῶν τῆς Κεντρώας Εύρωπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Ἐκάστην τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων διοικεῖ εἰς ἀρχιεπίσκοπος.

2) Τὰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Πολωνίας.

3) Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρωσίας.

4) Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Νοτιοσλαυΐας. Τοῦτο ἀποτελοῦν αἱ πρώην αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι τῆς Σερβίας, τῶν ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Ούγγαριᾳ ὅρθοδόξων καὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

5) Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρουμανίας. Τοῦτο ἀποτελοῦν αἱ πρώην αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι τῆς Ρουμανίας, τῆς Βουκοβίνας καὶ τῆς Τρανσυλβανίας. Αἱ χώραι τὰς ὁποίας κατοικοῦν οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ἀποτελοῦν τὸ βασίλειον τῆς Ρουμανίας.

6) Τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης, ἥτις ύπαγεται μὲν εἰς τὸ Οἴκ. Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ διοικεῖται ύπὸ ἴδιας συνόδου, τῆς ὁποίας μετέχει καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος.

7) Τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας, ἥτις, ὅπως εἴπομεν, εἶναι σχισματική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

36. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Μετά τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ κατακτητὴς ἐπιδιώκει τὴν ἔξαφάνισιν τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας. Μόνη δύναμις ἔμεινε, διὰ νὰ διασώσῃ τοὺς "Ἐλληνας ἀπὸ τὴν περιπέτειαν αὐτήν, ἡ Ἐκκλησία. Καὶ πραγματικῶς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καταστροφῆς τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἡγέρθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον σώζει τὴν ἔνδοξον ἐλληνικὴν παράδοσιν καὶ συγκρατεῖ τὴν ἔθνικὴν ἐνότητα τοῦ ἐλληνικοῦ γένους. Τοῦτο ἔπραξεν, ὅχι μόνον διὰ τοὺς "Ἐλληνας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς

ἄλλους ύπό τούς τούρκους χριστιανικούς λαούς, ένισχυον και τούτους, δύπως διατηρήσουν τὸν ἔθνισμόν των. Κατὰ τὰ 400 ἔτη τῆς δουλείας ἡ Ἐκκλησία ἀνέλαβε νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀγάπην τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν πίστιν καιὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν καιὶ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ὁ πα-κένδυτος καιὶ πεινῶν ἑλληνικὸς κλῆρος, μέσα εἰς τοὺς ναούς καιὶ εἰς τὰ μοναστήρια δίδει εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν πνοήν ποὺ τοὺς ἔχρειάζετο, διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὸν κίνδυνον τῆς ἀφομοιώσεως μὲ τοὺς κατακτητάς.

Εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὸ μακρὸν διά-στημα τῆς δουλείας των, τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχον συνήθως οἱ κληρικοί. Συχνότατα οἱ ἀρχιερεῖς ἐγίνοντο ὀρχηγοὶ σωμάτων καιὶ ἐπολέμουν μαζὶ μὲ τοὺς ἀρματωλούς, πλεῖστοι δὲ ἀνώτεροι καιὶ κατώτεροι κληρικοὶ ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον. Ὅταν ἔγινεν ἐπαναστατικὸν κίνημα εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὸ ἔτος 1600, ὀρχηγὸς ἦτο ὁ Μητροπολίτης Τρίκκης καιὶ Λαρίσης Διονύσιος. Ὅπεστη τότε μαρτυρικὸν θάνατον ὁ Μητροπολίτης Φαναρίου καιὶ Νεοχωρίου Σεραφείμ, μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους κληρικούς. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ποὺ ὑπεκίνησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ αὐ-τοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη, ὁ Μητροπολίτης Λακεδαίμο-νος Ἀνανίας ἐκαρατομήθη, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Μελέ-τιος ἐξωρίσθη, ὁ Μητροπολίτης Λήμνου ἐσφάγη. Οἱ κληρικοὶ ώς μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας εἰργάσθησαν μὲ δραστηριότητα κα-ταπληκτικήν. Εἶς ἀπλοῦς ἱερεύς, ὁ Παπα-Γεώργιος, κατὰ τὸ ἔτος 1817, ἐντὸς δύο μηνῶν, ἐνέγραψε 15 χιλιάδας μέλη τῆς Φιλι-κῆς Ἐταιρείας μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

“Οταν ἔξερράγη ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821, οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐμφανίζονται, ἄλλοτε κηρύττοντες, ἄλλοτε πολεμοῦντες, ἄλλοτε διωκόμενοι καιὶ τέλος ὑφιστάμενοι ἀπολογούμενοι θάνατον. Ὁ Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερ-μαρτυρικὸν θάνατον. Ὁ Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερ-μανὸς ὑψώνει τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν Πελοπόννη-σον. Εἰς τὴν Τρίπολιν φυλακίζονται οἱ περισσότεροι ἀρχιερεῖς τῆς Πελοποννήσου. Ἐπίσης οἱ Μητροπολίται Θεσσαλονίκης, Τυρνάβου καιὶ Ἀδριανούπολεως φυλακίζονται ώς ὅμηροι. Ὁ ἔθνομάρτυς πατριάρχης Γρηγόριος ὁ 5ος γίνεται ὁ πρῶτος μάρ-

τυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἀπαγχονισθείς πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Πατριαρχείου τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπηγχονίσθησαν οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἐφέσου, Νικομηδείας καὶ Ἀγχιάλου εἰς διάφορα μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ πλήθος ἄλλων κληρικῶν. Ο Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Κύριλλος ἀπεκεφαλίσθη μὲ 12 ἀνωτέρους κληρικούς. Τὸν Μάιον τοῦ ἰδίου ἔτους ὑφίστανται μαρτυρικὸν θάνατον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου καὶ τρεῖς ἄλλοι ἐπίσκοποι τῆς νήσου. Εἰς τὴν Κρήτην φονεύονται κατὰ διαταγὴν τοῦ πασᾶ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ πέντε ἐπίσκοποι. Εἰς τὴν Νέαν μονὴν Χίου ἐσφάγησαν ὁ Μητροπολίτης Πλάτων καὶ 200 μοναχοί.

Ο ἀνδριάς τοῦ πατριάρχου Γεργυορίου τοῦ Ε'. εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

δας, πίπτει ἡρωικῶς μαχόμενος κατὰ τοῦ Ἰμβρατῆμ εἰς τὸ Μανιάκι, ὅπου ἐστάθη μὲ τοὺς ὀλίγους ἡρωας συμπολεμιστὰς του, διὰ νὰ τοῦ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν. Ο ἐπίσκοπος Σαλώνων (Ἀμφίσης) Ἡσαΐας προετοιμάζει τὴν ἐλληνικὴν Ἐπανάστασιν περιερχόμενος τὴν Πελοπόννησον καὶ κατόπιν πίπτει μὲ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἐπίσκοποι Βρεσθένης, Ἀνδρούσης, Ταλαντίου, Καρύστου καὶ ἄλλοι μάχονται ὡς ἀρχηγοὶ σωμάτων. Ο Παπαφλέσσας, ὡς ἄλλος Λεωνί-

τὸν τίμιον σταυρὸν εἰς τὴν χεῖρα, ἐνθαρρύνων τοὺς γενναίους στρατιώτας τοῦ Παγουριά εἰς τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας. Ὁ ἥρως Ἀθανάσιος Διάκος σουβλίζεται εἰς τὴν Λαμίαν. Ὁ ἐπίσκοπος Ρογῶν Ἰωσήφ προσφέρει τὸν ἑαυτόν του ὡς ὀλοκαύτωμα κατὰ

‘Ο σφαγιασθεὶς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος
Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος (1922).

τὴν ἥρωικὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. Σεβαστὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Μητροπολιτῶν, ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων καὶ μοναχῶν, ποὺ προσέφεραν τὴν περιουσίαν των καὶ τὴν ζωὴν των εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἄγῶνα.

37. ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

"Όταν ἥρχισεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἡ Ἐκκλησία ἑκάστης πόλεως ποὺ ἡλευθερώνετο ἔπαινε νὰ ἀποτελῇ μέρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Δὲν ἦτο ὁρθόν, οὔτε λογικὸν νὰ ἔξακολουθοῦν νὰ διοικοῦνται ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον, ποὺ ἦτο ύπόδουλον εἰς τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως αἱ Ἐκκλησίαι τῶν ἡλευθερωνομένων πόλεων διηυθύνοντο προσωρινῶς ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους. Τὸ 1828 ὁ πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας ἐσύστησεν ἐπιτροπὴν, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ ὁ θάνατός του ἐσταμάτησε τὸ ἔργον της.

Τὸ ἔτος 1833 ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων "Οθων ἐσύστησεν ἄλλην ἐπιτροπὴν, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνέταξεν καταστατικὸν χάρτην, ὁ ὅποιος καθώριζε τὴν σύστασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν τρόπον διοικήσεως της. Κατόπιν ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τῆς ἡλευθερωθείσης Ἑλλάδος συνηθροίσθησαν εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν, τὸ Ναύπλιον, ἐμελέτησαν τὸν καταστατικὸν χάρτην καὶ τὸν ἐδέχθησαν. Τὸ Ἄδιον ἔτος ὁ χάρτης οὗτος ἔγινε νόμος τοῦ κράτους.

Κατὰ τοῦτον ἰδρύθη αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἡνωμένη μὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ μὲ τὰς ἄλλας ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὴν πίστιν, καὶ ἔχουσα κεφαλὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἀνωτάτη διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας ὡρίσθη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος. Αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ πέντε ἀρχιερέων τῆς Ἑλλάδος, κατ' ἔτος ἀνανεουμένων, ύπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀρχαιοτέρου. Εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς συνόδου παρίστατο καὶ λαϊκός ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτείας, ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος. Οὗτος δὲν εἶχε δικαίωμα ψήφου, ἀλλὰ παρηκολούθει μήπως ἀπόφασίς τις τῆς συνόδου συγκρούεται πρὸς τοὺς νόμους τοῦ κράτους. Διὰ νὰ ἀναγνωρίζωνται δὲ αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ύπὸ τῆς πολιτείας, ἔπρεπε νὰ εἶναι ύπογεγραμμέναι καὶ ἀπὸ τὸν βασιλικὸν ἐπίτροπον.

"Ἡ Ἰδρυσίς τῆς αὐτοκέφαλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δὲν

άνεκοινώθη ἐπισήμως εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὅπως ἀπήτει ἡ τάξις τῆς Ἐκκλησίας. Μόλις τὸ ἔτος 1850 ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔκαμε γνωστὴν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἐπισήμως τὴν σύστασιν τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τότε ἐξέδωκεν δὲ Πατριαρχης τὸν συνοδικὸν τόμον δηλαδὴ ἀπόφασιν τῆς συνόδου τοῦ Πατριαρχείου, ἡτις ἀνεγνώρισε τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ καθώριζε καὶ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεώς τῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις κατὰ τὸ ἔτος 1852 ἐψήφισε νέον καταστατικὸν χάρτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ παρεδέχθη καὶ μερικὰ ἀπὸ ὅσα ὥριζεν ὁ Οἰκουμενικὸς πατριαρχης εἰς τὸν συνοδικὸν τόμον. Κατὰ τὸν νέον τοῦτον χάρτην διοικεῖ ἡ ἴδια σύνοδος μὲ πρόεδρον μόνιμον τὸν Μητροπολίτην τῶν Ἀθηνῶν, ἡτις εἶχε γίνει πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, λαμβάνεται δὲ τὸ "Αγιον μύρον ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον ὡς ἔνδειξις σεβασμοῦ καὶ τιμῆς.

Ο καταστατικὸς χάρτης τοῦ 1852 εἶχε πολλὰς ἀτελείας. Διὰ τοῦτο αἱ διάφοροι Ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις, συνεννοούμεναι μὲ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἔκαμαν διαφόρους μεταβολὰς καὶ τροποποιήσεις, οὕτω δὲ κατηρτίσθη ὁ σήμερον ἰσχύων καταστατικὸς χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τοῦτον ἀνωτάτη ἐποπτεύουσα ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος. Αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ συνέρχεται ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν τακτικὰ κατὰ πενταετίαν καὶ ἐκτάκτως ὅταν παραστῇ ἀνάγκη. Ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Αὕτη ὑπάρχει διαρκῶς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν ὡς πρόεδρον καὶ ἀπὸ 6 ἀρχιερεῖς, οἱ δόποιοι καλούνται κατ' ἔτος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς χειροτονίας των. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, σύμφωνα μὲ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καὶ μὲ τὰς γενικωτέρας ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας.

Εἰς τὰς συνεδριάσεις καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, παρίσταται ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ κρά-

τούς, ὁ Βασιλικός Ἐπίτροπος, ὅστις γνωμοδοτεῖ ἄνευ ψήφου ἐπὶ τῶν συζητουμένων θεμάτων, πλὴν τῶν ἀφορώντων τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν. Ἡ γνώμη τοῦ Β. Ἐπιτρόπου γράφεται εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον πρακτικῶν.

38. ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ παιδεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς εύρισκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Τὰ δὲ λίγα σχολεῖα ποὺ ἴδρυθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας δὲν ἔφθαναν, διὰ νὰ μορφωθοῦν οἱ κληρικοί. Πολὺ γρήγορα ὅμως καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ γράμματα. Πολλοὶ σοφοὶ Ἑλληνες, ποὺ ἔμενον εἰς τὴν Εύρωπην, ἥλθον εἰς τὴν μητέρα των Ἑλλάδας καὶ κατεγίνοντο νὰ μορφώσουν τοὺς Ἑλληνας ἀδελφούς των, ὃ δὲ πρώτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας ἴδρυσεν ἵερατικὴν σχολὴν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς νήσου Πόρου. Τὸ ἔτος 1837 ἴδρυθη ἐπὶ βασιλέως Ὅθωνος τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ θεολογικὴ τούτου σχολή. Τὸ ἔτος 1843 ἴδρυθη ἡ Ριζάρειος Σχολὴ ὑπὸ τῶν εύσεβῶν χριστιανῶν ἀδελφῶν Ριζαρῶν, διὰ νὰ μορφώνωνται εἰς αὐτὴν οἱ κληρικοί. Ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον πλεῖσται ὅσαι ἱερατικαὶ σχολαὶ ἴδρυθησαν, αἱ ὁποῖαι ἔργον ἔχουν νὰ μορφώνουν τοὺς μέλλοντας νὰ ὑπηρετήσουν τὴν Ἐκκλησίαν κληρικούς.

Μέγας ἀριθμὸς θεολόγων παρουσιάσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν ἀπό τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος μέχρι σήμερον. Οὗτοι ὡς ἀρχιερεῖς, ὡς ἐφημέριοι, ὡς ἱεροκήρυκες καὶ ὡς καθηγηταί, εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας μὲν μεγάλον ζῆλον καὶ μὲν τὰ σοφὰ συγγράμματά των ἔφεραν καὶ φέρουν νέαν πρόοδον εἰς τὴν ὁρθόδοξον ἐκκλησιαστικὴν πατριδίαν. Σπουδαιότεροι ἔξι αὐτῶν εἶναι:

‘Ο ἀρχιψανδρίτης Θεόκλητος Φαρμακίδης, καθηγητὴς τῆς Θεολογίας, († 1860), περίφημος διὰ τὰς πολλὰς θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς γνώσεις του. “Οταν ἔξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐσπούδαζεν εἰς τὴν Γοτίγγην. Διέκοψε τότε τὰς σπουδάς

του καὶ ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ τὰς ύπηρεσίας του εἰς τὴν πατρίδα. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔφορος τῶν σχολείων καὶ τὸ 1857 ἔγινε καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου. 'Ο Φαρμακίδης ἔλαβε μέρος εἰς τὴν δργάνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετά τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

'Ο πρεσβύτερος Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος († 1857). 'Ο μέγας οὗτος θεολόγος ἦτο ιεροκήρυξ καὶ καθηγητής. Κατὰ τὸ ἔτος 1821, ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν, ἥναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ρωσίαν, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλευθέραν πλέον τὸ 1834. 'Ο Οἰκονόμος μᾶς ἀφῆκε πολλὰ συγγράμματα μεγάλης ἀξίας, φαίνεται δὲ ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ἦτο βαθὺς γνώστης δλῶν τῶν βιβλίων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

'Ο φιλόπονος συγγραφεύς, καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου, Κοντογόνης († 1878), ὅστις ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ βιβλία. 'Ο καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Ρομπότης († 1857), ὅστις ἔγραψεν 'Ιερὰν Ἰστορίαν, Ἡθικὴν καὶ Λειτουργικήν. Οἱ σπουδαῖοι ἑρμηνευταὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Δαμαλᾶς († 1892) καὶ Ε. Ζολώτας († 1919). 'Ο ἱστορικὸς Α. Δ. Κυριακὸς († 1923), καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου, ὅστις συνέγραψε τὴν Ἰστορίαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τρεῖς τόμους. 'Ο ἐπίσκοπος Διδυμοτείχου Φιλάρετος Βαφείδης († 1933), ὅστις συνέγραψε καὶ οὗτος τὴν Ἰστορίαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τρεῖς τόμους. 'Ο ἀρχιεπίσκοπος Αθηνῶν Χρυσόστομος († 1938), ὅστις διεκρίθη διὰ τὴν εὔσεβειάν του καὶ διὰ τὰ σοφὰ ἱστορικὰ συγγράμματά του. Οἱ σοφοὶ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ζῆκος Ρώσης († 1933) καὶ Χ. Ἀνδρούτσος († 1935). Οὗτοι ἔγραψαν σπουδαιότατα συγγράμματα εἰς τὰ δόποια ἀνέπτυξαν φιλοσοφικῶς τὰς θεμελιώδεις διδασκαλίας τῆς ὄρθοδοξου Ἐκκλησίας (δόγματα). Πλειστοί τέλος κληρικοί καὶ λαϊκοί θεολόγοι ύπαρχουν σήμερον, οἱ δόποιοι ἐργάζονται μὲ θαυμαστὸν ζῆλον διὰ τὴν πρόοδον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας.

39. ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Η λατρεία τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅταν ἥλευθερώθη, ἦτο δπῶς δλῶν τῶν ύπὸ τὴν Τουρκίαν χριστιανῶν. Μετὰ

τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅμως μὲν μεγάλα βήματα καλλιτερεύει. Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς πολλάς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐκτίσθησαν μεγαλοπρεπεῖς ναοί. Οἱ Ἑλληνικοὶ ναοὶ συνήθως εἶναι ρυθμοῦ βυζαντινοῦ μὲν δόλιγας τροποποιήσεις, στολίζονται δὲ μὲν εἰκόνας καλλιτεχνικωτάτας σπουδαίων ζωγράφων ξένων καὶ Ἑλλήνων. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν ἐκαλλιεργήθη ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ ἀπὸ τοῦ 1904 διδάσκεται εἰς τὸ Ὡδεῖον Ἀθηνῶν. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰσήχθη εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἡ λεγομένη τετράφωνος μουσική. Κατὰ τοὺς σημερινοὺς χρόνους δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ λατρεία μας ἔχει ἐξυψωθῆ ἐις ἀξιέπαινον σημεῖον.

Τὰ ἥθη τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐκ τῆς δουλείας εύρισκοντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡσαν ἀμαθεῖς, ἀπέδιδον μεγαλειτέραν ἀξίαν εἰς τὰς νηστείας, τὰς προσευχάς καὶ τοὺς ἔξωτερικούς τύπους, παρὰ εἰς τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Ἡ Ἐκκλησία μας κατέβαλε καὶ καταβάλλει μεγάλας προσπαθείας, διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὰ ἥθη τῶν χριστιανῶν Σήμερον εἰς τοὺς περισσοτέρους ναοὺς γίνεται κήρυγμα ύπο τῶν ἀρχιερέων καὶ ἵεροκηρύκων, ἔγιναν δὲ πολλὰ κατηχητικὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὄποια χιλιάδες νέοι πηγαίνουν καὶ διδάσκονται. Ἰδρύθησαν ἐπίσης ἀπὸ εύσεβεῖς χριστιανούς ἀρκετὰ θρησκευτικὰ σωματεῖα καὶ ἐκδίδονται πολλὰ θρησκευτικὰ περιοδικά, τῶν ὄποιων σκοπός εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἡθικῆς τῶν χριστιανῶν. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ Ἐκκλησία μας ἴδρυσε τὴν Ἀποστολικὴν διακονίαν, ἥτις ἐργάζεται μὲν μεγάλον ζῆλον, διὰ νὰ θερμάνη τὸ θρησκευτικὸν αἰσθήμα τῶν χριστιανῶν.

Πάρα πολὺ ἀνεπτύχθη εἰς τοὺς "Ἑλληνας χριστιανούς τὸ αἰσθήμα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Τοῦτο μαρτυροῦν τὰ ἄφθονα φιλανθρωπικά καταστήματα τῆς Ἑλλάδος, ποὺ ἴδρυθησαν καὶ ἐργάζονται μὲν τὰς δωρεάς εὐσεβῶν καὶ φιλανθρωπῶν χριστιανῶν. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ Ἐκκλησία μας ἀσκεῖ τὸ ἱερὸν ἔργον τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας συστηματικά. Εἰς κάθε Μητρόπολιν ἴδρυθησαν φιλόπτωχα ταμεῖα. Τὰ ταμεῖα αὐτὰ συνάζουν χρήματα ἀπὸ τὰς συνεισ-

φοράς τῶν χριστιανῶν καὶ τὰ διαθέτουν, διὰ νὰ βοηθοῦν τὰς ἀπόρους οἰκογενείας, νὰ βγάζουν ἀπὸ τὴν φυλακήν τοὺς φυλακισμένους διὰ χρέη, νὰ ύπανδρεύουν πτωχὰ κορίτσια, νὰ διδουν βιβλία, ἐνδύματα, ὑποδήματα εἰς ἀπόρους μαθητὰς κτλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΠΑΠΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

40. ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΠΙΣΜΟΥ. ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΩΝ

Ἡ δύναμις τῶν παπῶν ἥρχισε νὰ καταπίπῃ ἀπὸ τὴν προηγουμένην περίοδον. Κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον ἐπῆλθεν ἡ παρακμὴ τοῦ παπισμοῦ. Οἱ πάπαι τώρα προσπαθοῦν νὰ διασώσουν τὴν δύναμιν των μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μοναχικῶν ταγμάτων. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ταγμάτων τούτων ἦτο τῶν Ἰησουΐτων. Τὸ τάγμα τοῦτο ἔρυσεν εἰς Ἰσπανὸς ἀξιωματικὸς ὁ Λοιόλας, τὸ ἀνεγνώρισε δὲ τὸ ἔτος 1540 ὁ πάπας Παῦλος ὁ 3ος. Σκοπὸς τοῦ τάγματος ἦτο νὰ κάμη χριστιανούς τοὺς ἀπίστους καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τοὺς αἱρετικούς. Μεταξὺ τῶν αἱρετικῶν ἤσαν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀνεγνώριζον τὸ Ἐκκλησιαστικὸν καὶ πολιτικὸν πρωτεῖον τοῦ πάπα. Ἀλλὰ καὶ τὸ τάγμα τοῦτο δὲν ἐπέτυχε τίποτε. Οἱ Ἰησουΐται, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸν πάπαν, ἐδημιούργουν ταραχάς, διότι ἐφανάτιζον τὸν λαὸν καὶ ἐκαλλιέργουν τὰ θρησκευτικὰ μίση. Διὰ τοῦτο τὰ διάφορα κράτη τῆς Δύσεως τὸ ἔν μετὰ τὸ ἄλλο ἐξεδίωξαν τοὺς Ἰησουΐτας. Τὸ ἔτος 1775 ὁ πάπας Κλήμης ὁ 14ος διέλυσε τὸ τάγμα τοῦτο καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς μοναχούς του, νὰ γραφοῦν εἰς ἄλλα τάγματα.

Ὁ πάπας τώρα ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον καὶ συνεκλήθη αὐτῇ τὸ ἔτος 1545 εἰς τὴν Ἰταλικὴν πόλιν Τρίδεντον (Τρέντο). Ἡλπισαν πολλοὶ τότε, ὅτι ἡ σύνοδος αὕτη θὰ ἐλάμβανεν ἀποφάσεις διὰ τὴν καλλιτέρευσιν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τὸν περιορισμὸν τῶν ἀξιώσεων τοῦ πάπα. Μόνον μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἦτο δυνατὸν νὰ προληφθῇ ἡ παρακμὴ τῆς

παπικής Ἐκκλησίας. Δυστυχώς δύμως εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Τριδέντου ἦσαν περισσότεροι οἱ ύπερασπισταὶ τοῦ πάπα. Διὰ τὸ θέμα ἡ σύνοδος αὔτη, ὅχι μόνον δὲν περιώρισε τὰς ἀξιώσεις τῶν παπῶν, ἀλλὰ ἐψήφισε τὴν τελείαν ύποταγὴν εἰς τὸν πάπαν καὶ ἀπηγόρευσεν ἀκόμη καὶ τὴν ἐλευθέραν ἔρευναν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν παπῶν ἐπετάχυνε τὴν παρακμὴν τοῦ παπισμοῦ.

Οὕτω μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὸν παπισμὸν οἱ προτεστάνται, ἀπὸ δὲ τὸν 17ον αἰῶνα ἥρχισαν νὰ ζητοῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν λαοὶ τῆς Δύσεως, οἱ ὄποιοι ἀλλοτε μὲ φανατισμὸν ύπερήσπιζαν τὸν πάπαν. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ πάπας ἐπιμένει εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ Ἐκκλησιαστικὰς ἀξιώσεις του. Τὸ ἔτος 1870 ὁ πάπας Πίος ὁ 9ος συνεκάλεσε σύνοδον εἰς τὸ Βατικανόν, ἡ ὄποια ἐψήφισε τὸ ἀλάθητον τοῦ πάπα. Ἐνόμισεν ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη θὰ τὸν ἐνίσχυε, ἀλλὰ δὲν ὠφέλησε. Κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος ὁ πάπας ἔχασε τὴν κοσμικήν του ἔξουσίαν. Μέχρι τότε τὸ κράτος τοῦ πάπα, ποὺ ἀλλοτε περιελάμβανε ὅλην τὴν Μέσην Ἰταλίαν, εἶχε περιορισθῆ μόνον εἰς τὴν Ρώμην. Τὸ 1870 δύμως ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Βίκτωρ Ἐμμανουήλ, δοτὶς ἡνωσε ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν του ὅλας τὰς ιταλικὰς χώρας, κατέλαβε τὴν Ρώμην καὶ τὴν ἔκαμε πρωτεύουσαν τοῦ ιταλικοῦ κράτους. Ὁ πάπας τότε ἐκλείσθη εἰς τὸ Βατικανὸν περιμένων νὰ ἀποκτήσῃ πάλιν τὴν κοσμικήν του ἔξουσίαν. Τέλος τὸ ιταλικὸν κράτος κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1929 ἀνεγνώρισε τὸ Βατικανόν, ὡς ἀνεξάρτητον παπικὸν κράτος, τὸ ὄποιον ἔχει δικαίωμα νὰ διορίζῃ πρέσβεις (τοὺς νούντσιους) νὰ ἔχῃ δικαστάς, ἀστυνομίαν, ἴδικά του νομίσματα, γραμματόσημα κτλ. Τὸ κράτος τοῦ Βατικανοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Βατικανὸν λόφον τῆς Ρώμης, δοτὶς εύρισκεται εἰς τὴν βορείαν ὅχθην τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ. Ἔχει ἕκτασιν 500 τετραγωνικῶν μέτρων καὶ πληθυσμὸν 600 περίπου ἀτομα, ἀνήκοντα εἰς τὴν ύπηρεσίαν τῆς παπικῆς αὐλῆς.

Ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου τοῦ Βατικανοῦ τοῦ 1870 περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα, ἐδημιούργησε τὴν Παλαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν. Πολλοὶ θεολόγοι δὲν παρεδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν

ταύτην καὶ ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν, ἵδρυσαντες τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Οἱ περισσότεροι Παλαιοκαθολικοὶ εὑρίσκονται εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Ἐλβετίαν καὶ ἔχουν ἴδικούς των ναοὺς καὶ δύο ἐπισκόπους. Παλαιοκαθολικοὶ εὑρίσκονται καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Μεξικόν. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ δὲν ἀναγνωρίζουν τὸ ἀλάθητὸν τοῦ πάπα, καὶ πλησιάζουν εἰς τὴν ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ διετήρησαν πολλὰς καινοδοξίας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς ὁρθοδόξους.

41. ΠΑΙΔΕΙΑ. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΗΣ ΠΑΠΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Ἡ Παιδεία τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς περιόδου ταύτης δὲν παρουσιάζει καμμίαν πρόοδον, διότι οἱ πάπαι ἀπηγόρευσαν τὴν ἐλευθέραν ἔρευναν. Ἡ σύνοδος τοῦ Τριδέντου (1545) ἐσύστησε μίαν ἐπιτροπὴν εἰς τὴν Ρώμην, ἥ δποιά ἀνεγίνωσκε κάθε βιβλίον ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δημοσιευθῇ καὶ ἔὰν δὲν τὸ ἐνέκρινε, τὸ ἔγραφεν εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ δημοσιευθῇ.

Κατὰ τὸν 17ον ὅμως αἰῶνα, ἥρχισαν νὰ προοδεύουν τὰ γράμματα εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὰ περισσότερα κράτη, τὰ ὅποια ἀνήκον εἰς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἔδιδαν καὶ τόσην προσοχὴν εἰς τὰς ἀπαγορεύσεις τοῦ πάπα, διότι ὑπερήσπιζον τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸν 17ον αἰῶνα μέχρι σήμερον ἥ θεολογικὴ ἐπιστήμη εἰς τὴν Δύσιν ἔφθασεν εἰς μεγίστην πρόοδον. Πολλοὶ σπουδαῖοι θεολόγοι παρουσιάσθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ πρὸ πάντων μεταξὺ τῶν Γερμανῶν ποὺ ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν πάπαν.

Ἡ διοίκησις τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς προηγουμένης περιόδου· τὰ πάντα διευθύνει πάπας.

Ἡ λατρεία εἰς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην γίνεται πομπώδης καὶ μεγαλοπρεπής. Οἱ πάπαι θέλουν

καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ διατηρήσουν τὸν σεβασμὸν τῶν χριστιανῶν. Ἡ ἀναγέννησις τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόσδον τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκτίσθησαν μεγαλοπρέστατοι ναοί, δπως ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην, τοῦ Ἀγίου Στεφάνου εἰς τὴν Βιέννην, ἡ Notre Dame εἰς Παρισίους κτλ.

Τὰ ἥθη τῶν χριστιανῶν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν ἔκαλλιτέρευσαν. Οἱ χριστιανοὶ δὲν ὠφελοῦνται ἡθικῶς ἀπό τὴν λατρείαν, διότι ὅλαι αἱ τελεταὶ τῆς γίνονται εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, ποὺ δὲν τὴν γνωρίζουν. Διὰ τοῦτο ἔξακολουθοῦν νὰ τελοῦν μόνον ἔξωτερικοὺς τύπους. Διὰ γὰ σύξηση τὴν ἔξουσίαν τῆς ἡ παπικὴ Ἐκκλησία, ἔκαμε πολλάς ἐνεργείας πρὸς ἔξαπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ ἀπολιτίστων λαῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ γινόμενον μὲ αὐτὸν τὸν σκοπόν, ἔχει μεγάλην ἀξίαν, διότι πολλοὶ εἰδωλολάτραι εἶδον τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία ἵδρυσεν ἀφθονα μοναχικὰ τάγματα, ποὺ ἀσχολοῦνται, ὅχι μόνον διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ παπικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔξαπλωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Πολλοὶ ἱεραπόστολοι είργασθησαν μὲ ζῆλον, διὰ νὰ διαδῶσουν τὸ Εὐαγγέλιον, εἰς ἀπολιτίστους λαούς τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας. "Οχι ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς ἱεραπόστολους τούτους, διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον, ὑπέστησαν πολλάς στερήσεις καὶ κακουχίας καὶ ἔθυσίασαν καὶ σύτην τὴν ζωήν των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

42. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ.
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΩΝ

Κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον, δπως ἐμάθομεν, οἱ πάπαι προσεπάθησαν μὲ ὅλα τὰ μέσα, νὰ μὴ χάσουν τὴν ἀπόλυτον

ξέουσίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των. Ἀλλὰ οἱ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως δὲν ἔμενον καθόλου εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν καὶ τὸν κλῆρον τῆς Ἐκκλησίας των. Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν, οἱ δὲ κληρικοὶ ἐνδιεφέροντο μόνον, πῶς νὰ ζοῦν καλλίτερα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἐθεώρουν ἀναγκαίαν τὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐζήτουν νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀγνότητα τῶν ἡθῶν.

Οἱ πρῶτοι ποὺ ἐξηγέρθησαν ἦσαν ὁ Βίκλεφ, ὁ Ούσος, ὁ Ἰερώνυμος καὶ ὁ Σαβαναρόλας. Ἀλλ᾽ ὁ πάπας κατεδίωξε τούτους καὶ τοὺς ὄπαδούς των σκληρότατα· οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν κατεδιάσθησαν εἰς τὸν διὰ τῆς πυρᾶς θάνατον. Τὸ ρεῦμα ὅμως τῶν μεταρρυθμιστῶν ἐμεγάλωσε τόσον πολύ, ὡστε δὲν κατώρθωσαν οἱ πάπαι νὰ τὸ ἀνακόψουν. Ἀρχηγοὶ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἔγιναν τώρα, ὁ Λούθηρος εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ὁ Ζβίγγλιος καὶ Καλβῖνος εἰς τὴν Ἐλβετίαν.

Ο Μαρτῖνος Λούθηρος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀισλέβεν τῆς Σαξωνίας. Γενόμενος μοναχὸς Αύγουστινιανός, ἔχειροτονήθη κατόπιν ἵερεύς, τὸ δὲ ἔτος 1508 ἔγινε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης. Ο Λούθηρος ἐπείσθη ἀπὸ τὰς μελέτας του, ὅτι ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπεμακρύνθη πολὺ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Κατέληξε λοιπὸν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ μεταρρύθμισις τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐξεγερθῇ καὶ νὰ

Μαρτῖνος Λούθηρος.

ζητήσῃ τὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως, ἔδωκεν ἡ πώλησις συγχωροχαρτίων ύπό τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ 10ου. Ὁ πάπας οὗτος ἐστειλε μοναχοὺς εἰς διαφόρους χώρας τῆς Δύσεως, οἵ δοποῖ έπώλουν ὡς ἀντιπρόσωποί του ἀφέσεις ἀμαρτιῶν. (Συγχωροχάρτια). "Οταν ὁ Λούθηρος εἶδεν ὅτι ὁ μοναχὸς Τέτζελος ἐπώλει εἰς τὴν Γερμανίαν τοιαῦτα συγχωροχάρτια, ἔδημοσίευσεν 95 ἄρθρα (θέσεις) τὸ ἔτος 1517. Μὲ τὰ ἄρθρα του ταῦτα ἥλεγχε τὴν κακὴν διοίκησιν τῶν παπῶν καὶ ἐκάλει τοὺς χριστιανούς νὰ μεταρρυθμίσουν τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄπὸ τότε ὁ Λούθηρος καὶ ὅμιλῶν καὶ γράφων παρεκίνει τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως καὶ ὅλους τοὺς χριστιανούς της νὰ ἔλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν παπικὸν ζυγόν. Τοὺς παρεκίνει ἐπίσης νὰ καταργήσουν κάθε διδασκαλίαν καὶ κάθε ἔθιμον τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν δὲν ἀνεγράφοντο ρητῶς εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ὁ πάπας κατ' ἀρχὰς δὲν ἔθεωρησε σπουδαῖον τὸ κίνημα τοῦτο. "Οταν δύως ἐπιληροφορήθη ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου ἐξηπλώνετο εἰς τὴν Γερμανίαν μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα, διέταξε τὸν Λούθηρον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ρώμην ἐντὸς 60 ἡμερῶν, διὰ νὰ ἀπολογηθῇ καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔπηγε τοῦ ἐστειλεν ἀφορισμόν. Ὁ Λούθηρος ὅταν ἔλαβε τὸ ἔγγραφον τοῦ ἀφορισμοῦ, χωρὶς καθόλου νὰ στενοχωρηθῇ, τὸ ἔκαυσεν ἐνώπιον ἀπείρου πλήθους λαοῦ, τὸ δοποῖον εἶχε ταχθῆ μὲ τὸ μέρος του.

Ἐνῷ ἐξηπλώνετο ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις εἰς τὴν Γερμανίαν, ἄλλος μεταρρυθμιστὴς ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἐλβετίαν, ὁ Οὐλερίχος Ζβίγγλιος. Οὗτος ἦτο ἐφημέριος τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Ζυρίχης. "Οπως ὁ Λούθηρος, οὕτω καὶ ὁ Ζβίγγλιος ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ πάπα, ὅταν τὸ ἔτος 1519 ἐπώλει εἰς τὴν Ζυρίχην συγχωροχάρτια ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα μοναχὸς Σαμψών. Τὸ μεταρρυθμιστικὸν κήρυγμα τοῦ Ζβιγγλίου ἐπροξένησεν εἰς τὴν Ἐλβετίαν ἐμφύλιον πόλεμον. Οἱ παπικοὶ βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς παπικοὺς τῆς Αὐστρίας ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ζβιγγλίου. Εἰς μίαν μάχην κατὰ τὸ 1531 ἐνικήθησαν οἱ Ζβιγγλιανοὶ καὶ ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Ζβίγγλιος. Μὲ δῆλην αὐτὴν τὴν ἀντίστασιν ἡ ἐξάπλωσις τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν Ἐλβετίαν δὲν ἐσταμάτησε. Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους παρου-

σιάζεται εἰς τὴν Ἐλβετίαν ὁ τρίτος μεταρρυθμιστής δ' Ἰωάννης Καλβῖνος. Οὗτος κατήγετο ἐκ Νοῦών τῆς Γαλλίας. Σπουδάσας τὴν νομικὴν ἐπεδόθη κατόπιν εἰς θεολογικὰς μελέτας, ἐκ τῶν ὅποιων ἐπείσθη καὶ οὗτος περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς Ἐκκλησίας. "Οταν διεδίδωντο αἱ ἀρχαὶ τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἐλβετίαν, δι Καλβῖνος εύρισκετο εἰς Παρισίους." Ἡρχισε καὶ οὗτος κηρύττων ἐκεῖ κατὰ τοῦ παπισμοῦ, ἀλλ' ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Βασιλείαν (τῆς Ἐλβετίας). Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Γενεύην (τῆς γαλλικῆς Ἐλβετίας), ὅπου εἰργάσθη μὲν ζῆλον καὶ ἐπέτυχε νὰ ἀποτελειώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Ζβιγγλίου. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἐλβετίας ὠνομάσθη Καλβινική.

Ἡ βάσις τῆς μεταρρυθμιστικῆς διδασκαλίας τοῦ Λουθήρου, τὴν ὅποιαν ἡκολούθησαν καὶ οἱ ἄλλοι μεταρρυθμισταί, εἶναι ὅτι πηγὴ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι μόνον ἡ Ἀγία Γραφή. Ὁ Λουθήρος ἀπορρίπτει τὴν Ἰεράν Παράδοσιν καὶ δέχεται μόνον τὰς διδασκαλίας, τὰς ὅποιας ρητῶς ἀναφέρει ἡ Ἀγία Γραφή. Ἡ ἴδεα αὕτη τοῦ Λουθήρου δὲν εἶναι ὀρθή, διότι ἡ ἱερὰ Παράδοσις, ἡτις περιέχεται εἰς τὰ συγγράμματα τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων, πρέπει νὰ εἶναι σεβαστή.

Κατόπιν τῆς βάσεως ταύτης, τὴν ὅποιαν ἔθεσαν οἱ μεταρρυθμισταί, δὲν ἐπανῆλθον εἰς τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια διετήρησεν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν διδασκαλιῶν τῶν μεταρρυθμιστῶν εἶναι αἱ ἔξῆς:

1) Ἐκ τῶν ἐπτὰ μυστηρίων τὰ πέντε εἶναι ἀπλαὶ τελεταί. Μόνον τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία μεταδίδουν τὴν θείαν χάριν. Εἰς τὴν εὐχαριστίαν ὅμως δὲν δέχονται ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετουσιώνονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου μεταδίδεται εἰς τὸν μεταλαμβάνοντα ἡ θεία χάρις.

2) Οἱ κληρικοὶ εἶναι ἀπλοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἔχουν δύο βαθμούς, τὸν τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τὸν τοῦ διακόνου. Πᾶς χριστι-

νός δύναται νά διορισθῇ κληρικός, ὅταν ἔχῃ βίον ἄμεμπτον καὶ τὴν ικανότητα νὰ κηρύττῃ.

3) Ἐορταὶ ύπάρχουν μόνον αἱ Κυριακαὶ καὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Σωτῆρα. Κατὰ ταύτας συνέρχονται οἱ χριστιανοὶ εἰς τοὺς ναούς καὶ λατρεύουν τὸν Θεόν, ἐνίστε δὲ τελοῦν καὶ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ συνίσταται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, εἰς τὸ κήρυγμα καὶ εἴς τινας ὕμνους, τοὺς ὅποίους ψάλλουν μὲ συνοδείαν μουσικῶν ὄργανων καὶ λαμβάνουν μέρος συνήθως ὅλοι οἱ παριστάμενοι.

4) Ἀρνοῦνται πᾶσαν τιμὴν εἰς τοὺς Ἀγίους καὶ τὰς εἰκόνας. Διὰ τοῦτο οἱ ναοί των δὲν ἔχουν εἰκόνας, παρὰ ἐλαχίστας πρός στολισμὸν εἰς τοὺς ύελοπίνακας τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων των.

5) Ἡ λατρεία πρέπει νὰ γίνεται οὐχὶ εἰς λατινικὴν γλώσσαν, ἀλλὰ εἰς τὴν γλώσσαν, ἥτις εἰς ἑκάστην χώραν ὁμιλεῖται.

Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐκ τῶν διδασκαλιῶν τούτων μόνον ἡ τελευταία εἶναι ὀρθή.

43. ΑΓΩΝΕΣ ΠΡΟΣ ΕΞΑΠΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ.

ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ποὺ ἡκολούθησαν τὴν μεταρρύθμισιν καὶ τῶν πιστῶν εἰς τὸν πάπαν, ἀνεπτύχθη φοβερὸν μῆσος. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Κάρολος δ' 5ος συνέκλεσε τὸ ἔτος 1521 συνέδριον τῶν ἡγεμόνων εἰς τὸ Βόρμς τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ ὅποιον ἐκάλεσε καὶ τὸν Λούθηρον. Ὁ Λούθηρος μὲ πολὺ θάρρος ὑπεστήριξε τὴν μεταρρύθμισιν καὶ ἡρήκητη νὰ παύσῃ τὸ κήρυγμά του. Τὸ συνέδριον τότε ἀπεφάσισε νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου. Ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἔφερε τὴν ἡσυχίαν, διότι οἱ ἡγεμόνες διηρέθησαν εἰς ὀπαδούς τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ὀπαδούς τοῦ παπισμοῦ. Μεταξὺ τῶν παπιστῶν ἥτο καὶ ὁ Κάρολος. Τὸ 1527 ἔγινε καὶ ἄλλο συνέδριον τῶν ἡγεμόνων εἰς τὸ Σπάιερ τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ ὅποιον ὑπερίσχυσεν ἡ μερὶς τοῦ Καρόλου καὶ

ἀπεκήρυξε τὴν μεταρρύθμισιν. Τότε οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Λουθήρου διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου καὶ διὰ τοῦτο ὡνομάσθησαν διαμαρτυρόμενοι ἢ προτεστάνται.

"Αγριοι ἐμφύλιοι πόλεμοι τότε συνέβησαν εἰς τὴν Γερμανίαν, κατὰ τοὺς ὀποίους ἄφθονον χριστιανικὸν αἷμα ἔχυθη ἐν ὀνόματι Ἐκείνου, δστις ἔχυσε τὸ ἴδικόν του αἷμα, διὰ τὴν εἰρήνην τῶν ἀνθρώπων. Οἱ πόλεμοι οὗτοι ἐτελείωσαν μὲ τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας (πόλεως τῆς Πρωσίας), κατὰ τὴν δοποίαν, οἱ προτεστάνται ἔλαβον πλήρη ἐλευθερίαν (1648).

"Ἡ μεταρρύθμισις ἐξηπλώθη ἀπὸ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἐλβετίαν εἰς ὅλην σχεδόν τὴν Βόρειον καὶ Κεντρικὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ κατόπιν αἷματηρῶν ἐμφυλίων πολέμων. Οἱ πλέον καταστρεπτικοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἔγιναν εἰς τὴν Γαλλίαν. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσήγαγε τὸν προτεσταντισμὸν ὁ βασιλεὺς Φραγκίσκος ὁ πρῶτος. Ἀλλ' οἱ παπικοὶ ἥγειρον σκληροὺς διωγμούς κατὰ τῶν προτεσταντῶν, τοὺς ὀποίους ἔλεγον Οὐγενότους, δηλαδὴ νυκτερινὰ φαντάσματα, διότι ἐκ φόβου ἐλάτρευον τὸν Θεόν τὴν νύκτα. Ὁ ἐμφύλιος αὐτὸς θρησκευτικὸς πόλεμος εἰς τὴν Γαλλίαν ἔγινεν ἀγριώτατος, δταν ἔλαβε καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα. Ἀνεμίχθησαν εἰς αὐτὸν οἱ ἑρίζοντες διὰ τὸν γαλλικὸν θρόνον δοῦκες Γυζῖαι καὶ οἱ πρίγκηπες Βουρβῶνοι. Καὶ οἱ μὲν Γυζῖαι ἔτάχθησαν μὲ τοὺς παπικούς, οἱ δὲ Βουρβῶνοι μὲ τοὺς προτεστάντας. Ἐπειδὴ δὲ ὑπερίσχυον οἱ παπικοί, ἐγίνετο διαρκῆς διωγμὸς τῶν Οὐγενότων, δστις ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως (1789). Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο 70 χιλιάδες περίπου Οὐγενότοι ἡναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν δμῶς κάθε Γάλλος εἶχε δικαίωμα νὰ πιστεύῃ εἰς ὅ,τι τοῦ ἥρεσε.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν δι βασιλεὺς αὐτῆς Ἐρρίκος ὁ 8ος, τὸ ἔτος 1534, ἥλθεν εἰς ρῆξιν μὲ τὸν πάπαν. Διέκοψε τότε πᾶσαν σχέσιν μὲ αὐτὸν καὶ ἐκηρύχθη ἀρχηγὸς τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ διάδοχός του Ἐδουάρδος ὁ δος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ 1549 τὴν Καλβινικὴν μεταρρύθμισιν. Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς διωγμούς ὑπερίσχυσεν δι προτεσταντισμὸς τὸ 1558 ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ καὶ συνετάχθησαν τὰ 39 ἄρθρα

τῆς πίστεως τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις τῆς Ἀγγλίας ἔλαβε κάποιαν ἰδιαιτέραν μορφήν, διότι τιμῶνται περισσότερον αἱ ἀρχαῖαι χριστιανικαὶ παραδόσεις καὶ τελειαὶ, διετηρήθησαν δὲ οἱ τρεῖς βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ὀνομάζεται Ἐπισκοπικὴ ἢ Ἐπισκοπιανή. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας διεδόθη ἡ μεταρρύθμισις εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου πλεῖσται Ἐπισκοπικαὶ Ἐκκλησίαι ἴδρυθησαν.

44. ΠΑΙΔΕΙΑ. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΩΝ

Ἡ χριστιανικὴ παιδεία τῶν προτεσταντῶν ἔφθασεν εἰς πρόοδον ἀξιοζήλευτον. Πολλαὶ θεολογικαὶ σχολαὶ ἴδρυθησαν, πρὸ πάντων εἰς τὴν Γερμανίαν, ποὺ φοιτοῦν καὶ διδάσκονται, ὅχι μόνον δισμαρτυρόμενοι, ἀλλὰ καὶ ὀρθόδοξοι καὶ παπικοί. Μεταξὺ τῶν προτεσταντῶν παρουσιάσθησαν πρώτης τάξεως θεολόγοι, τῶν ὁπίσων τὰ σοφὰ βιβλία ὅλοι τὰ θαυμάζουν. Ἡ μεγάλη αὕτη πρόοδος τῆς θεολογικῆς παιδείας εἰς τοὺς προτεστάντας ἐπήλθε, διότι οἱ κληρικοί τῶν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μορφωμένοι, ἐπειδὴ τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῶν εἶναι τὸ κήρυγμα. Ἐκτὸς τούτου αἱ προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι ἀμιλλῶνται μεταξὺ τῶν ποία θὰ δείξῃ μεγαλυτέραν πρόοδον.

Ἡ διοίκησις τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν ἀνατίθεται εἰς ἐπιτροπὰς ἀπὸ κληρικούς καὶ λαϊκούς, αἱ ὅποιαι διορίζονται ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας ἢ ἀπὸ τὰς κοινότητας. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται διοικοῦν ὡς ἀνώτεραι ἀρχαὶ. Εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῶν διαφόρων πόλεων διευθύνουν πρεσβύτεροι, οἱ λεγόμενοι ἔφοροι μὲν ἕνα συμβούλιον ἀπὸ λαϊκούς. Τὰς ἔφορείας αὐτὰς ἐποπτεύει ἡ γενικὴ ἔφορεία. Ἄλλοτε τὴν ἀνωτάτην ἔξουσίαν εἶχον οἱ ἡγεμόνες, ἀλλὰ συνέβαινεν οἱ ἡγεμόνες νὰ μὴ εἶναι προτεστάνται, ἢ ἐζήτουν νὰ ἐπιβάλλουν ἰδικάς τῶν διασκαλίας. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰς προτεσταντικάς χώρας διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν ἐλευθέρως μία ἐπιτροπὴ καὶ ἐποπτεύει μόνον ἡ πολιτεία.

Ἡ λατρεία τῶν προτεσταντῶν περιωρίσθη εἰς τὴν ἀνά-

γνωσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τὸ κήρυγμα καὶ ὀλίγους ὅμνους. Οἱ ναοὶ κτίζονται συνήθως κατὰ τὸν γοτθικὸν ρυθμόν, στολίζονται δὲ ἐσωτερικῶς μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ μὲ ρητὰ ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς γραμμένα ἐπὶ τῶν τοίχων. Μερικοὶ ναοὶ στολίζονται καὶ μὲ εἰκόνας ζωγραφισμένας εἰς τοὺς ὄψεις πάντας τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων.

Τὰ ἥμερα τῶν προτεσταντῶν δὲν ἡμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἄριστα, διότι ἥρχισε νὰ διαδίδεται εἰς αὐτοὺς ἀδιαφορία διὰ τὴν θρησκείαν. Ἀλλὰ τὸ συχνὸν κήρυγμα εἰς τοὺς ναοὺς ἀνέπτυξε τὸ αἰσθημα τῆς φιλανθρωπίας. Τάς προτεσταντικάς χώρας στολίζουν πλήθος φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ποὺ φροντίζουν διὰ τοὺς δυστυχεῖς. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλὰ ἰδρύματα, τὰ ὅποια φροντίζουν διὰ τὴν ἥθικὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Ἱδρύθησαν τέλος ἀρκετάι χριστιανικαὶ Ἐταιρεῖαι, αἱ ὅποιαι στέλλουν ἱεραποστόλους εἰς τοὺς ἀπολιτίστους λαούς, διὰ νὰ τοὺς μορφώσουν, διαδίδοντες εἰς αὐτοὺς τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν προτεσταντῶν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν φθάνει τὰ 200 ἑκατομμύρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

45. ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΠΙΣΜΟΝ

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ πάπαι κατέβαλον μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ ὑποτάξουν τὴν ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔζήτησαν νὰ ἔξεγείρουν τοὺς ἡγεμόνας κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡλπίζον διὰ τὸ ἔξησφάλιζον τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, διὰν οἱ ἡγεμόνες κατελάμβανον τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Εἰς τὰς προτροπὰς ὅμως ταύτας δὲν ἐφάνησαν πρόθυμοι οἱ ἡγεμόνες. Δὲν ἦσαν πλέον τυφλὰ ὄργανα τῶν παπῶν. Ἐπειδὴ οἱ πάπαι δὲν ἐπέτυχον νὰ ἔξεγείρουν τοὺς ἡγεμόνας, ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν πρὸς ὑποταγὴν τῶν ὁρθοδόξων τὸ μέσον τοῦ προσηλυτισμοῦ.

τισμοῦ. Πλήθος μοναχῶν διαφόρων μοναχικῶν ταγμάτων τῆς Δύσεως διεσπάρησαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐκεῖ μὲ διάφορα μέσα, κυρίως δόμως μὲ τὴν ἴδρυσιν σχολείων, ἐνήργουν προσηλυτισμόν. Οἱ σπουδαιότεροι ἔκ τῶν μοναχῶν τούτων ἦσαν οἱ Ἰησουΐται. "Ἄλλο μέσον προσηλυτισμοῦ μετεχειρίσθησαν οἱ πάπαι τὴν ἴδρυσιν σχολῆς εἰς τὴν Ρώμην ἀποκλειστικῶς διὰ τούς "Ἐλληνας. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην προσελκύοντο καὶ ἐ-σπούδαζον "Ἐλληνες ἀρνησίθρησκοι, ἐστέλλοντο δὲ κατόπιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐνήργουν προσηλυτισμόν. Τὸ 1622 ἴ-δρυθη εἰς τὴν Ρώμην ἡ Ἐταιρεία «Ρωμαϊκὴ προπαγάνδα» συντηροῦσα σπουδαῖον κολλέγιον. Σκοπός της ἦτο νὰ κάμνῃ χριστιανοὺς τούς ἀπίστους καὶ νὰ καταστήσῃ ὅλους τούς χρι-στιανοὺς παπικούς.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἦσαν ἐλάχιστα, ἀναλόγως τῶν καταβληθεισῶν προσπαθειῶν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπέτυχον νὰ ἴδρυσουν Οὐνιτικὸν πατριαρχεῖον (§ 35) ἐν Συρίᾳ, τὸ δόποιν περιέλαβε τοὺς προσηλυτισθέντας ὄρθιοδόξους Συρίας, Καραμανίας, Μεσοποταμίας καὶ Αιγύπτου. Οἱ παπικοὶ οὗτοι ἀνέρχονται εἰς 120 χιλιάδας περίπου. Ἐλάχιστοι Οὐνῖται ἔγιναν ἐπίσης εἰς τινας νήσους τῆς Ἐλλάδος. Περισ-σότερον δόμως ἐπέτυχεν ὁ προσηλυτισμὸς μεταξὺ τῶν ὄρθιοδόξων τῆς Ούγγαρίας, Σλαβωνίας, Δαλματίας καὶ τινων ἄλλων σλαυϊκῶν μερῶν. Ἐπίσης ἀποτελεσματικῶς ἐνήργησαν οἱ πα-πικοὶ εἰς τινας ὄρθιοδόξους κοινότητας. Τὰς εἶχον ἴδρυσει πρὸ πάντων "Ἐλληνες ἐκπατρισθέντες, ἀφ' ἐνὸς λόγῳ τῶν τουρ-κικῶν διωγμῶν καὶ ἀφ' ἔτέρου χάριν ἐμπορίου. Τοιαῦται κοι-νότητες ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἐνετίαν καὶ διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας.

Οἱ πάπαι ἔξηκολούθησαν τὰς ἐνεργείας των, διὰ νὰ ὑπα-γάγουν εἰς τὴν ἔξουσίαν των τοὺς ὄρθιοδόξους καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πλείστων ὄρθιοδόξων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τοὺς ἐκάλουν μὲ διαφόρους ἐγκυκλίους νὰ προσέλθουν εἰς τὸν καθελικισμόν. Εἰς τὰς ἐγκυκλίους ταύτας, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς τὸν δόποιν συνήθως ἀπηυθύνοντο, ἀπήντα καταλλήλως καὶ ἀπεδείκνυεν εἰς τοὺς πάπας, ὅτι ἀπε-

μακρύνθησαν ἀπό τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν καὶ ὡς πρὸς τὰ δόγματα καὶ ὡς πρὸς τὴν λατρείαν. Συνέστησεν εἰς αὐτούς πολλάκις νὰ ἀποβάλουν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πᾶσαν καινοδοξίαν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ποὺ διετήρησε ἀμετάβλητον τὴν χριστιανικὴν πίστιν, δπως ἐδίδαξε ταύτην ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι, νὰ ἀποτελέσουν δὲ μὲ αὐτὴν τὴν Μίαν, Ἀγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν μὲ κεφαλὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Εἶναι πιθανὸν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ ἐπιτύχῃ μία τοιαύτη ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐστω καὶ μὲ ἀμοιβαίας υποχωρήσεις μὴ βλαπτούσας τὰς βάσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἥρχισαν νὰ ἐργάζωνται διάσημοι θεολόγοι καὶ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἔχοντες ὡς πρόγραμμά των τὴν ἐνότητα τῶν χριστιανῶν, δπως ἀποτελεσθῆ μία ποίμνη καὶ εἰς ποιμὴν κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Ἰησοῦ.

46. ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΗΝ

Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ προτεσταντισμοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἐλβετίαν, Ἀγγλίαν καὶ ἄλλας χώρας καὶ τὴν ὥρυσιν τῆς προτεσταντικῆς Ἐκκλ., πολλοὶ ἐπιφανεῖς θεολόγοι προτεστάται ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ ἔλθουν εἰς φιλικάς σχέσεις μὲ τὴν ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ὁ πρῶτος, ὅστις ἡθέλησε νὰ συνάψῃ σχέσεις μὲ τὴν ὁρθόδοξιαν, ἐνῷ διήρκει ἀκόμη ὁ ἀγών τῆς μεταρρυθμίσεως, ἦτο ὁ βοηθός τοῦ Λουθήρου Μελάγχων.

Οὗτος τὸ 1569 ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωάσαφ. Εἰς ταύτην καθίστα εἰς αὐτὸν γνωστόν, διὰ οἱ προτεστάται ἔχουν ως βάσιν τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τὸν συνέχαιρε, διότι ἡ ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία παρέφυλαξεν ἀμετάβλητον τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Μὲ διεφύλαξεν ἀμετάβλητον τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Μὲ παρόμοιον τρόπον ἔγραψαν κατόπιν διάφοροι προτεστάται θεολόγοι εἰς τὸν πατριάρχην καὶ ἐπρότεινον τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἔνωσιν, χωρὶς δῆμος καὶ νὰ δηλοῦν, ἐὰν θὰ ἀκολουθήσουν τὴν διδασκαλίαν τῆς ὁρθόδοξίας.

Ο πατριάρχης ἔδειξε συμπάθειαν εἰς τὸν προτεσταντισμόν,

διότι κατεπολέμησε τάς καταχρήσεις τῶν παπῶν καὶ τάς ψευδοδιδασκαλίας των, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπεδοκίμασε τὴν ύπὸ τῶν προτεσταντῶν ἀπόρριψιν πάσης χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποίσις δὲν ἀναφέρεται ρητῶς εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Διὰ τοῦτο εἰς τάς ἀπαντήσεις του πρὸς τάς προτάσεις τῶν προτεσταντῶν ἀνέπτυξεν εἰς αὐτούς, ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία συμφωνεῖ πρὸς τὴν προτεσταντικὴν ὡς πρὸς τὴν ἀποδοκιμασίαν τῶν κακοδοξιῶν, τάς ὁποίας εἰσήγαγεν ἡ παπικὴ Ἐκκλησία εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Δὲν θὰ συμφωνήσῃ ὅμως ποτὲ μὲ τὴν περιφρόνησιν τῶν προτεσταντῶν πρὸς τάς Ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις. Αἱ προσπάθεια αὗται διαφόρων προτεσταντῶν θεολόγων ἔξηκολούθησαν μέχρι τοῦ 19ου αἰώνος. Δὲν ἔφθασαν ὅμως εἰς εὐχάριστον ἀποτέλεσμα, διότι αἱ δογματικαὶ διαφοραὶ ἦσαν πολὺ μεγάλαι.

Κατὰ τὸν 19ον αἰώνα αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων καὶ προτεσταντῶν ἔχαλαρώθησαν. Διάφοροι ἵεραποστολικαὶ ἔταιρεῖται συνεστήθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἐλβετίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν καὶ διέσπειραν ἵεραποστόλους εἰς τὴν Ἀνατολήν. Αὗται διέδιδον τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἴδρυον σχολεῖα πρὸς ἔξαπλωσιν τῆς παιδείας. Κατ' ἀρχὰς αἱ ἐνέργειαι αὗται τῶν ἵεραποστόλων ἐθεωρήθησαν εἰλικρινεῖς καὶ ὅτι σκοπὸν μόνον εἶχον τὴν μόρφωσιν τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο τὸ Πατριαρχεῖον ἐπέτρεψε νὰ μεταφράσουν τάς Ἀγίας Γραφάς εἰς τὴν ὄμιλουμένην ἑλληνικὴν γλώσσαν καὶ νὰ τάς διαδώσουν. Ἀλλ' ὅταν ἀπέκτησαν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἥρχισαν νὰ προσηλυτίζουν τοὺς ὀρθοδόξους καὶ νὰ διαδίδουν κρυφίως διάφορα βιβλία προσβάλοντα τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἐξηγέρθησαν τότε πάντες ἐναντίον τῶν καὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοί. Οὕτως αἱ προσπάθειαι αὗται τῶν προτεσταντῶν ἀπέτυχον καὶ ἐλάχιστον ἀριθμὸν ὀρθοδόξων ἤδυνηθησαν νὰ προσελκύσουν.

Ἐκ τῆς διαδόσεως τῆς Ἀγίας Γραφῆς μεταφρασμένης, ἔλαβεν ἀφορμὴν ἡ Ἐκκλησία νὰ ἔξετάσῃ, ἐὰν τοῦτο ὠφελῇ τοὺς χριστιανούς. Ἐκ τῆς ἔξετάσεως τοῦ ζητήματος προέκυψεν, ὅτι ἡ μελέτη τῶν Ἀγίων Γραφῶν μεταφρασμένων δὲν

συντελεῖ εἰς τὸ νὰ κατανοήσωμεν τὰς διδασκαλίας των καὶ νὰ ἔξαγάγωμεν δρθὰ συμπεράσματα. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς ἑρμηνείας καὶ ἀναπτύξεως τοῦ πρωτοτύπου κειμένου τῶν Ἅγιων Γραφῶν.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους αἱ σχέσεις τῶν προτεσταντῶν καὶ ὁρθοδόξων εἶναι λίστα φιλικαί. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε πολὺ ἡ μετάβασις πολλῶν θεολόγων εἰς προτεσταντικὰ πανεπιστήμια πρὸς εὐρυτέρας σπουδάς, διότι ἡ θεολογικὴ ἐπιστήμη εἰς τὰ πανεπιστήμια ταῦτα, καλλιεργεῖται σπουδαίως. Ἡ τοιαύτη συνάφεια τῶν θεολόγων ἐπιστημόνων, εἶναι δυνατὸν μίαν ἡμέραν νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπάνοδον τῆς προτεσταντικῆς Ἔκκλησίας εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁρθοδοξίας. Τοῦτο ἀσφαλῶς θὰ γίνη, δταν δὲν θὰ θεωρήται ἀντιτιθεμένη εἰς τὸν ἑγωισμὸν τῶν προτεσταντῶν ἡ ὅμοιογία τῶν ἑλλείψεών των καὶ ἡ ἀναγνώρισις, δτι μόνη ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἔκκλησία διετήρησε σώαν καὶ ἀκεραίαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

47. ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΓΓΛΙΚΑΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΟΥΣ

Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἔκκλησία, ὡς εἴδομεν, δὲν ἥκολούθησεν δλας τὸς διδασκαλίας τῶν ἀρχηγῶν τῆς μεταρρυθμίσεως. Διὰ τοῦτο ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέραν Ἔκκλησίαν, ἡ ὅποια ὀνομάζεται καὶ Ἐπισκοπιανή, διότι διετήρησε τὸ ἀξιωμα τοῦ ἐπισκόπου. Τοιαῦται ἐπισκοπιανὴ Ἔκκλησία ἰδρύθησαν εἰς Ἀγγλίαν, Ἀμερικὴν καὶ Αὐστραλίαν. Αὗται, καίτοι διοικητικῶς εἶναι χωρισμέναι, συνδέονται δλαι μὲ τὴν αὐτὴν ὅμοιογίαν τῆς πλεστεως καὶ ἀποτελοῦν τὴν Ἀγγλικανικὴν ἡ Ἐπισκοπιανὴν ἐν γένει Ἔκκλησίαν.

Ἡ Ἐπισκοπιανὴ Ἔκκλησία πλὴν τῆς διατηρήσεως τῶν τριῶν βαθμῶν τῶν κληρικῶν, ἥρχισε νὰ τελῇ τὰ τῆς λατρείας της κατὰ παρόμιον τρόπον μὲ τὴν ὁρθόδοξον. Οὕτως οἱ ναοί της κοσμοῦνται δι'εἰκόνων εἰς τὰ παράθυρα ἢ εἰς τοὺς τοίχους, εἰς πολλοὺς δὲ ἀνάπτυνται κανδύλαι πρὸ τῶν εἰκόνων, χρησιμοποιοῦνται κη-

ρία, θυμίαμα και ψάλλονται ύμνοι εἰς τιμὴν τῶν ἀγίων. Τέλος πρό τινων δεκαετηρίδων εἰσήχθη εἰς τὴν ἐπισκοπιανὴν Ἐκκλησίαν ὁ μοναχικός βίος, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μοναχικοῦ βίου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ τοιαύτη προσέγγισις πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐδημιούργησεν εἰς πολλοὺς Ἀγγλικανούς θεολόγους τὴν ἰδέαν νὰ συνάψουν φιλίας μὲ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἀπὸ τοῦ 1842 ἥρχισε σπουδαία ἔνωσική κίνησις μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, διάφοροι δὲ ἔκτοτε σύνοδοι τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐξέφρασαν τὴν εὐχὴν τῆς ἔνωσεως. Ἡ κατὰ τὸ 1862 συσταθεῖσα Ἔταιρεία ἔξι Ἀγγλικανῶν ἐπισκόπων καὶ θεολόγων τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς, καλουμένη Ἀγγλο-πειρωτική, πρὸς στενοτέραν ἔνωσιν τῶν ἐπισκοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπεδοκίμασε πᾶσαν προσηλυτιστικὴν ἐνέργειαν μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων καὶ πολλάκις ἔδειξε τὴν συμπάθειάν της πρὸς τούτους.

Τὸ 1899 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καντερβούριας ἔγραψε πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως εὐχόμενος ὑπὲρ τῆς στενοτέρας σχέσεως καὶ ἐπικοινωνίας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξε νὰ συσταθῇ ἐπιτροπὴ πρὸς ἔξετασιν τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διαφορῶν. Αὕτη κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη σαφοῦς ἐκθέσεως τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Συνετάχθη τότε ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανικῶν ἡ ἐκθεσις αὕτη, ἐκ τῆς δόπιας κατεδείχθη, ὅτι ἡ ἔνωσις θὰ συναντήσῃ δυσκολίας τινάς, διότι οὕτε οἱ Ἀγγλικανοὶ εἶναι εὔκολον νὰ ἀπαρνηθοῦν τὰς ἀρχὰς των καὶ τὰς παραδόσεις των, οὕτε οἱ Ὁρθόδοξοι νὰ μεταβάλουν τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ποὺ ἐσεβάσθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν. Αἱ δυσκολίαι αὗται δὲν ἐθεωρήθησαν ἀνυπέρβλητοι καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1914 καὶ πάλιν ζωηροτάτη κίνησις ἐσημειώθη πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ὅπὸ τοῦ 1874 συσταθεῖσα Ἔταιρεία τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας λειτουργεῖ μέχρι σήμερον καὶ μετέχουν ταύτης οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν θεολόγων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Τὰ διάφορα συνέδρια ποὺ συνη-

θιζει νὰ κάμνῃ ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, πάντοτε ἡσχολήθησαν μὲ τὸ ζῆτημα τῆς ἐνώσεως μὲ τὴν ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Εἰς τὸ τελευταῖον συνέδριον τοῦ Λάμπεθ (συνοικία τοῦ Λονδίνου), εἰς τὸ ὅποιον παρίστατο ἀντιπροσωπεία τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Μελέλετιον, οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐπίσκοποι ἔξεδήλωσαν τὴν ἀγάπην τῶν καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν πρὸς τὴν ὁρθοδοξίαν καὶ τὴν περὶ ἐνώσεως ἐλπίδα τῶν (1930).

Ἡ πλησιέστερον ἴσταμένη πρὸς τὴν ὁρθοδοξίαν Ἐκκλησία εἶναι ἡ παλαιοκαθολικὴ. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐδημιουργήθη, ως εἴδομεν, ἀπὸ τοὺς καθολικοὺς τοὺς μὴ ἀναγνωρίζοντας τὸ ἀλάθητον τοῦ πάπα, ποὺ ἐθέσπισεν ἡ σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ τοῦ 1870. Οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνας ἐπέτυχον νὰ σχηματίσουν ἰδικήν των Ἐκκλησίαν. Ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία περιέλαβε τοὺς παλαιοκαθολικοὺς τῆς Γερμανίας, Ἐλβετίας, Ολλανδίας καὶ ἄλλων χωρῶν καὶ ἀνέδειξεν ἰδίους ἐπισκόπους, ἵδρυσε δὲ καὶ εἰς Βέρνην θεολογικὴν σχολήν.

Οἱ παλαιοκαθολικοὶ καὶ ἔνεκα τῆς προσεγγίσεώς των πρὸς τὴν ὁρθοδοξίαν, διότι σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέρριψαν καὶ ἄλλας παπικὰς κακοδοξίας, καὶ διὰ νὰ ἔχουν τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὁρθοδόξων κατὰ τοῦ πολεμοῦντος αὐτοὺς παπισμοῦ, ἐπιθυμοῦν τὴν ἔνωσίν των μὲ τὴν Ἀνατολικὴν ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἐπανειλημμένως συνεκάλεσαν συνέδρια, εἰς τὰ ὅποια παρεκάθησαν ἀντιπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς ταῦτα οἱ παλαιοκαθολικοὶ προθύμως ἀπεδέχθησαν νὰ ἀκολουθήσωσι πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ σχίσματος. Συνεπῶς οὐδεμία δυσκολία ὑφίσταται διὰ τὴν ἔνωσίν των μὲ τοὺς ὁρθοδόξους. Ὑπολείπεται ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐνώσεως, ἀφοῦ προηγουμένως καθορισθοῦν σαφῶς αἱ σκέψεις τῶν παλαιοκαθολικῶν ὡς πρὸς τὰς διδασκαλίας τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

48. ΣΧΕΣΙΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΠΡΟΣ ΑΛΛΗΛΑΣ

“Εκαστον Πατριαρχεῖον καὶ ἑκάστη αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία, ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἔχουν πλήρη ἐλευθερίαν, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀποτελοῦν μέλος τοῦ σώματος τῆς ὁρθοδόξου χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὅποιον κεφαλὴ εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Μεταξὺ ὅλων τῶν ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, εἰς τὸ ὅποιον ἀποδίδουν πρωτεῖον τιμῆς. Τοῦτο ἔγινε, διότι ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε γίνει ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τὸ κέντρον τῶν ὁρθοδόξων χριστιανῶν καὶ συνάμα, διότι αἱ πλεῖσται ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔδιδάχθησαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

’Απὸ τοὺς χρόνους ποὺ ἰδρύθησαν αἱ διάφοροι ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, συνέβησαν διάφορα γεγονότα καὶ διάφοροι μεταβολαὶ εἰς τὴν κοινωνίαν. Πολλαὶ νέαι σκέψεις καὶ διδασκαλίαι διεδόθησαν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, ἐκ τῶν ὅποιων ἄλλαι μὲν βοηθοῦν τὴν εὔσεβειαν καὶ τὴν ἡθικότητα τῶν χριστιανῶν, ἄλλαι δὲν παρέχουν προσκόμματα. Ἐπίσης μερικοὶ τύποι τῆς λατρείας καὶ συνήθεια τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἔλαβον μορφὴν διάφορον, ἀναλόγως πρὸς τὸ πνεῦμα ἑκάστου χριστιανικοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο παρουσιάσθησαν πολλὰ ζητήματα εἰς τὰς ὁρθοδόξους Ἐκκλησίσ, ποὺ δὲν ἥμπορεῖ μόνη της νὰ λύσῃ ἡ κάθε μία ἐξ αὐτῶν. Ἡτο λοιπὸν ἀνάγκη νὰ συζητήσουν μαζὶ ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι καὶ νὰ καθορίσουν, ποῖα μέσα πρέπει νὰ μεταχειρισθοῦν διὰ τὴν καλλιτέραν ἐκτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ των. Αὐτὰ ὅλα ἔχων ὑπ’ ὄψει του δ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπρότεινε νὰ συγκληθῇ Οἰκουμενικὴ σύνοδος, εἰς τὴν ὅποιαν νὰ λάβουν μέρος ὅλαι αἱ ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι.

Πρὶν κληθῆ ἡ σύνοδος ἔθεωρήθη ὁρθὸν νὰ ὀρισθοῦν ποῖα πράγματα θὰ συζητήσῃ, διὰ νὰ τὰ μελετήσῃ πρότερον ἑκάστη Ἐκκλησία. Διὰ τοῦτο ἐκλήθη μία ἐπιτροπὴ πανορθόδοξος εἰς τὴν Μονὴν Βατοπεδίου, τοῦ Ἀγίου Ὄρους, διὰ νὰ συντάξῃ

ένα πίνακα των θεμάτων πού ἔπρεπε νὰ συζητηθοῦν. Εἰς τὴν πανορθόδοξον ἐπιτροπὴν ταύτην ἔλαβον μέρος οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας, Σερβίας καὶ Ρουμανίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος, Κύπρου καὶ Πολωνίας. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνῆλθε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1930 καὶ συνέταξε τὸν πίνακα τοῦτον, τὸν ὅποιον ἐδέχθησαν ὅλαι αἱ ὄρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἀπεφασίσθη δὲ νὰ γίνῃ μία προσύνοδος καὶ νὰ λάβῃ ἀποφάσεις περὶ τῶν διαφόρων Ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Ἡδη περιψένομεν νὰ συγκληθῇ ἡ προσύνοδος αὐτὴ καὶ κατόπιν ἡ σύνοδος πασῶν τῶν ὄρθιοδόξων Ἐκκλησιῶν, ποὺ θὰ λάβῃ τὰς δριστικὰς ἀποφάσεις.

Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ζητημάτων ποὺ θὰ συζητηθοῦν, εἶναι ἡ στενωτέρα σχέσις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ μόρφωσις καὶ ὄργάνωσις τοῦ κλήρου, ἡ ἀνύψωσις τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὁ τρόπος τῆς καταπολεμήσεως τῆς ἀθεϊας καὶ τῆς ἀσεβείας μερικῶν χριστιανῶν καὶ αἱ σχέσεις μὲ τὰς ἄλλας μὴ ὄρθιοδόξους χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Ἐπίσης θὰ συζητηθῇ ἡ ὄργάνωσις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων διὰ τοὺς ἀμαρτήσαντας κληρικούς, ἡ τέλεσις τῆς λατρείας μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ὑπὸ δλῶν τῶν ὄρθιοδόξων κτλ.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ὄρθόδοξος Ἐκκλησία ἔπαθε πολλὰς δυστυχίας. Ἐπὶ 400 ἔτη ἐστέναζεν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν τούρκων, καὶ ἐσταμάτησεν ἡ πρόοδός της. Μόνον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ἦτο ἐλευθέρα καὶ ἡμποροῦσε νὰ προοδεύσῃ, ἀλλὰ δὲν ἦτο ὀργανωμένη. Ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ ὄρθόδοξος Ἐκκλησία ἥρχισε νὰ λαμβάνῃ νέαν ζωὴν διότι ἡ Τουρκία ὀλιγόστευσε τὰς πιέσεις, ἐπειδὴ ἔχασε τὴν δύναμίν της καὶ ἐφοβεῖτο τοὺς ἐλευθέρους χριστιανούς, οἱ δὲ ὄρθόδοξοι λαοὶ ἥρχισαν νὰ ἀποκτοῦν τὴν ἐλευθερίαν των. Κατόπιν τούτων ἡ ὄρθόδοξος Ἐκκλησία παρουσιάζει μεγάλην πρόοδον καὶ

εις τὴν παιδείαν καὶ εἰς τὴν λατρείαν καὶ εἰς τὴν τέχνην. Ἀνεπιύχθη ἐπίσης καὶ ἡ φιλανθρωπία.

Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔστρεψεν ὅλην τῆς τὴν προσοχὴν εἰς τὴν πολυτελή καὶ μεγαλοπρεπή λατρείαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ὠφέλησε τοὺς χριστιανούς, διότι ἡ λατρεία ἐγίνετο εἰς λατινικὴν γλώσσαν καὶ δὲν τὴν ἤννδουν. Ἡ παιδεία τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας δὲν προώδευσε, δύσον ἐπρεπε, διότι οἱ θεολόγοι δὲν εἶχον ἐλευθερίαν καὶ ἐφοβοῦντο τὴν τιμωρίαν τοῦ πάπα, ἐὰν ἐδίδασκον ἢ ἔγραφον τίποτε, ποὺ δὲν ἥρεσεν εἰς αὐτόν. Ὁ πάπας εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου ταύτης ἔλαβε μεγάλην δύναμιν καὶ κοσμικὴν καὶ Ἐκκλησιαστικήν, κατόπιν ὅμως τὴν κοσμικὴν δύναμιν του τὴν ἔχασε τελείως, ἡ δὲ Ἐκκλησιαστικὴ δύναμίς του ἡλαττώθη πολύ, διότι αἱ περισσότεραι τῶν ὑποτεταγμένων εἰς αὐτὸν Ἐκκλησιῶν διέκοψαν κάθε σχέσιν μὲν αὐτόν.

Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἔχωρίσθη ἀπὸ τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν ἐν μέγα μέρος αὐτῆς καὶ ἐσχημάτισεν ἰδιαιτέραν Ἐκκλησίαν, ἣντις ὀνομάζεται Προτεσταντικὴ ἢ Διαμαρτυρομένη, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1870 ἔχωρίσθη ἀπὸ τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἄλλο μέρος τῶν χριστιανῶν καὶ ἐσχημάτισε τὴν Παλαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Εἰς σελ. 17 στιχ. 7. Ἀντὶ «δὲν ἀνεγνώριζον....έκήρυτον» ἀνάγνωσε «ἀνεγνώριζον μὲν τὸν Χριστόν, ὅπως οἱ γνήσιοι χριστιανοί, ἀλλ’ ἐκήρυττον».

Εἰς σελ. 54 στιχ. 23. Ἀντὶ «Χριστὸν ἐξ οὐρανοῦ» ἀνάγνωσε «Χριστὸς ἐξ οὐρανοῦ».

Εἰς σελ. 60 στιχ. 4. Πρόσθεσε πρὸ τῆς ἐπικεφαλίδος «15».

» » 64 » 24. Ἀντὶ «ὅτι τοῦ ἔχρειάζετο» ἀνάγνωσε «ὅτι τοῦ ἔχρειάζετο».

» » 81 » 32. Μετὰ τὴν λέξιν «αὐτῶν» πρόσθεσε «διὰ τῶν μημοσύνων».

Εἰς σελ. 82 στιχ. 29. Εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα ἀντὶ «ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ» ἀνάγνωσε «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή

Σελ.
5

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

1. Εύνοϊκαι περιστάσεις διὰ τὴν ἑξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ	7
2. Τὰ ἐμπόδια πρὸς ἑξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ	9
3. Οἱ σπουδαιότεροι διώγμοι τῶν χριστιανῶν καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν. Μάρτυρες	10
4. Αἰρέσεις τῆς Α' περιόδου	16
5. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς Α' περιόδου	18
6. Ἀποστολικοὶ πατέρες	20
7. Ἀπολογηταὶ	23
8. Οἱ λοιποὶ Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς	25
9. Λατρεία τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Α' περίοδον	31
10. Διοίκησις τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Α' περίοδον	35
11. Τὰ ἥθη τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Α' περίοδον. Οἱ Ἀσκηταὶ Ἀνασκόπησις τῆς Α' περιόδου	36
	38

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

12. Θρίαμβος τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας	40
13. Αἰρέσεις τῆς Β' περιόδου. Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι	44
14. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς Β' περιόδου. Α'. Ἐλληνες Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς	50
15. Β'. Λατīνοι Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς	60
16. Ἑξάπλωσις τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας κατὰ τὴν Β' περίοδον	63
17. Λατρεία τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Β' περίοδον	65
18. Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Β' περίοδον. Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας. Ὁ πάπας	67
19. Τὰ ἥθη τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Β' περίοδον. Μοναχικὸς βίος	70
‘Ανασκόπησις τῆς Β' περιόδου	72

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

20. Τὸ σχίσμα.	73
21. Ἀπόπειραι πρὸς ἔνωσιν	76
22. Σταυροφορίαι	78
23. Καινοδοξίαι τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας	80
24. Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ Ἐκκλησία	82
25. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Γ' περίοδον.	84
26. Ἑξάπλωσις τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Γ' περίοδον	89
27. Διοίκησις τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Γ' περίοδον	92

28. Λατρεία και ἡθη τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Γ' περίοδον. Μοναχικός βίος.	Σελ. 94
29. Ἡ παπική Ἐκκλησία κατὰ τὴν Γ' περίοδον	97
30. Παιδεία, διοίκησις, λατρεία και ἡθη τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Γ' περίοδον	99
'Ανασκόπησις τῆς Γ' περιόδου	101

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Κεφάλαιον α': Ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία

31. Ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ύπό τούς τούρκους	103
32. Ἐκκλησιαστική παιδεία τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Δ' περίοδον	106
33. Διοίκησις, λατρεία και ἡθη τῶν ὁρθοδόξων χριστιανῶν κατὰ τὴν Δ' περίοδον. Μοναχικός βίος	111
34. Τὰ Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας και Ἱεροσολύμων	113
35. Αἱ λοιπαὶ ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα. .	116

Κεφάλαιον β': Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ιστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδας

36. Ἡ Ἐκκλησία και ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις	118
37. Σύστασις και διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.	122
38. Παιδεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος	124
39. Λατρεία και ἡθη τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος	125

Κεφάλαιον γ': Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία

40. Πτῶσις τοῦ Παπισμοῦ. "Ιδρυσις τῆς Ἐκκλησίας τῶν Παλαιοκαθολικῶν	127
41. Παιδεία, διοίκησις, λατρεία και ἡθη τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Δ' περίοδον	129

Κεφάλαιον δ': Προτεσταντικὴ Ἐκκλησία

42. Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις εἰς τὴν Δύσιν. Διδασκαλία τῶν μεταρρυθμιστῶν	130
43. Ἄγωνες πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς μεταρρυθμίσεως. "Ιδρυσις τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν	134
44. Παιδεία, διοίκησις, λατρεία και ἡθη τῶν προτεσταντῶν . .	136

Κεφάλαιον ε': Σχέσεις τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν

45. Σχέσις τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν παπισμόν . .	137
46. Σχέσις τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν προτεσταντικὴν	139
47. Σχέσις τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Ἀγγλικανούς και Παλαιοκαθολικούς	141
48. Σχέσις τῶν ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας 'Ανασκόπησις τῆς Δ' περιόδου τῆς Ιστορίας τῆς Ἐκκλησίας	144
	145

*Ανάδοχοι έκτυπώσεως και βιβλιοδετήσεως Συνδινός και Καβαλλιερᾶτος, Λέκα 7.
Τέποις Πετροπούλου - Καμαρινεπόλου, Γερμανοῦ Παλαιών Πατρῶν 5 β.

024000020114

150

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦ. ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ

ΔΡΧ. 30.—

ΔΙΑ ΤΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΔΡΧ. 33.—